

PARALELISMU

între

DIALECTELE ROMANU ȘI ITALIANU.

PARTEA II

FORMA SAU GRAMATICA

Aquestoru doê dialecte.

In partea ântêea a Paralelismului aquestoru doê dialecte amu arâtatu materia loru, însemnându unu micu vocabularu de quâte-va vorbe de ântêea trebuin. că. Aquelleași vorbe luându ôre-quare forme cam deosebite în amêndoê dialectele, face pe quine-va a crede quê fie-quare dialectu își are gramatica sa: însâ, dupò cum se va vedea, mi se pare, quê aqueeași grâmaticâ formâ regulele amêndoru dialecteloru, dar o grâmaticâ complectâ. Pentru quê nici Românulu nu'și va cunôsce limba bine, de nu va cunôsce particularitățile Italianei, nici Italianulu va fi în stare a cunôsce nici limba anticâ a Italiei, nici poeții sêi, de nu va cunôsce tipii aquestoru autori, quari se pâstrează mai

bine în dialectulu nostru. Tipii substantiviloru și verbiloru que se voru vedea în tractatul aquesta voru fi o destulă dovadă despre quelle dize, și va încredința pe fie-quare que e de quea mai neapârată trebuință a se întruni tipii și regulele aqestoru doê dialecte într'una și singură grâmatică.

În partea ântêea pe lûngă quelle lalte, s'a arâtatu pe scurtu pronunția literelor latine dupò dialectulu nostru; și trecêndu cu vederea a arâta în que chipu se pronunția elle și dupò dialectulu italianu, e de trebuință a înlesni româniloru citirea italiană.

a, b, c, d, e, f, g, i, l, m, n, o, p, r, s, t, v, u, italianesce se pronunția întocmai ca și la românesce.

j, la începutulu și mijloculu vorbeloru se citescu ca *i*, *jure* (dreptu, jurâ), *jurista*, (juristu), *librajo* (libranu), *macellajo* (mâcelaru), quare se citescu; iure, iurista, libraio, macellaio; însă cându se afflâ la sfîrșitul vorbeloru, atunci e lungu sau mare, și se citescu întocmai ca: *ii* al nostru; precumu: *savj* (înțelepți) *libraj*, *macellaj*, quare se citescu: *saviî*, *libraiî*, *macellaiî*.

h, n'are nici o pronunție, și se întrebunțeadă numai qua sâ pâstrede, ca și la noi, pronunția lui *e*, și *g*, înainte de *e* și *i*, și spre deosebirea unoru vorbe que fârâ dînsulu ar' avea doê însemnâri precum la: *ho*, *hai*, *ha*, (amu, ai, are) quare se citescu, o, ai, a, și quare de quei mai noi se scriu: ó, ái, á.

qu, nu pate schimbare, ca la noi, înainte de *e* și *i*, *a* se pronunția ca *ce*, *ci*; din protivâ totu d'auna se pronunță *cu*, precum: *quattro*, *qualità*, *questo*, etc: quare se citescu: *cuatro*, *cualità*, *cuesto*.

ș, cându se află între două vocale, se pronunță ca *ș* sau *z* alu nostru; precum: *casa*, *pesare* (pêsare de unde appêsare) quare se citescu: cașa, peșare .

z, se citescu mai totu d'auna ca *ț*, sau *ș* alu nostru, precum: *costanza*, *provvidenza*, *milizia*, *nazione*, quare se citescu: constanța, provvidența, miliția, națiune, la vorbele străine și grecesci însă se pronunță ca *ș* alu nostru; precum: *zodiaco*, *zona*, *zefiro*, *zaffiro*, *orizzonte*, *Zoroastro*, *zembra-nuova* etc. De multe ori însă se pronunță într'un chipu maitare de quātu *ț*, și mai môle de quātu *gi*, adică între *g* și *g* slavonesci; precumu donzella, pranzo, etc.

cia, *cie*, *cio*, *ciu*, se citescu totu d'auna într'o silabă făcënduse *ia*, *ie*, *io*, *iu*, diftongi precum: *ciascuno*, (fie-quare) *cielo*, *cioccolata*, *ciuffo*.

gia, *gie*, *gio*, *giu*, asemenea în diftongi precum: *giallo*, *gielo*, *giorno*, *giusto*.

gli, are o pronunție particulară italiană, pe quare dintre români o păstrează numai quei din Macedonia: adică *g* abia s'aude, și *l* se înmôie; precumu la *meglio*, *mogli* ect. La vorbele însă, *negligere*, (și quâte vinu de aci), *Anglia*, *angli*, se pronunță tare întocmai dupe cum e scrisu.

gna, *gno*; se citescu ca la franceși, și aqueastă pronunție dintre români au păstrato numai Moldavii, la: *gnelu*, *gnie*, *lugină*, etc.

sca, *sco*, *scu*, *sch*, *sche*, se citescu ca și la noi.

sce, *sci*, se citescu ca *ș*, al nostru, precum: *pesce*, *musce*, *scintilla*, *scienza*, quare se citescu: peșe, nașe, șintilla, știența

Dialectulu italianu n'are tonuri ca și al nostru, ca și tôte limbele quelle vîi, ca și chiar limba grecească în antichitate; pentru quare nici nu se slujasce cu accente sau tonuri la vocalele quelle lungi sau la silabele appésate.

Vorbele italiene se appesâ, la ultima sau la silaba din urmă, la penultima sau la silaba a doa de lîngă quea din urmă, și la antepenultima sau la silaba a treia della sfîrșitu, sau la quea din aintea penultimei.

Quelle quare au ultima lungâ, sau quare se appeasâ la silaba din urmă, aquellea se și înseamnă cu accentulu aquesta (´), și suntu quelle următore:

1. Substantivii feminini terminați în *tù* și *tù*; precum: *bontà*, *verità*, *virtù*, *servitù* etc.

2. A treia persônâ a perfectului la singularulu în verbii quei regulați sau aqueia a quârora ântêea persoanâ se terminâ în doê vocale; cum: *canta*ː, *cantò*, *teme*ː, *temè* *sentii*, *sentì* etc.

3. Antêea și a treia persoanâ la singularu a timpului fiitoru; cum: *canterò*, *canterà*, *temerò*, *temerà* etc.

4. Vorba *che* (que) quându e unitâ cu alte vorbe; precum: *benchè*, *giachè*, *perchè*, *sicchè* ect.

5. „Si la vorbele următore, *oimè* (vai mie!) *oibò* (naiba!) *ciò* (quare), *di* (dî), *è* (este), *fà* (face), *già*, *giù* (josu) *laggiù* (colo jos); *laccchè* (lacheu), *mercè* (iertare), *minuè* (mmuetu), *piè* (picioru); *nò* (nu), *nì* (nici); *però* (însâ), *più* (mai), *quà* (de unde înquoa); *quì* (aci); *sì* (așa); *sù* (pe).

Quelle quare au penultima lungâ sau la quare ap

păsămu la a doa sillabă suntu quelle mai multe în dialectulu Italianu ca și în alu nostru ; între quare se socotescu și infinitivii verbiloru de 1-a și 2-a conjugăție în *are* și *ire* ; și următôrele în *ere* .

avère, cadère, calère, capère, dissuadère, piacère, potère, rimanère, sapère, sedère, dolère, dovère, giacère, godère, parère, persuadère, ricevère, solère, tacère, temère, tenère, valère, vedère, volère, și quelle compuse din aquesta.

Vorbele que au antepenultima lungă suntu quelle următôre :

1. Toți infinitivii queloru lați verbi în *ere*, afară de quei de sus ; precum : *éssere, vincere* .

2. Tôte vorbele terminate în *ile* ; cum : *amabile, credibile* ; afară de quelle următôre : *civile, gentile, sottile* și alte quâte-va.

3. Substantivii terminați în *ice* : *calice, codice, giudice* etc : afară de quei feminini ; cum : *imperatrice, cantante*, etc.

4. Quelle în *ica* ; cum : *Africa, ética, fábrica* ; afară de *amica, fatica, Enrica, nemica, rubrica*.

5. Quelle terminate în *ico* ; cum, *católico, canonico* etc : afară de *amico, nemico, Enrico, mendico* .

6. Quelle în *ifero* ; cum : *fruttifero, odorifero* .

7. Quelle în *ido* ; cum : *árido, rápido, tímido* .

8. Quelle în *odo* ; cum : *cómodo, método* .

9. Quelle în *ola, ole, olo* ; cum : *lódola, fávola* ; (afară de *parola*) ; *débole, ragionevole, piccolo* ; *spetúcolo* .

10. Quelle în *ologo* ; cum : *astrólogo, diálogo, teólogo*

11. Quelle în: *ovo, ova*; cum: *védovo, véscovo, védova*.

12. Quelle în *issimo, íssima*; cum: *umilissimo, be-
lissima*.

13. „Si vorbele urmatóre :

ábito	bárbaro	limósina	sílaba
académia	caráttere	pároco	suócero
álbero	émpido	pécora	suócera
ángelo	intérprete	pérdita	vendémie
átomo	lécito	sátira	vísita

CAPU I.

De Substantivu.

Substantivulu este o vorbâ que arată o substanță sau un lucru; cum: *Dumneșeu, ângeru, omu, callu, lemnu, peatra*, etc.

Substanțele sau ființele, unele suntu vèdute; precum: *om u, munte*, și altele nevèdute, precum: *Dumneșeu, ângeru, Dreptate*. Substantivii que arată substanțe vèdute se dicu *Materiali*, și quei quari arată substanțe nevèdute sau închipuite se dicu *Ideali*.

Suntu earâ unii substantivi que se cuvînu la tôte substanțele de felulu aquela, cum cându dicu *ângeru*, aquestu nume se cuvîne la toți ângerii; cându dicu *om u, rîu, cetate*, aceste nume se cuvînu la toți ômenii, riurile, cetățile. Asfelu de substantivi se numescu *Comuni*.

Alți substantivi se cuvînu numai la o singurâ substanță que are aquelu nume; cum cându dicu *Michailu, Gavriilu*, aceste nume nu se cuvînu la toți ângerii, ci numai aquebra que au acestu nume; asemenea cându dicu: *Costea, Argeșu, Bu-*

curesci, aqweste nume nu se cuvînu la toți ômenii, la tôte riurile, la tôte cetățile, ci numai la a-
quellea que au aqwestu nume. Asfelu de substantivi
se numescu nume **Proprii**, sau substantivi
Individivi.

Mai e unu felu de substantivi; que arată o adunată
de mai multe ființe sau lucruri; precum: omenime,
junime, boierime, pometu, petrișu. Sub-
stantivii aqwestia se numescu **Collectivi**.

Așa dar vèduròmu que substantivii se împartu ân-
tèiu în **Materiali** și **Ideali**, și que apoi se mai împar-
tu în **Comuni**, **Proprii** și **Collectivi**.

Substantivii, une-ori arată o singură ființă sau
lucru; cum: omu, munte, peatra, și alte ori mai
multe ființe sau lucruri; cum: ômeni, munți,
petre. Cându arată o singură ființă, se đicu de
Numèru Singularu, și cându arată mai multe
ființe sau lucruri, se đicu de **Numèru Pluralu**.

Substantivii unii arată o ființă bărbătească; cum:
omu, cocoșu, alții o ființă femească; cum: fe-
mee, găina, și alții nisce lucruri que nu suntu
nici bărbatesci nici femeesci; cum: lemnu, osu
inelu.

Quei quari arată o ființă bărbatească se đicu de
neam sau **Genu Masculinu**;

Quei quari arată o ființă femească se đicu de
Genu Femininu,

,Si quei quari arată un lucru sau o ființă nici bār-
batească nici femească se đicu de **Genu Neutru**.

Genulu masculinu pôte lua înainte la singularu vorba *unu*, și la pluralu vorba *doi*, cum unu omu, doi omeni.

Genulu femininu pôte lua la singularu vorba *o*, și la pluralu vorba *doe*, cum: o femeie, doe femei.

Genulu neutru pôte lua la singularu *unu*, ca quelle masculine, și la pluralu *doe*, ca quelle feminine; cum: unu lemnu, doe lemne.

Unu substantivu se pôte dice în mai multe chipuri și la singularu și la pluralu, dupò întemplâri; uneori adică se aflâ în întemplare de a numi que-va; cum: quine e aquesta? — Costea. — Costea, în întemplarea aquesta se dice què este de cađu Numinativu adică în întemplare de numire.

Alte ori se aflâ în întemplare de a arâta al cui este queva; sau de quine atîrnâ; cum: a cui este cartea? — a Costii; de quine atîrnâ? — de Costea. Aci substantivulu Costea, se dice de cađu Genetivu.

Alte-ori se aflâ în întemplare a arâta què dâmu que-va la quine-va, cumu amu datu cartea Costii sau la Costea. Aci substantivulu Costea, se dice de cađu Dativu.

Alte-ori se aflâ în întemplare s'arate què assupra cui-va se face ôre-quare lucrare; què ôre-quine sau ôre-que este de causâ sau de pricinâ; cum: chiamâ pe Costea, addo pe Costea. Substantivulu Costea aci este de cađu Accusativu.

Alte-ori se aflâ în întemplare quându vorbimu sau

ne îndreptăm către quine-va, ori chiemăm pe quine-va; cum: Costeo! vino încoă. Substantivulu Coste, aci este de cađu Vocativu, sau de chiemare.

Alte-ori în sfirșitu, se afflă în întemplantare se arătăm quē unu lucru vine, se trage, sau se face de unde-va sau dela quine-va; cum: de unde ai aqueastă carte?—dela Costea. Substantivulu Costea aci este de cađu Ablativu.

Cu numinativulu dar, numim ființele sau lucrurile, și este respunsu la întrebarea quine? sau que?

Genetivulu este respunsu la întrebarea a cui? sau de quine ori de que?

Dativulu este respunsu la întrebarea cui? la quine? ori la que?

Accusativulu este respunsu la întrebarea pe quine? sau pe que?

Cu Vocativulu ne întrebuiçăm quāndu ne îndreptăm către quine-va, și este respunsu, ca și numinativulu, la întrebarea quine sau que?

Ablativulu este respunsu la întrebarea dela quine? dela que? sau de unde?

Așa dar vëdurōmu quē substantivulu are doē numere: Singularu și Pluralu; trei genuri: Masculinu, Femininu și Neutru, și șase cađuri: Numinativu, Genetivulu, Dativu, Accusativu, Vocativu și Ablativu.

Quāndu unu substantivulu se đice în ambe numerele și în quāte șese cađe; aqueastă numerație de cađe și de numere se numesce Declinație.

DECLINATIA I.

MASCULINI

	<i>Singularu</i>		<i>Pluralu</i>	
N. duc-ă	<i>duc-a</i>	duc-i		<i>duc-i</i>
G. duci, de ducă	<i>di duca</i>	de duci		<i>di duchi</i>
D. duci, la ducă	<i>a duca</i>	la duci		<i>a duchi</i>
Ac. ducă	<i>duca</i>	du-i		<i>duchi</i>
V. o ducă	<i>o duca</i>	o duci		<i>o duchi</i>
A. dela ducă	<i>da duca</i>	dela duci		<i>da duchi</i>

FEMININI.

N. Mus-ă	<i>mus-a</i>	mus-e		<i>mus-e</i>
G. muse (de musă)	<i>di musa</i>	de muse		<i>di muse</i>
D. muse (la musă)	<i>a musa</i>	la muse		<i>a muse</i>
Ac. musă	<i>musa</i>	muse		<i>muse</i>
V. o musă, mus' o	<i>o musa</i>	o muse		<i>o muse</i>
A. dela musă	<i>da musa</i>	dela muse		<i>da muse</i>

Așa se declină și quelle următore:

Tată tați	<i>poeta poeti</i>	casă	case	<i>casa</i>	<i>case</i>
papă papi	<i>papa papi</i>	umbrellă	umbrelle	<i>ombrella</i>	<i>—elle</i>
popă popi		pană (peană)	peve	<i>penna</i>	<i>penne</i>
		vargă (veargă)	verg'	<i>verga</i>	<i>verghe</i>
		vacă	vac'	<i>vacca</i>	<i>vache</i>
		pradă	prăd'	<i>preda</i>	<i>prede</i>
		môră	mor'	<i>mola</i>	<i>mole</i>
		teașcă	tesce	<i>tesca</i>	<i>tesche</i>
		vină	vine	<i>vena</i>	<i>vene</i>

Regule la declinația I.

1. Masculinii dela aqueastă declinație se termină la singularu în *ă* (*a*) și la pluralu în *i*. Femininii se termină la singularu în *ă* (*a*) și la pluralu în *e*, în ambe dialectele.

2. Genetivulu și dativulu singularu la amêndoê genurile în dialectulu românû facu ca numinativulu pluralu.

DECLINATIA II.

MASCULINI

N.	Lup-u	<i>lup-o</i>	lup-i	<i>lup-i</i>
G.	de lupu	<i>di lupo</i>	de lupi	<i>di lupi</i>
D.	la lupu	<i>a lupo</i>	la lupi	<i>a lupi</i>
Ac.	lupu	<i>lupo</i>	lupi	<i>lupi</i>
V.	o lupe, o lupu	<i>o lupo</i>	o lupi	<i>o lupi</i>
A.	dela lupu	<i>da lupo</i>	dela lupi	<i>da lupi</i>

Aci se declinâ toți masculinii terminați la singularu în *u* întregu, *u* scurtu, *u* mutû, și *iu*, cum se vedu quei urmâtori.

socru	socri	<i>suocero</i>	<i>suoceri</i>
ochiu	ochi	<i>occhio</i>	<i>occhi</i>
bardu	barđi	<i>bardo</i>	<i>bardi</i>
rugu	rugi	<i>rogo</i>	<i>rogli</i>
mêru	meri	<i>melo</i>	<i>meli</i>
bêeatu	bêeți	<i>beato</i>	<i>beati (?)</i>
pasu	pași	<i>passo</i>	<i>passi</i>
argintu	arginți	<i>argento</i>	<i>argenti</i>
umeru	umeri	<i>omero</i>	<i>omeri</i>
callu	calli(cai)	<i>cavallo</i>	<i>cavalli</i>

Omû *uomo*, *dio*, facu ômeni, *uomini*, *dei*.

FEMININI

N.	Suror-u	<i>sorella</i>	suror-i	<i>sorelle</i>
G.	surori(de suroru)	<i>di sorella</i>	de surori	<i>di sorelle</i>
D.	surori(la suroru)	<i>a sorella</i>	la surori	<i>a sorelle</i>
Ac.	suroru	<i>sorella</i>	surori	<i>sorelle</i>
V.	o suroru, soru	<i>o sorella</i>	o surori	<i>o sorelle</i>
A.	dela suroru	<i>da sorella</i>	dela surori	<i>da sorelle</i>

DECLINATIA III.

MASCULINI

N.	Verm-e	<i>verm-e</i>	verm-i	<i>verm-i</i>
G.	de verme	<i>di verme</i>	de vermi	<i>di vermi</i>
D.	la verme	<i>a verme</i>	la vermi	<i>a vermi</i>
Ac.	verme	<i>verme</i>	vermi	<i>vermi</i>
V.	o verme	<i>o verme</i>	o vermi	<i>o vermi</i>
A.	dela verme	<i>da verme</i>	dela vermi	<i>da vermi</i>

FEMININI

N.	Vesp-e	<i>vesp-e</i>	vesp-i	<i>vesp-i</i>
G.	vespi de vespe	<i>di vespe</i>	de vespi	<i>di vespi</i>
D.	vespi ¹ la vespe	<i>a vespe</i>	la vespi	<i>a vespi</i>
Ac.	vespe	<i>vespe</i>	vespi	<i>vespi</i>
V.	o vespe	<i>o vespe</i>	o vespi	<i>o vespi</i>
A.	dela vespe	<i>da vespe</i>	dela vespi	<i>da vespi</i>

Aci se declină toți substantivii masculini și feminini terminați la singularu în *e*, și la pluralu în *i*; cum:

*Masculini**Feminini*

Câne	câni	<i>cane</i>	<i>cani</i>	parte	pârți	<i>parte</i>	<i>parti</i>
jude	judi	<i>giudice</i>	<i>giudici</i>	valle	vâlli ²	<i>valle</i>	<i>valli</i>
dinte	dinți	<i>dente</i>	<i>denti</i>	sôrte	sorti	<i>sorte</i>	<i>sorti</i>
nume	spate nu se schimbă la pl.			oste	osti	<i>oste</i>	<i>osti</i>
				sabie	sâbji		

Moglie, *mille*, facu la pluralu: *mogli*, *mila*.

¹ Quelle în *ie*, cum: filosofie, datorie, la genitivu și dativu rămân neschimbate, pentru eufonie, cându iau articolu, qua sâ nu vie trei *i*; adică: filosofie, filosofiei, iar nu: filosofiii ect.

² Quelle în *He*, la pluralu înmôie pe *li*; adică: vâlli se citește vâi; precum se citește și gollî, goi.

Insemnări. Femininii în *ate* dela aqueastă declinație correspondu cu Italianii terminați în *tà*, quare în ve-chime și acum pe alocurea se termina în *tate* sau *tade* cum: bunătate, cetate; *bontà cità*, quare se dicu și *bonitade, citade*. Aqueștia s'au prescurtatu din obiceiulu que avemu și noi a dice: o bunatà de omu, în locu de o bunătate de omu; Aquești feminini în *tà* și quei în *tù*, în dialectulu Italianu nu se schimbâ la pluralu.

Genetivulu și dativulu feminiloru românesci facu ca numinativulu pluralu.

DECLINATIA IV.

NEUTRI

1

N. Os-u	<i>oss-o</i>	ôs-e	<i>oss-e</i>	<i>oss-a</i>
G. de osu	<i>di osso</i>	de ôse	<i>di osse</i>	—
D. la osu	<i>a osso</i>	la ôse	<i>a osse</i>	—
Ac. osu	<i>osso</i>	ôse	<i>osse</i>	—
V. o osu	<i>o osso</i>	o ôse	<i>o osse</i>	—
A. dela osu	<i>da osso</i>	dela ôse	<i>da osse</i>	—

2

N. Jug-u	<i>giog-o</i>	jugur-i	<i>giogh-i</i>
G. de jugu	<i>di giogo</i>	de juguri	<i>di gioghi</i>
D. la jugu	<i>a giogo</i>	la juguri	<i>a gioghi</i>
Ac. jugu	<i>giogo</i>	juguri	<i>gioghi</i>
V. o jugu	<i>o giogo</i>	o juguri	<i>o gioghi</i>
A. dela jugu	<i>da giogo</i>	dela juguri	<i>da gioghi</i>

INSEMNARI

I. Neutri următori schimbâ pe *u* dela singularu în *e* la pluralu.

cîrligu	— e	lemn	— e	ferru	— e
vîrteju	— e	guleru	— e	ospêtu	— e
obrazu	— e	firu	— e	mêru	— e
buricu	— e	flueru	— e	dobitocu	— e
ibricu	— e	fulgeru	— e	cojocu	— e
cântecu	— e	carru	— e	pistolu	— e
peticu	— e	paharu	— e	metohu	— e
ceasornicu	— e	hotaru	— e	amvonu	— e
acu	— e	helesteu	— e	milionu	— e
inelu	— e	finețu	— e	cordonu	— e
grăunțu	— e	fusu	— e	canonu	— e
staulu	— e	pecat	— e	bastonu	— e
reazemu	— e	rêcnetu	— e	bilionu	— e
arcanu	— e	țipetu	— e	cornu	— e
busduganu	— e	sunetu	— e	sgomotu	— e
eataganu	— e	suf fletu	— e	chiotu	— e
semnu	— e	tresnetu	— e	clopotu	— e
scaunu	— e	âmbletu	— e	cuvîntu	— e
mațu	— e	toeagu	— e	catastihu	— e
ciocanu	— e	chepeneagu	— e		

Si quele în așu, și eșu, cum: lăcașu, sâlașu, fedeleșu, lăcașe, sâlașe, fedeleșe.

Grău, frêu, brîu, ou, facu grâne, frêne, brîne, oê.
Sânge face: sângiuri, bine face: bunuri

Capu face capete. — veacu, timpu, aeru, pasu și codru, facu veci și veacuri, timpî și timpuri, aeri și aere, pași și pasuri, codri și codruri. Înșă timpu și codru, schimbându genulu, schimbă și înțelesulu.

Neutri que au la penultima o, la pluralu scimbându'l în ô, potu asemenea se se termine quei mai mulți în e; cum osu ôse, dobitocu dobitôce, norodu norôde. Aquestia quându se termină quâte odată în rî

atunci nu lungescu pe o; cum: prisosu prisôse prisosuri, folosu folôse folosuri.

II. Neutri următori se termină toți la pluralu în ri.

hîrbu	strugu	hazu	malu	doru
drîngu	steagu	adîncu	rîu	zeru
sgiabu	coifu	bumbacu	stilu	graiu
vrafu	tîrgu	hacu	duhu	jaru
nêravu	negoçu	jocu	felu	glasu
postavu	preçu	lacu	țolu	versu
prafu	frigu	locu	drumu	stihu
plumbu	furțișagu	leacu	dramu	dresu
schimbu	streangu	piscu	fumu	năsu
prieteșugu	boldu	norocu	bunu	nesațiu
vicleșugu	vadu	pliscu	veninu	respunsu
bișugu	gardu	polcu	inu	risu
jugu	glodu	unghiu	chinu	chefu
meșteșugu	cirdu	țocu	șinu	ceasu
plugu	miedu	colțu	cinu	botu
cîștigu	seu	teascu	zulufu	vîntu
pragu	nodu	fleacu	chipu	gustu
rangu	plodu	focu	nisipu	cortu
stogu	podu	țarcu	adevêru	mustu
rêndu	cereu	biru	portu	pămîntu
fundu	valu	varu	ceru	sfatu
iadu	virfu	daru	începutu	sfîrșitu
necazu	dealu	șanțu	tortu	sfertu
orezu	crugu.			

III. Neutri quei ' laltî potu după voiea și trebuința scriitorului a se termina sau în e, sau *uri*; cum: cotu

côte coturi; glonțu glônțe glonțuri; principu principu; danțu dance danțuri; talentu talente talenturi etc. — Qui în întu, schimbînduse la pluralu în *e*, schimbă *i* și pe în *i*; cum: veșmînta veșmînte veșmînturi, mormîntu mormînte mormînturi etc.

IV. Neutri terminați în *iu*, dacă nu se termină la pluralu în *uri*, nu se cuvîne ai termina în *e* ci în *ii*; cum: privilegiu, collegiu, participiu: privilegiu, collegiu, participiu; dacă nu vom dice privilegiuri.... Cuvîntulu este quē neutri, făcîndu la pluralu ca femininii, aqwestia, terminînduse la singularu în *e* sau *ie*, la pluralu se termină în *i* sau *ii*; dupe cum se vede la declinația atreia.

DECLINATIA V.

FEMININII

1

	<i>Singularu</i>		<i>Pluralu</i>	
N.	đi, dio di, giorno		đille	giorni
G.	đille (de di) —		de đille	—
D.	đille (la di) —		la đille	—
Ac.	đi —		đille	—
V.	o di —		o đille	—
A.	dela di —		dela đille	—

2

N.	stea, steno	<i>stella</i>	stelle	<i>stelle</i>
G.	stelle (de stea)	<i>di stella</i>	de stelle	<i>di stelle</i>
D.	stelle (la stea)	<i>a stella</i>	la stelle	<i>a stelle</i>
Ac.	stea	<i>stella</i>	stelle	<i>stelle</i>
V.	o stea	<i>o stella</i>	o stelle	<i>o stelle</i>
A.	dela stea	<i>da stella</i>	dela stelle	<i>da stelle</i>

Aci se declină toți femininii terminați în *i*, *â* și *ea* cum: mantă, sacă, rîndurea, curea (*) etc.

Observații

Din aqweste cînci declinații se adună quelle următore:

I. Substantivii masculini la singularu în dialectulu român se termină în *u* întregu, cum: socru; în *u* scurtu cum: bou; în *u* mutu, cum: omu; în *iu*, cum: ochiu, în *e*, cum: verme, și în *â*, cum: papă. Iar în dialectulu italianu în *o*, cum: *uomo*; în *io*, cum: *occhio*, în *e*, cum: *verme*, și în *a*, cum: *papa*. La pluralu toți în ambe dialectele se termină în *i*, cum: socri, boi, ômeni, ochi, vermi, papi; *suoceri*, *bovi*, *uomini*, *occhi*, *vermi*, *papi*. — La românesc *i* dela pluralu este scurtu quându *u* la singularu este scurtu sau mutu, iar la italianesc totu d'auna e întregu.

II. Substantivii feminini se termină la singularu sau, în *â* românesc și *a* italianesc, cum: casă, *casa*, lună, *luna*; sau în *e* în ambe dialectele, cum: sete parte, sau *â* ori *ea* românesc; cum: mantă, curea, și în *â* și *î*, italianesc; cum: *bontà virtù*.

III. Substantivii feminini, daca la singularu se termină în *e*, la pluralu îl schimbă în *i*, în ambe dialectele, cum: vespe vespî, lume lumi. — *i*, la românesc e scurtu, și italianesc întregu. — Daca se termină în *â* românesc și în *a* italianesc, la pluralu îl schimbă în *e*; cum: casă case, *casa case*, cicală cicale, *cicala cicale*.

(*) Substantivii de aqueastă declinație în dialectulu Macedoniei se termină în *ao* cum: *steao*, *șeao*, *manteo*.

Insemnare. Reaşa-întrebuinçare şi nesciinça regulei; sau mai bine întempinulu unor consoane, pe alocurea a făcetu în dialectulu românulu qua mulţi feminini terminaţi în *â*, la pluralu să se parâ que 'l schimbâ în *î*. Aqueştia suntu quei quari se terminâ în *câ*, *scâ*, *gâ*, *râ*, *ôrâ*; cum: vacâ vacē, fugâ fugē, scarâ scârē; môrâ morē, şi pare que se audu împotiva regulei: vaci, fugi, scâri, mori. Unii iar que se terminâ în *bâ*, *dâ*, *mâ*, *inçâ*, la pluralu schimbâ pe *â* în *e* şi în *ê* sau pârutulu *î*; dupò voie si dupò locuri; cum: limbâ limbe limbē sau limbi; prada prade prâdē sau prâdi; lacrêmâ lacrême, lacrêmē sau lacrêmi; fiinçâ fiinçe, fiinçē sau fiinçi. Aqueste prescurtâri ale lui *e*, sau asemânâri cu *î*, se potu arâta şi prin apostrofu, limb', prâd', lacrêm', fiinç', quare fârâ a strica regula inlesnescu fôrte multu limba.

IV. Femininii terminaţi la singularu în *â* ori *câ*, la pluralu în românesce se terminâ în *alle*, *elle*; cum: mantâ, mantalle; cureâ, curelle.

V. Cându unu *a*, se aflâ pe la mijloculu substanti viloru feminini, şi aqueştia se terminâ în *î*, la pluralu sau se mai inpuţineadâ cu o silabâ; atunci aquestu *a* se face *â*, cum: parte pârti, sabie sâbii, pradâ prâd'.

VI. Femininii que au la penultima *ea*, la pluralu leapâdâ pe *a* şi vinu la origina loru; cum: fereastrâ ferestre; (fiindu fereastrâ mai la începutu). — In aqueastă regulâ intrâ şi quei quarii se paru que au *a* la penultima, que pe alocurea se pronunçîă *ea*, şi quare în sine nu e de quâtu unu *e* lungu: Asemenea

feminini schimbă la pluralu pe *a* sau *ea*, în *e*, cum: pană peană pene, masă measă mese. Aqueștia mai bine ar' fi să se scrie cu *e* și la singularu: penă, mesă, nevestă ect. — Quei quari au *i*, îl schimbă în *i*, cum: vină, țină, vine, ține. (*)

VII. Feminini que au la penultima, *oa*, (*ô*) la pluralu, de se termină în *i*, sau (*'*), îl facu *o*; cum: sôrte, sorți, môră, mor'.

Intr'unu cuvintu, femininii que au penultima lungă, la pluralu, de se termină în *i* sau (*'*), o facu scurtă, schimbându pe *a* în *â*, pe *ea* în *o*, și pe *ô* în *o*.

VIII. Neutri que au în penultima la singularu *o*, appésatu, la pluralu, daca se termină în *e*, îl lungescu făcându'l *oa*(*ô*); cum: dobitocu, dobitoce; iar daca aqueastu *o* nu e appésatu, rămâne neschimbatu, cum; clópotu clópoté; daca au *ea*, îl schimbă în *e*, cum: toeagu toege și vice versa une-ori, cum: ferru fearre: iar daca au *ê*, îl schimbă în *e*; cum: mêru mere.— Quei quari au consona *k* lungă finală, la pluralu terminându-se în *e*, o schimbă în *ș*; cum: catastihu, metohu, catastișe, metôșe.

IX. Masculinii que au la penultima *ea*, la pluralu leapădă pe *a*, quei quari au *ê* îl schimbă în *e*; cum: bêcatu bêeți; mêru meri; vêru veri.

Insemnare. Din aqueste trei regule precedente cum: și din alte bângări de seamă se vede quē substantivii pe quari după vremi obiceiulu 'ia stricatu în ôre-quare provincialismi, la pluralu își vinu la a loru origi-

(*) Quei quari la pluralu nu facu în *e*, la singularu se scriu cu *â*; cum: mână maui, fontână fontâne etc.

nă, precum : mese, pene, morți, erbe, stelle, selle, elle, fiindu : *mesa, pena, morte, erba, stella, sella, quella, ella*.

X. Masculinii italieni que se termină la singularu în *io* și *jo*, la pluralu se termină în *j* mare, que se citește ca *î* al nostru ; cum : *tempio tempj, pricipio principj, librajto libraj, lavatojo lavatoj* etc. Quâte însă înainte de *io* au *c, ch, g* și *gl*, aquellea la pluralu se termină în *i* micu, sau mai bine leapădă pe *o* dela singularu ; cum : *impaccio impacci, occhio occhi, raggio raggi, figlio figli*. Aquestia suntu întocmai ca quei românesci que se termină în *iu*, cum : *fiu fii, ochiu ochi* etc.

XI. Substantivii italieni terminați în *ie*, în *i* și quei quaru au la ultima accentu sau suntu monosilabi, aquiea la pluralu nu se schimbă : cum : *una specie, due specie; una metropoli, due metropoli; una città, due città; una virtù, molte virtù; un piè, due piè; un Rè, molti Rè* etc. Astfelu nu se schimbă : nume spate, în românește ; și a felu nu se schimbă ajectivii feminini terminați în *ore* ; cum : *vorbitore-a, vorbitore-le*.

XII. Din aqueste cincu declinații se mai vede que în dialectulu italianu substantivii nu se schimbă la căduri, que într'alu nostru feminii se schimbă la genetivu și dativu, făcendu ca numinațivulu pluralu, și que qua să facem cădurile ne întrebuingămu cunisee particelle sau preposiții que se numescu *segnacasi* semru-de-căde, și quare suntu quelle următoare :

Pentru	Numinativu		substantivulu
—	Genetivu	de	<i>di</i>
—	Dativu	la	<i>a</i>
—	Accusativu		substantivulu
—	Ablativu	dela, din, și de	<i>da</i>

Vocativulu, în ambe dialectele, ia înainte interjecția sau strigare ori chiemarea *o!* pôte adesea sâ fie și fără aqwestu *o!* În dialectulu românû, masculini dela a doa declinație au vocativulu și cu particularâ terminație în *e*, și femininii dela de 1-a, a 2-a, și a 3-a, declinație în *o*; cum: *lupe*, *muso*, *soro*, *femceo*.

I N S E M N A R I.

În dialectulu românû quându substantivii arată fințe însufflețite, și mai virtosu persône sau ômeni, accusativulu lorû atunci ia înainte adesea prepoziția *pe*; iar de arată lucruri neînsufflețite, accusativulu atunci remâne adesea singuru ca numinativulu: cum: ascultâ pe Dumneđeu și pe pârînți; și ascultâ glasulu cugetului; addo pe Florea, și: addo masa etc.

Quându substantivii în dialectulu italianu începu cu o vocalâ, segnacasulu, *a*, al dativului pentru eufonie priimesce unu *d*; cum: *a Dio*, *ad angelo*; *a Roma*, *ad Atene*.

Vêdurômu quê în ambe dialectele se aflâ substantivi que la singularu sîntu masculini și la pluralu feminini; precum: *osu ôse*, *fructu fructe*, *lemnû lemne*; *osso osse*, *frutto frutta*, *legno legna*.

Aqueștia în românescce sîntu prea mulți în quâtu quea mai mare parte a substantivilorû que arată lucruri neînsufflețite sîntu asfelu; și pentru quê pe de o parte mai se potrivescu la numêru cu masculinii și femininii, iar pe de altâ, pentru quê fôrte mulți, dupò cumu s'a vâđutu, au o terminație particularâ la pluralu în *ri*; de aqueea, dupò totu cuvîntulu, putemu

șice que facu unu neamu sau unu genu în parte, que nu este nici masculinu nici femininu, ci neutru. În italianesce însă asemenea substantivi sîntu prea pușini, și pentru que nu pōtu, dupō numerulu loru, face unu genu în parte ci o escepsie, inchiemu que dialectulu romānu are trei genari, iar quelu italianu numai doē; și substantivii que în aqestuu dialectu la singlaru sîntu masculini și la pluralu și masculini și feminini, îi arātāmu la valle:

<i>anello</i>	inelu	<i>anelli</i>	și <i>anella</i>
<i>bisogno</i>	trebuingā	<i>bisogni</i>	<i>bisogna</i>
<i>braccio</i>	brașu	<i>bracci</i>	<i>bracc'a</i>
<i>budello</i>	mașu	<i>budella</i>	<i>budelle</i>
<i>calcagno</i>	cālcāiu	<i>calcagni</i>	<i>calcagna</i>
<i>carro</i>	carru	<i>carri</i>	<i>carra</i>
<i>comandamento</i>	comandā	<i>comandamenti</i>	<i>comandamenta</i>
<i>cornu</i>	cornu	<i>corni</i>	<i>corna</i>
<i>castello</i>	castelu	<i>castelli</i>	<i>castella</i>
<i>cervello</i>	cerbuleșu	<i>cervelli</i>	<i>cervella</i>
<i>ciglio</i>	geanā	<i>ciglie</i>	<i>ciglia</i>
<i>coltello</i>	cușitu	<i>coltelli</i>	<i>coltella</i>
<i>demonio</i>	demoniu	<i>demonj</i>	<i>demonia</i>
<i>dito</i>	degetu	<i>diti</i>	<i>dita</i>
<i>filo</i>	firu	<i>fili</i>	<i>fila</i>
<i>fondamento</i>	fundamentu	<i>fondamenti</i>	<i>fondamenta</i>
<i>frutto</i>	fructu	<i>frutti</i>	<i>frutta</i>
<i>fuso</i>	fusu	<i>fusi</i>	<i>fusa</i>
<i>gesto</i>	gestu	<i>gesti</i>	<i>gesta</i>
<i>ginocchio</i>	genuche	<i>ginochi</i>	<i>ginocchia</i>
<i>granello</i>	grāunte	<i>granelli</i>	<i>granella</i>
<i>grido</i>	șipētu	<i>gridi</i>	<i>grida</i>
<i>interiore</i>	înēuntru(rerunchi)	<i>interiori</i>	<i>interiora</i>

<i>labbro</i>	buză	<i>labri</i>	și <i>labbra</i> și <i>labbia</i>
<i>legno</i>	lemn	<i>legni</i>	<i>legna</i> <i>legne</i>
<i>lenzuolo</i>	giulgia	<i>lenzuoli</i>	<i>lenzuola</i>
<i>letto</i>	patu	<i>letti</i>	<i>letta</i>
<i>membro</i>	mâdularu	<i>membri</i>	<i>membra</i> și <i>membe</i>
<i>mulino</i>	môră	<i>mulini</i>	<i>mulina</i>
<i>muro</i>	șidu	<i>muri</i>	<i>mura</i>
<i>orecchio</i>	ureche	<i>orecchi</i>	<i>orecchia</i> și <i>orecchie</i>
<i>osso</i>	osu	<i>ossi</i>	<i>ossa</i> <i>osse</i>
<i>peccato</i>	pecat	<i>peccati</i>	<i>peccata</i>
<i>pugno</i>	pumnu	<i>pugni</i>	<i>pugna</i>
<i>quadrello</i>	sâgeată	<i>quadrelli</i>	<i>quadrella</i>
<i>riso</i>	rîsu	<i>risi</i>	<i>risa</i>
<i>rubbio</i>	ruppu	<i>rubbi</i>	<i>rubbia</i>
<i>sacco</i>	sacu	<i>sacchi</i>	<i>sacca</i>
<i>strido</i>	strigētu	<i>stridi</i>	<i>strida</i>
<i>tino</i>	linu (de vinu)	<i>tini</i>	<i>tina</i>
<i>vestigio</i>	mlâdică	<i>vestigi</i>	<i>vestigia</i>
<i>vestimento</i>	veșmîntu	<i>vestimenti</i>	<i>vestimenta</i>
<i>uovo</i>	ou	<i>uovi</i>	<i>uova</i>
<i>cetinajo</i>	cintaru	<i>centinaja</i>	
<i>migliajo</i>	miaru	<i>migliaja</i>	
<i>miglio</i>	mie	<i>miglia</i>	
<i>moggio</i>	o măsură	<i>moggia</i>	
<i>stajo</i>	o măsură	<i>staja</i>	
<i>paio</i>	pereche	<i>paia</i>	

CAPU II.

De pronume.

Pronumele este unu felu de substantivuu que arată un nume sau se întrebuițează în locul substantivului, cum: *eu, tu, sine*.

Pronumele, are ca și substantivulu, numere și căduri; genuri nu are, pentru que și bărbatul și femeia dice *eu*, și bărbatului și femeii dicem *tu*, și pentru partea bărbătească și femeiască dicem *sine*. În locu de genuri pronumele are trei persône.

Persôna întâea este aquea quare vorbesce, cum: *eu, noi*; adoa aquea cu quare vorbesce, cum, *tu, voi*; și atreia aquea pentru quare vorbesce, cum: *sine*, si totu substantivulu, cum: omulu, lumea, cerulu etc. (*)

(*) Cădulu vocativu este de persôna a doa: pentru que într'ensulu substantivulu este persôna cu quare vorbesce.

DECLINAȚIE DE PRONUME.

PERSONA ANTEEA:

<i>Singularu</i>		<i>Pluralu</i>	
N. eu	<i>io</i>	noi	<i>noi</i>
G. de mine	<i>di me</i>	de noi	<i>di noi</i>
D. {	<i>a me</i>	{	<i>a noi</i>
	<i>a me</i>		<i>a noi</i>
	<i>mi, me</i>		<i>ne</i>
	<i>mi</i>		<i>ci, ce</i>
Ac. {	<i>me</i>	{	<i>noi</i>
	<i>mi</i>		<i>ne, ci, ce</i>
A. dela mine	<i>da me</i>	dela noi	<i>da noi</i>

PERSONA A DOA.

N. tu	<i>tu</i>	voi	<i>voi</i>
G. de tine	<i>di te</i>	de voi	<i>di voi</i>
D. {	<i>a te</i>	{	<i>a voi</i>
	<i>a te</i>		<i>a voi</i>
	<i>ti, te</i>		<i>ve</i>
	<i>ti</i>		<i>vi</i>
Ac. {	<i>te</i>	{	<i>voi</i>
	<i>ti</i>		<i>ve vi</i>
A. dela tine	<i>da te</i>	dela voi	<i>da voi</i>

PERSONA A TREIA.

N. — (1)		— (1)	—
G. de sine	<i>di se</i>	— (1)	—
D. {	<i>a se</i>	{	— (1)
	<i>a se</i>		— (1)
	<i>și</i>		<i>și</i>
Ac. {	<i>se</i>	{	— (1)
	<i>și</i>		<i>și</i>
A. dela sine	<i>da se</i>	— (1)	—

(1) Nu se întrebuițea.

Quându vedemu què pronumele *eu, tu, sine*, arată persône, le numimu: pronume **Personale**. De vomu băga de seamă însă què mai adesea quându dîcemu *eu*, arătăm cu degetulu la ênsîne; quându dîcemu *tu*, arătăm cu degetulu la persôna cu quare vorbim; atunci pronumele *eu* și *tu* se numescu: pronume **Indicative** sau arătătore, și la aqueastă întêmplare în locu de *sine*, pentru a treia persônă avemu pe *ellu, ea*, despre quare vomu vorbi la ajectivii indicativi. Aci, pentru què se află în relație în a treia persônă către *eu* și *tu*, vomu arăta cum se declină,

MASCULINU

	<i>Singularu</i>		<i>Phuralu</i>	
N.	ellu	<i>ello</i>	ei	<i>ei, e' egli, eglino</i>
G.	a lui (de ellu)	<i>di lui</i>	a loru (de ei)	<i>di loro</i>
D.	lui (la ellu)	{ <i>a lui</i> <i>gli</i> <i>li</i>	{ loru (la ei) le li	{ <i>a loro</i> <i>li</i> <i>gli</i>
Ac.	{ pe ellu il	{ <i>lui</i> <i>il, lo</i>	{ pe ei ii	{ <i>loro</i> <i>gli, li</i>
A.	dela ellu	<i>da lui</i>	dela ei	<i>da loro</i>

FEMININU

N.	ea	<i>ella</i>	elle	<i>elle, elleno</i>
G.	a ei (de ea)	<i>di lei</i>	a loru (de elle)	<i>di loro</i>
D.	ei (la ea)	{ <i>a lei</i> <i>le</i> <i>le</i>	{ loru (la elle) le li	{ <i>a loro</i> <i>le</i> <i>le</i>
Ac.	{ pe ea o	{ <i>lei</i> <i>la</i>	{ pe elle le	{ <i>loro</i> <i>le</i>
A.	della ea	<i>da lei</i>	dela elle	<i>da loro</i>

Adesea în ambe dialectele în locu de *ellu* se întrebuințează participiulu verbului *essere* (fire), *ens*, și di-

cemu românește : ênsu dênsu, iar italianesce *esso desso*. Aquestu dîsu pronume indicativu sau personalu, se declină în ambe dialectele cu prepozițiile *segnacasi*.

Ênsu, ênsa, în românește adesea ia după sine, pentru mai multă întărire pe dativulu pronumelui personalu, și face: ênsu'mi ênsă'mi, ênsu'ti ênsă'ti, ênsu'si ênsă'si ênșine ênșivê etc. Aqueștia în italianesce se arată cu *stesso* și *medesimo* la toate persônele ; cum: *io stesso io medesimo, noi stessi, noi medesimi, tu stesso, voi stessi*

Italianii vorbescu mai totu d'auna în pluralu, și de aqueea întrebunșeacă pe *egli* pluralu în locu de *ello*, precumu și pe *voi* în locu de *tu*. Atâtu s'a legiuitu cu obiceiulu aquestu *egli* în locu de singularu, înquâtu cându a querutu trebuinșă ai da o însemnare de pluralu, 'lau făcutu *eglino*, ca și pe *elle, elleno*.

Cu mine, cu tine, cu sine, în dialectulu italianu se dîce: *meco, teo, seco* ; și prea raru: *con me, con te, con se*.

Queea que înțelegemu noi cu ênsu, aqueea italianii înțelegu cu *desso* ; cum: ellu e ênsu, sau ênsu'si: *egli è desso*. Si queea que înțelegemu noi cu dênsu aqueea italianii înțelegu cu *esso* ; cum: ea sau dênsa vorbesce, *ella o essa parla*. (*) adică, dênsul dênsa, *esso essa*, în ambe dialectele arată și persône și lucruri ; iar ellu, ea, *egli, ella* arată numai persône.

(*) Se întrebunșeacă și ênsu ca *esso* ; dar numai în complinirea prepoziției *întru*, cum: *într'ênsulu, într'ênsa, într'ênșii, într'ênșele*.

Pronumele italianu *ne*, mai adesea e relativu ; corespunde cu françoşesculu *EN*, şi este mai aquela cu *ne* al nostru pe quare noi îl întrebuingâmu fôrte raru în simţulu aquesta ; cum. *UNE FAVEUR EN PROCURE UNE AUTRE* ; *un favore ne procura un altro* ; unu favoru *ne* procurâ un'altu .

Pronumele italiene *ci*, *vi* dela pluralu corespundu cu *y* françoşescu şi cu : *mi*, *ti*, ale nôstre dela singularu, quare arată locu ; însă *ci*, arată locul unde suntem şi *vi*, locul unde nu sântemu : *sono în Bucaresti. venite-ci* ; sântu în Bucaresti, vino-'mi (aci) ; *sei în Italia, voglio d'andar-vi* ; esci în Italia, voiu să-ţi viiu şi eu (acolo). Asfelu sântu tôte frasele românesci : *vinomi-ţi* (aci), *dumi-te* (acolo), que 'mi ai venitu ? (aci), que 'ţi a venitu ? (acolo). *Ci* corespunde cu *mi*, şi *vi*, cu *ti*. Deosebirea nu este alta de quâtu que italienii vorbescu la pluralu, şi noi vorbim la singularu, unii s'au ţinutu de moda veacului, şi alţi de origina lor.

Me, *te* în dialectulu italianu se ia fôrte raru în locu de numinativu, precumu se vede în *Boccacio : credendo chio fossi te*. Asfelu se ia şi : mine, tine al nostru : vorbe-ce camine, *parla come me* ; elu e ca tine, *egli è come te* ; adică vorbesce cumu vorbescu eu, este cum esci tu .

Îi, quându este masculinu , italianesce se arată cu *gli*, şi quându e femininu , se arată cu *le* ; iubescu pe frate meu, îi scriu adesea, *amo mio fratello, gli scrivo spesso* ; stima pe suroru mea, îi scriu adesea : *stimo mia sorella, le scrivo spesso*.

Mă, te, se, ne, vè, îl, o, îi, le; precum și mi, ti, si, ci, vi, lo, la, li, și le, italianesci se punu totu d'auna înaintea verbiloru; cum: mă vede, te vede, se vede; *mi vede, ti vede, si vede*; însă puindule în urmă, atunci se unescu cu verbulu, cum: rogumè, rogute, rogu'l, roguo. — Asemenea se întrebuințează italienii și la participii, noi însă ne amu deprinsu a le pune numai în urma participiilor: iar Văcărescii que au cunoscutu dela începutu natura dialectului nostru, și mai virtosu D. I. Văcăresculu, întrebuințează aqweste pronume și înaintea participiilor; cum: se vèdendu, se jucându, în locu de vèdendu, jucându (Primăvera Am:)

Quându pronumele *mi, ti, ci, vi, si*, au după dênsele pe *lo, la, li, gli, le, ne*, schimbă pe i în e; cum: *melo, mela, meli, celo, cela, celi*, în locu de *mlo, mila....*

Quându pronumele *gli* este urmatu de *lo, la, li, le, ne*, atunci mai ia unu e după sine și se unescu cu pronumele que armează, cum: *glielo diedi* (i'l dideiu.)

Quându mai multe pronume urmează după verbu, se unescu tôte și facu o singură vorbă cu verbulu; cum: *dimelo, qimil, spunemi'l, addami'l*.

Pronumele se, si, în amêndoè dialectele făcându verbi pasivi, are preçu quātu și on françoțecu; cum: se vorbesce: si *parla*, ON PARLE.

Loru *loro*, se pune totu d'auna dupe verbu; cum: *date loro, parlerò loro*, dă loru, vorbi-voiu loru. Aqwestu pronume în cađulu genetivu și dativu pôte fi

și fără *di* și *a*; cum : *le loro armi, ordinò loro*, în locu de *le di loro, a loro*.

Quându pronumele italianesci se punu după unu verbu monosilabu terminatu în vocală sau aquâruiă ultimă are accentu, atunci pronumele îndoiesce consona inițială, cum : *dimmi, fammi, pregollo, fermossi*, iar nu *dimi, fami, pregò lo, fermò si*.

li, le și *gli* fiindu de același cađu, *gli* se întrebuițea-đă quându după dënsu urmeađă o vocală sau unu s ori z, que au după dënsule altă consonă; cum: *gli uni, gli sparse*. Astfelu este și fi al nostru, cum : îi ducu 'i amu dusu, ca și quându amu dice li ducu, gli amu dusu.

CAPU III.

De Ajectivu.

Ajectivulu este o vorbă que arată o calitate, și qualifică pe substantivu, adică arată cum este substantivulu; precum quându đicu sau quându vedu unu omu aquesta trebue să aibă ôre-quare semne sau qualitàți prin quare se cunôsce din alte ființe sau chiaru din alți ômeni. Așa quându đicu: cuvintătoru, mare, micu, june, vechiu, bunu, réu, blându, iute ect. aqueste vorbe pentru que arată cumu este omulu sau altă ființă, sunt ajectivi.

Qualitățile que au fințele sau lucrurile, unele se potu pricepe prin simțurile din afară, și altele prin quelle din năuntru adică prin cugetare prin minte sau judecată. Qualitățile: albu, roșu, rōtundu, strāmbu, limpede, turbure etc: se vĕdu cu ochii; qualitățile: melodiosu, armoniosu, discordu etc: se simtu prin auđu; mirositoru, puturosu etc: cu mirosulu; dulce, acru, sārātu, etc: cu gustulu; caldu, rece, mōle, aspru, etc: cu tactulu sau cutōtā pellea ori totu trupulu omului. Quādu đicu, bunu, rĕu, blāndu, iute, justu sau dreptu, înțeleptu etc: a queste qualități nu se pricepu prin simțurile din afară, ci prin cugetare. Așa ajectivii se împartu în doē: în fisici sau materiali, și în metafisici sau ideali.

Fisici sau materiali suntu aqueia que aratā o calitate materială sau firească, și Metafisici suntu aqueia que aratā o calitate ideală sau metafisică.

Ajectivii în generalu se schimbă în amēdoē genurile; cum: albu albă, bunu bună etc.

Quādu invață quine-va o limbă sau quādu vede o fință, unu lucru ori o calitate que n'a mai vĕdu-tu, întreabă cumu se chiamă cutare fință, cutare calitate? sau que nume are? Aflāndu dară cumu se chiamă va se đicā quē 'ia aflatu numele. Totu substantivulu dar, și totu ajectivulu este unu nume, și de aqueasta quei vechi amēdoē aqueste părți ale cuvintului le unia într'una, subt numirea de Nume.

Ajectivii în ambe dialectele se supponu la aqueași regule ca și substantivii și se concōrdă cu dēnșii

în genu, cađu și numere; cum; omu bunu, femei frumôse.

Ajjectivii masculini terminați în *u* românesce și *o* italiennesce, la femininu se termină în *â* (a); cum: bunu, blându, *buono*, *blando*, bunâ, blândâ, *buona*, *blanda*, — Quei în *oru*, în românesce se schimbă în *ôre*; cum: amatoru amatôre etc.

Ajjectivii terminați la masculinu în *e*, în ambe dialectele nu se schimbă la femininu; cum: omu fericce, câmpu verde, femece fericce, earbâ verde; *uomo felice*, *campo verde*, *donna felice*, *erba verde*. Asemenea nu se schimbă în italiennesce nici ajjectivii terminați în *i*; cum: *giorno dispersi*, *giornata dispersi*.

Ajjectivii românesci que au la penultima *o* la femininu îl lungescu, făcându'l *ô* (oa); cum: frumosu frumôsa, vorbitoru vorbitôre, coptu còptâ. Quei quarî au la penultima *e*, la femininu îl facu *ea*; cum: înțeleptu înțeleaptâ, allestu alleasâ etc. Intr'unu cuvîntu, penultima ajjectiviloru daca este scurtâ la masculinu, la femininu se face lungâ.

Finalulu pluralului ajjectiviloru este întocmai ca al substantiviloru, adică masculinii se termină în *i*, și feminini în *e*, și *î*, după regulă; cum: bunu bunî, dulce dulci; *buono bonî*, *dolce dolci*; bunâ bune, dulce dulci; *buona buone*, *dolce dolci*.

Afară de vocala finală a substantiviloru și ajjectiviloru, trebuie să se mai bage de seamă și consoanele quare în ambe dialectele unele pătinescu ôre-quare schimbare sau la pronunție sau la scrisu.

e și *g* în ambe dialectele, avându la pluralu după sine *i* și *e* schimbă pronunția după regulă; cum: *mursici*, *mici*, *rugi*, *lungi*, *vacă*, *stângă*; cându însă va trebui a-și păzi pronunția, atunci iau unu *h*, și mai desu la italianesce; cum: *parocchi*, *ricchi*, *teologhi*, *ricche*, *amiche* (*) etc.

sc, aflându-se la pluralu înainte de *c* și *z*, schimbă pronunția, după regula generală, în *șt*: iar, după idio-ma bănățeană remâne *sci*; cum: *brâscă* *brâsce*. *românescu* *românesci* — în dialectulu italianu ia unu *h*, cum: *risco* *rischi*, *fresca* *fresche*.

Femininii terminați în *că* la pluralu esu din regulă și se termină în *i*; românească *românesci*; Quei terminați în *ore* la pluralu remănu neschimbați: cum: *femece* *vorbitore*, *femei* *vorbitore*.

d, *s*, *t*, la pluralu se schimbă în *đ*, *ș*, *ț*, de se va termina în *i* sau *ă*, iar de se va termina în *e*, remănu neschimbate: cum: *blandu* *blanđi*, *liveđe* *liveđi*, *pasu* *pași*, *parte* *părți*, *pradă* *prăđe*, *blândă* *blânđe*, *casă* *case*, *totă* *tôte*.

II.

Ajjectivii, după cumu amu đisu, arată o calitate:

(*) Assupra aquestora nu se pôte statornici regulă, quare adică priimescu *h*, și quare nu, de quātu multa deprindere ne pôte povêgui. Din hăgarea de seamă se pôte đice numai quē toți quari suntu disilabi sau quari înainte ne *co* și *go* au *as* și *es* sau o consonă, facu quea mai mare parte la pluralu *chi* și *ghi*; cum: *ricco* *ricchi*, *loco* *lochi*, *cuoco* *cuochi*, *fiasco* *fiaschi*, *Tedesco* *Tedeschi*, *giogo* *gioghi*, *palao* *palchi*, *albergo* *alberghi* etc.

însă fie-quare calitate poate să fie mai mare sau mai mică, mai multă sau mai puțină, cum, cându dicitu bunu, mai bunu, quelu mai bunu, albu, mai albu, quelu mai albu; eu arātu qualițăile bunu și albu în trei grade; gradulu d'ântéiu: bunu, albu se dicitu *Positivu*; al doilea: mai bunu, mai albu se dicitu *Comparativu*, și quelu d'al treilea: quelu mai bunu, quelu mai albu, se dicitu *Superlativu*. Așa dar ajectivii pozitivii suntu simpli sau singuri, comparativii au înainte: *mai*, și superlativii: *quelu mai* sau *prea* sau *forte ori tare*.

În dialectulu italianu comparativii se arată cu *più* cându qualitatea e mai multă, și cu *meno* (mai puțin), cându qualitatea e mai puțină: cum: *più buono*, *più bianco*; *meno buono*, *meno bianco*; iar superlativii se arată cu: *il più* spre crescere, și cu: *il meno* spre înpuținare; cum: *il più buono*, *il meno buono*; se mai arată anché și cu *molto* în locu de *prea*, *forte*, *tare* al nostru, cum: *molto buono*. Superlativulu în italianesce se mai arată și cu finalulu *issimo*, masculinu și *issima* femininu; cum: *buonissimo*, *bianchissimo*.

Dupò unu comparativu în românesce urmează un: de quātu; cum: mai negru de quātu nôptea, mai albu de quātu neaoa; iar în italianesce, daca urmează unu substantivu, aquela se pune în cađulu genetivu, iar daca urmează unu verbu, atunci se pune înaintea lui particolla *che*; cum: *il sole è più grande della luna*, *più grande di tutti pianeti*; sòrele e mai mare de quātu luna, mai mare de quātu toți planeti; *egli pensa più che non dice*, ellu cugetă mai multu de quātu

verbescu. Asemenea urmează *che* cându compara-
 ția se face între două calități, fie aqwestea arătate prin
 ajectivi, prin verbi, prin avverbi sau și prin substan-
 tivi; cum: *più bianco che rosso*; *miglio tardi che mai*;
 è *miglior soldato che capitano*: mai albu de quātu ro-
 șu; mai bine târziu de quātu nici de cum; è mai
 bunu soldatu de quātu căpitanu.

Dialectulu italianu are d'a dreptulu din limba latină
 nisce ajectivi quari de sine enșiși suntu comparativi
 fără să mai aibă trebuință de particolla *piu*: precum:

maggiore	mai mare	minore	mai micu
migliore	mai bunu	piggioro	mai rău
superiore	mai presusu	inferiore	mai pre josu
anteriore	mai înainte	posteriore	mai în urmă
interiore	mai neuntru	estetiore	mai afară
ulteriore	mai dincolo	citeriore	mai în qua.

Insă italienii au asfelu de ajectivi pentru que 'iau
 luatu din latina, și noi nui avemu, pentru que nu' iamu
 luatu; quine ne strică? Que pagubă amu avea cându
 amu dice și noi: melioru, pejoru, majoru, minoru,
 interioru, esterioru? etc.

Quându comparându două lucruri, le aflămu que au
 aquelași gradu de calitate, atunci ne întrebuingămu
 cu: așa, atâtu, altatātu; *cosi, tanto, altrettanto*; quare
 quelle românesci iau quâte odată și unu *de* după si-
 ne; insă comparația se inchieie, la românesce cu: *ca și*,
 pentru așa, cu: quātu, pentru atâtu, cu prequātu
 pentru altatātu; și la italianesce cu *come* pentru *cosi*
 cu *quanto* pentru *tanto altrettanto*, cum: cănele meu e
 așa de bun ca și al tēu: *il mio cane è così buono co-*

me il tuo : sau atâtă de bună câtă... *tanto buono quanto*... sau atâtă de prețată... , *altretanto quanto*... Se pòte arăta asemenea comparații și fără părțicellele întăitoare: așa, *così*, puindu numai pe quelle următore ca și *come*... ; cum: e bună ca și al tēu, câtă și al tēu, prețată ș'al tēu ; *è buono come il tuo, quanto il tuo*.

Ajjectivii superlativi sântu sau absoluți sau relativi. Absoluți sântu cândă arată qualitatea într'unu gradă mare fără a face vr'o comparație, sau cândă ajjectivulu are înainte părțicellele: *prea*, *fôrte*, *tare*, pentru românescă și *particolla molto* pentru italianescă, cum : *prea bună*, *fôrte bună*, *tare bună*, *molto buono*. Relativi sântu cândă, arătându qualitatea în quelu mai mare gradă, facemu și o comparație, sau cândă ajjectivulu are înainte părțicellele: *quellu mai*, *il più*, *il meno* : cum: *è quellu mai felice din ômeni*, *è il più felice degli uomini* : eroul quelu mai stimabilu din greci fū Epaminonda: *l'eroe il più stimabile degli greci fu Epaminonda*. Superlativulu relativu la românescă are după sine *din* sau *între*, iar la italianescă cađulu genetivulu pluralu sau prepoziția *fra*.

Italianii, la superlativii absoluți în locu a se întrebunța cu *particolla molto*, *fôrte*, adesea imitează pe latini și facu unu superlativulu întregu iar nu cârpită din două vorbe, schimbându vocala dela ultima ajjectivulu în *issimo* la masculini, și *issima* la feminini cum dela *bello bellissimo bellissimo* în locu de *molto bello-a*.

Ajjectivii terminați în *co*, *go*, făcându-se superlativi în *issimo*, primescu unu *li*: *franco franchissimo*, *lungo*

longuissimo. Ajectivii însă *acre, celebre, integro, salubre*, facu superlativii: *acerrimo, celeberrimo, integerrimo, saluberrimo*.

Suntu unii superlativii de felulu aquesta quari fără să aibă pozitivii lorū suntū luați d'a dreptulu din latina ; cum:

massimo	prea mare	minimo	prea micu
ottimo	prea bunu	pessimo	prea rău
prossimo	prea prôpe	supremo	prea susu
infimo	prea josu	estremo	quelu mai d'afară
intimo	prea din nêuntru		

Însă aquestu felu de superlativi sântu priimiți de italieni din latina ; qua săi avemu și noi n'a avemu de quātu să facemu ca dênșii, și să dicemu ; *bunissimu* în locu de *prea bunu*, *albisimu*, *negrisimu*, *urîtissimu*, *maximu*, *minimu*, *optimū*, *pessimū*, *proximū*, *supremū*, *infimū*, *estremū*, *intimū* etc.

III.

Ajectivii metafisici se subțimpartu în *Morali* și *Definitivi* sau de hotărîre.

Ajectivii definitivi se subțimpartu în *Demonstrativi*, *Posesivi*, *Relativi*, *Interogativi*, *Nedefiniți* și *Numerali*.

Ajectivii morali sântu aqueia que arată o calitate morală adică a sufletului, a inimei, a duhurileru ; cum: *bunu*, *rău*, *blându*, *iute*, *milosu*, *crudu*, *atot-puternicu* etc.

Ajectivii demonstrativi sântu aqueia cu quari ne

Întrebuiçămă să arătămă o persônă sau unu lucru :
cum: *aquestu* omu, *aqea* masă.

Ajjectivii demonstrativi sîntu: quei următori:

MASCULINI			
<i>Singularu</i>		<i>Pluralu</i>	
questu astu	<i>questo, cotesto</i>	quești aști	<i>questi, cotesti</i>
quellu allu	<i>quello quel</i>	quei ái	<i>quelli, quegli, quei, que</i>
ellu	<i>ello</i>	ei	<i>egli, ei, eglino.</i>

FEMININI			
queastă astă	<i>questa, cotesta</i>	queste aste	<i>queste, coteste</i>
quea á	<i>quella</i>	quelle álle	<i>quelle</i>
ea	<i>ella</i>	ell	<i>elle, elleno</i>

Prin prescurtare, lepádându pe *que* dela *quellu*,
quello, și pe *e* dela *ellu* *ello* ;

quelluși ellu fece lu, (*) *quello, ello* face *lo*

quei și ei — *i* *quegli, egli* — *gli*; *ei quei* face *i*.

quea și ea — *a* *quella, ella* — *la*

quelleși elle — *le* *quelle, elle* — *le*

Declinația ajjectiviloru demonstrativi.

MASCULINI

I.

	<i>Singularu</i>	<i>Pluralu</i>
N.	questu, astu <i>questo</i>	quești, aști <i>questi</i>
G.	a questui, astui <i>di questo</i>	a questoru, astoru <i>di questi</i>
D.	questui, astui <i>a questo</i>	questoru, astoru <i>a questi</i>
Ac.	questu, astu <i>questo</i>	quești, aști <i>questi</i>
A.	dela questu, astu <i>da questo</i>	dela quești, aști <i>da questi</i>

(*) *ellu* la vocativu face *elle*, și nu se întrebuiçeađă pentru quē este de a treia persônă, și vocativulu de adoa ; de aci lepádându pe *e* inițialu, remâne *le*. însă vocativulu fiindu tot d'auna sùjjetu, în multe limbi adesea este aseme-nea cu numinativulu; prin urmare aqeste prescurtări la masculinu suntu doē: *lu* și *le*.

2

N.	quello,allo	<i>quello,quel</i>	quei, ái	<i>quelli,quegli,quei,que'</i>
G.	a quellui,allui	<i>di quello</i>	queloru, áloru	<i>di quelli</i>
D.	quellui, allui	<i>a quello</i>	queloru, áloru	<i>a quelli</i>
Ac.	quellu, aliu	<i>quello</i>	quei, ái	<i>quelli</i>
A.	dela quellu,allu	<i>da quello</i>	dela quei, ái	<i>da quelli</i>

3

N.	—lu, —le (*)	<i>lo—, il—,</i>	—i	<i>gli—, i—</i>
G.	a—lui	<i>dello—, del—</i>	a—loru	<i>degli,dei,de'</i>
D.	—lui	<i>allo—, al—</i>	—loru	<i>agli, ai, a'</i>
Ac.	—lu, —le	<i>lo—, il—</i>	—i	<i>gli, i</i>
V.	o—le	<i>o lo—, o il—</i>	o—loru	<i>o gli, o i</i>
A.	dela —lu, —le	<i>dallo—, dat—</i>	dela —i	<i>dagli,dai,da'</i>

FEMININI

1

N.	queastâ, astâ	<i>questa</i>	queste, aste	<i>queste</i>
G.	questei, astei	<i>di questa</i>	a questoru, astoru	<i>di queste</i>
D.	questei, astei	<i>a questa</i>	questoru, astoru	<i>a queste</i>
Ac.	queastâ, astâ	<i>questa</i>	queste, aste	<i>queste</i>
A.	dela queasta, astâ	<i>da questa</i>	dela queste, aste	<i>da queste</i>

2

N.	quea, á	<i>quella</i>	quelle, álle	<i>quelle</i>
G.	a quellei, quei, ái	<i>di quella</i>	a queloru, álloru	<i>di quelle</i>
D.	quellei, quei, ái	<i>a quella</i>	quelloru, álloru	<i>a quelle</i>
Ac.	quea, á	<i>quella</i>	quelle, álle	<i>quelle</i>
A;	dela quea á	<i>da quella</i>	dela quelle, álle	<i>da quell_e</i>

3

N.	a	<i>ta—</i>	—le	<i>te—</i>
G.	a—i	<i>della—</i>	a—loru	<i>delle—</i>
D.	—i	<i>atta—</i>	—loru	<i>atte—</i>
Ac.	—a	<i>ta—</i>	—le	<i>te—</i>
A.	dela —a	<i>datta—</i>	dela —le	<i>dalle—</i>

(*) Vedi nota dela faça 38.

Questu, *quelu*, iau adesea înainte particulla *a*, făcându-se *aquestu*, *aquelu*, *aqueastă*, *aquea*, *aquesti*, *aquei*, *aqueste*, *aquelle*, și se declină asemenea cum: se vede mai sus.

Aquestu, *aquelu*, cându este singuru în vorbă sau cându se pune în urma substantivilor în la sfârșitu în amendoê numerele și în toate cașurile particulla *a* cum:

<i>Aquestu</i> , <i>aquellu</i> omu,	omulu	<i>aquesta</i> , <i>aquella</i>
<i>aquestui</i> , <i>aquellui</i> omu,	omului	<i>aquestuia</i> , <i>aquelluia</i>
<i>aquesti</i> , <i>aquei</i> ômeni,	ômenii	<i>aquestia</i> , <i>aqueia</i>
<i>aqueastă</i> , <i>aquea</i> femee,	femeea	<i>aqueast'a</i> , <i>aque'a</i>
<i>aquestei</i> , <i>aquellei</i> femei,	femeii	<i>aquesteia</i> , <i>aquelleia</i>
<i>aqueste</i> , <i>aquelle</i> femei,	femeile	<i>aquestea</i> , <i>aquellea</i>

De mai multe ori *aquesti* demonstrativi pe lângă *a* dela sfârșitu, mai iau și pronumele *îsi* spre mai multă întărire, cum: *aquesta'și*, *aquela'și*, *aquea'și*, etc.

Cu *aquestu* *questo* ne întrebuișamu cându vremu să arătamu unu lucru de apprôpe, și cu *aquelu* *quello* cându vremu să arătamu unu lucru mai departe; cum: *aquesta* d'aci, *aquela* d'acolo.

Aquesta, cându este singuru fără substantivu correspundu cu *costui* italianu, și *aquela* correspunde cu *cotui*. *Costui* face la femininu *costei* și la pluralu *costoro*; *cotui* face *colei*, *coloro*.

De multe-ori în italinesce se întrebuișează *questi*, *cotesti*, *quegi* în locu de singularu *questo* *cotesto* *quello*.

Deșerința între *questo* și *cotesto* este què *questo* se întrebuișează cându arătamu unu lucru apprôpe de noi sau de persôna quare vorbesce, și *cotesto* cându

arătăm unu lucru apprôpe de persôna cu quare sau pentru quare vorbim; cum: ia cartea aqueasta (de lîngă mine) *prendetevi questo libro*; dă'mi cartea aqueasta (de lîngă tine) *datemi cotesto libro*.

Quându vremu să vorbim de unu lucru ne însuffletu, quare mai desu în dialectulu român u este de genu neutru, și vremu a ne întrebuița cu demonstrativii: aquesta, aquella; aquești demonstrativi în românesce se punu în genu feminin; cum: *aquesta* que đici e un lucru însemnătoru, de *aqueea* trebuie să ascultăm. În asfelu de frase demonstrativulu în limbele grecescă și latină se punu în genu neutru, iar în dialectulu italianu se arată cu *ciò*; cum: *ciò che dite*, aqueasta, aqueea que đici: *per ciò*, de aqueasta de aqueea;

Quându arătăm que-va, va să đică que hotărîmu sau definim que aquesta și nu altulu. Așa quându ne vine în minte, spre esemplu, ideile: omu, munte carte, bunu, și vremu să hotărîmu quare omu, quare munte, quare carte, quare bunu; atunci arătăm cu degetulu, daca nu putem vorbi; iar vorbindu, în locu de a đice: aquelu omu (sciutu despre quare am vorbitu sau scim) đicem mai pe scurtu, omulu sau omulu; lepădându pe *aque*; în locu de a đice aquea carte, aquelu munte, aquelu bunu; đicem cartea, muntele, bunu-lu.

Aquești ajectivi demonstrativi făcuți din prescurtare s'au numitu de grâmatici și articoli pentru que se închieu cu substantivii și ajectivii, mai virtosu în românesce, făcënduse o vorbă, dup cumu vedurôm.

Aquești articoli în dialectulu italianu se punu înaintea substantiviloru și ajectiviloru : iar în quelu românescu se punu în urma lor. Pricina aqueștei particularități în dialectulu românulu este, què fie-quârui omu mai ântîia îi vine în minte o idee ôre-quare și pe urmă o define quare; sau què dupò construcția firească ântîiu avemu substantivulu și apoi ajectivulu.

Numiții articoli dar, în dialectulu românulu sntu:

quellu, quea, allu, lu, le, a, i, le. *Quellu*, *quea* se pune înaintea ajectiviloru fisici și morali; cum: *quellu albu*, *quellu bunu*; *quea albâ* *quea buna*, *allu, a, ai, alle* se punu înaintea ajectiviloru posesivi și a cașului genetivu, pentru què și aquesta arată o posesie sau o țavere; cum: *allu meu*, *allu tîu*, *a nôsrâ*, *ai vostri*, *alle loru*, *allu tatâlui*, *a mamei*.

lu, se pune în urma substantiviloru și ajectiviloru masculini și neutri de numêru singularu que se terminâ în *u* cum: *socru-lu*, *lucru-lu*, *rîu-lu*, *bunu-lu*;

le, se pune în urma masculiniloru și neutriloru singulari terminați în *e*; cum: *verme-le*, *bine-le*, *dulce-le* etc.

i, se pune în urma tutoloru masculiniloru la pluralu cum: *socri-i*, *vermi-i*, *buni-i*, *dulci-i*.

a, se pune în urma femininiloru la singularu; cum: *feme-a*, *carte-a*, *dulce-a*. — Cându femininii se terminâ în *â*, pentru întîmpinulu a doi *a*, se leapeadâ alu numelui cum: *lunâ*, *lunâ-a lun'a* sau *luna* etc.

le, se pune în urma femininiloru și neutriloru la pluralu; cum: *femei-le*, *case-le*, *lemn-le*, *lucruri-le* etc.

lo, și *gli*, se pune înaintea masculiniloru italiani que

începu cu vocală, sau cu *s* urmatu de altă consonă: cum: *l'angelo*, *l'agnello*, *lo spettacolo*, *lo smalto*; *gli angeli*, *gli agnelli*, *gli spettacoli*, *gli smalti*. — Cându numele începe cu *i*, *gli* leapădă pe al său; cum: *gl' Italiani*, *gl' Inglesi*.

il, *i*, se pune înaintea masculinilor que începu cu o consonă: cum: *il cielo*, *il sole*, *il monte*; *i cieli*, *i soli*, *i monti* etc.

la, se pune înaintea tuturilor femininilor; cum: *la casa*, *la sete*, *l'amica*, *l'immortalità* etc.

le, se pune înaintea tuturilor feminilor și neutrilor la numărul pluralu; cum: *le case*, *le seti*, *le anime*, *le osse*. Cându numele începe cu *e*, *le* se apostrofă; cum: *l'eminenze*, afară de vorbele: *effigie*, *estasi*, *età*, și alte asemenea que nu se schimbă la pluralu, și spre deosebire se dice: *l'effigie* sing: și *le effigie* plur: *l'età*, *le età* etc.

Cându părțicelice sau prepozițiile *in*, *con*, și *su* vinu înaintea articoliloru, în italianesce se unescu cu aqueștia și se facu *in il* = *nel*; *in lo* = *nelto*; *in i* = *nei*; *in gli* = *negli*; *in le* = *nelle*. Asemenea santu și *col*, *colto*, *colla*, *coi*, *co'*, *cogli*, *colle*; *sul*, *sulto*, *sulla*, *sulle* = *con il*, *con lo*, *con la...* *su il*, *su lo*, *su la*, *su te*. Spre exemplu: în casă; italianesce se dice: *in casa*; în casa mea, *nella mia casa*; cu amoru, *con amore*; cu amorulă, *coll'amore*. Asemenea regulă urmează și *per*: însă numai cu *il*, se face tot d'auna *pet* sau *pei* ori *pe'* în locu de *per il*, *per i*: cu *la* se face și *pella pelle* și *per ta* *per te*, cu *lo* nu se schimbă nici odată,

La sfîrşitul aqwestui capu arătându declinaţiile substantiviloru din preună cu ajectivii, vomu arăta şi cum se declină cu aqueşti ajectivi indicativi sau articoli .

IV.

Ajectivii Posesivi suntu aqueia que arată o posesie sau o avere ; cum: *meu, têu, sêu*.

Ajectivii posesivi suntu quei următori:

MASCULINI			
<i>Singularu</i>		<i>Pluralu</i>	
<i>meu</i>	<i>mio</i>	<i>mei</i>	<i>miei</i>
<i>têu</i>	<i>tuo</i>	<i>têi</i>	<i>tuoi</i>
<i>sêu</i>	<i>suo</i>	<i>sêi</i>	<i>suoi</i>
<i>nostru</i>	<i>nostro</i>	<i>noştri</i>	<i>nostri</i>
<i>vostru</i>	<i>vostro</i>	<i>voştri</i>	<i>voştri</i>
<i>loru</i>	<i>loro</i>	<i>loru</i>	<i>loro</i>
FEMININI			
<i>mea</i>	<i>mia</i>	<i>melle</i>	<i>mie</i>
<i>ta</i>	<i>tua</i>	<i>talle</i>	<i>tue</i>
<i>sa</i>	<i>sua</i>	<i>salle</i>	<i>sue</i>
<i>nôstră</i>	<i>nostra</i>	<i>nôstre</i>	<i>nostre</i>
<i>vôastră</i>	<i>vostra</i>	<i>vôstre</i>	<i>vostre</i>
<i>loru</i>	<i>loro</i>	<i>loru</i>	<i>loro</i>

Ajectivii posesivi quându suntu înaintea substantiviloru şi ajectiviloru, sau se află singuri, iau articolulu sau definitivulu *allu* ; quându se pune pe urmă, atunci articolulu se unesce cu substantivulu ; cum: *allu meu callu, ai mei cai, callulu meu, cai-i mei; a mea casă, alle melle case, cas'a mea, case-le mele, Ori*

cumu însă, se vede quē ajectivii posesivi totu d'auna trebue sâ aibâ cu sine articoli sau lîngâ dênşii sau dupò substantivi; urmeađă dar quē:

Ajectivii posesivi în dialectulu italianu totu d'auna sîntu însoçiți cu articoli, fie singuri, fie cu substantivu; cum: *il mio, libro*, sau *il libro mio*; *la mia casa* sau *la casa mia*: Quādu însă sîntu însoçiți cu substantivii: *padre, madre, marito, cugino, cugina, moglie, fratello, sorella, figlio, figlia, zio, zia, nipote, cognato, cognata*, și alte asemenea que sîntu așa de cunoscute și definite de sine; precum și cu titlurile de cinste *signoria, eccellenza, altezza, maestà, santità*; atunci nici posesivulu nici substantivulu nu iau articolu: cum: *mio padre, di mio padre... mia sorella, di mia sorella... miei fratelli, a miei fratelli, vostra altezza, a vostra altezza*. Asemenea nu priimescu articoli nici în românesce posesivii quādu sîntu uniți cu substantivii: tată, mumă, bărbatu, nevastă, frate, soru, vêru, vară, fiu, fiie, moșu, bună, nepotu, nepôtă, cuscru, socru, nașu, cumătru, cumnatu, cumnată, stăpînu, stăpînă; cum: tată meu, frate meu, soru mea, a mume mei, a bune mei, a moșu meu, a vêru meu, a nepôte mei etc.

Quādu însă aqweste nume de rudenie se facu diminutive sau se schimbă în *genitore* pârînte, *sposo sposa*, soțu—ă, consorte, *germano* primaru, sau quādu iau și unu altu ajectivu, atunci priimescu articolu; cum: suriôr'a mea *la mia sorellina*, frățiorulu vostru *il vostro fratellino*, pârîntele tēu *il tuo genitore*, so-

çiile loru *le loro spose*, tinëra ta mumà *la tenera vostra madre*, prea bunulu meu tatà *l'ottimo mio padre*.

Aqueastă regulă este numai pentru singularu, quëci la pluralu iau tôte articolu: frații noștri, *i nostri fratelli*; mumele nôstre, *le nostre madri* etc.

Nu se supune asemenea la regula de susu, și posesivulu: loru *loro*, quare ia tot d'auna articolu; cum: tatálu loru *il loro padre*.

Al sêu și al lui, *il suo, il lui*, în ambe dialectele au aqueeasi însemnare, și se întrebuingeșă după aqueeasi regulă; adică: quându lucru este alu numinativulu sau alu sujetulu propoziției, atunci întrebuingâm posesivulu sêu *suo*; Filippu iubescu pe fiu sêu, *Filippo ama suo figlio*. Iar quându lucru nu este alu numinativulu propoziției, atunci întrebuingâm pe *tui* cum: eu iubescu pe Filippu și pe fiulu lu; *io amo Filippo e il figlio di lui*. Se întrebuingeșă adesea genitivulu *di lui* între articolu și substantivu; cum: *il di lui figlio*. pe al lui fiu.

Quându nominativulu alu quâruiă este lucru, e de numărul pluralu, atunci în ori-que întemplare, trebuie a întrebuinga pe loru, *loro*, iar nu: sêu sêi, *suo suoi*; cum: pârintii trebuie a iubi pe fiii *loru*, iar nu sêi: *i genitori debbono amare i loro figli* iar nu *i suoi figli*. Asemenea frase în românesce se potu arăta întrebuingându și pronumele își în locu de posesivulu: sêu loru; cum: Filippu își iubescu fiulu, pârintii trebuie ași iubi fiii.

DEOSEBIRI. De quâte ori se pune posesivulu după substantivu. totu d'auna aqueastă ia articolu în italicene-

sce fie chiar și de rudenie ; cum ; *il fratello mio, la maestà sua*. La romênesce din protivă, quându posesivulu se pune înainte totu d'auna ia articolu ; cum : alu meu frate, a mea suroru.

Poeții italieni întrebuingeadă posesivii adesea și fără articolu, și chiar acolo unde după regula dată ar trebui să'l aibă : cum : *mio ben, mia patria*.

Quându posesivulu este în vocativu, nu ia articolu, cum : *avvicinatevi, amico mio*, iar în românesce vine sau fără posesivu, sau de se întimplă să întrebuingâmu posesivulu, atunci trebuie a întrebuingă și articolulu ; appropiete, sâu vino'mi'și prietene, sau prietenulu ori prietene alu meu.

Qua să dîcemu italianesce : Domnulu tatâlu dumitale, Dòmna maica dumitale, dîcem : *il vostro signor padre, la vostra signora madre*.

Unulu din ai mei, unulu din ai têt, din ai sêi, din ai loru, una din alle melle, din alle talle etc : în italianesce se arată cu : *un mio, un tuo, un suo, una mia, una tua...*

V.

Ajjectivii Relativi suntu aqueia que se reducu la unu substantivu sau altu ajjectivu que precede și se numesce antecedentu, cum : Dumnedeu quare scie tôte, omulu que cugetă. Aci *quare* și *que* suntu relativi ; *Dumnedeu* și *omulu* suntu antecedenți.

Ajjectivii relativi suntu : *quare quale, que che*.

Que (che) în ambe dialectele nu se declină *quare* se declină după chipulu următoru:

MASCULINI ȘI FEMININI.

	<i>Singularu</i>		<i>Pluralu</i>
Iv.	quare	<i>quale qual</i>	quari <i>quali quai</i>
G.	a quârui a cui (d ^o quare)	<i>di quale di cui</i>	quâruru <i>di quali cui</i>
D.	quârui(*)eui (la quare)	<i>a quale, a cui</i>	quâruru <i>a quali cui</i>
Ac.	quare	<i>quale</i>	quari <i>quali</i>
A.	dela quare	<i>da quale</i>	dela quari <i>da quali</i>

Cu articolu .

MASCULINI

N.	quare-le	<i>il quale il qual</i>	quari-i	<i>i quali</i>
G.	a quâruiia	<i>del quale</i> —	a quârora	<i>dei quali</i>
D.	quâruiia	<i>al quale</i> —	quârora	<i>ai quali</i>
Ac.	quare-le	<i>il quale</i> —	quari	<i>i quali</i>
A.	dela quare	<i>dal quale</i> —	dela quari	<i>dai quali</i>

FEMININI.

N.	quare-a	<i>la quale, la qual</i>	quari-le	<i>le quale</i>
G.	a quâruiia	<i>della quale</i> —	a quârora	<i>delle quale</i>
D.	quâruiia	<i>alla quale</i> —	quârora	<i>alle quale</i>
Ac.	quare	<i>la quale</i> —	quarile	<i>le quali</i>
A.	dela quare	<i>dalla quale</i> —	dela quare	<i>dalle quali</i>

(*) La femininu face *quârui*.

INSEMNARI.

a cui, cui, *di cui*, a cui se dice la persône numai; a quârui, a quâruii, quârui, quâruii, *di quate*, a *quate* se dice și la lucruri și la persône.

quârui quâruii, quârora *di cui a cui* iau înainte articolulu numelui de quare atârână; cum: unu omu allo quârui nasu e mare *un' uomo il di cui naso è grande* în locu de unu omu, nasulu quâruii, *un' uomo il naso di cui*: asfelu este și cu: allu quâruii, allu quârora, a quârui alle quârui, *il di cui. la di cui, i di cui, te di cui, alla di cui, ai di cui, alle di cui.*

Poeții italiani adesea se întrebuecădă cu: *onde* în locu de: *di cui, del quate, della quate. dei quali delle quali. Quate* cându este cu: *tale* însemneacă asemănare; cum: *quate è il padre, tale è il figlio*, (que 'mi e tata que 'mi e fiulu), *tale quate io lo vidi*, (asfelu întocmai cum îl vëduiu). Adesea însemneacă asemănare și fără *tale* cum: *devenne palido qual è la morte*; (deveni palidu ca môrtea).

VI.

Ajjectivii Interogativi sântu aqueia cu quari ne întrebuecămu qua sâ întrebâmu, și suntu: quare? *quale?* quine? *chi?* și que? *che?*

Quare *quale?* interogativu se declină ca și quelu relativu.

Quine *chi*, este totu d'ama singuru fără substantiv; și se întrebuecădă numai la singularu în cadu-

VII*

lu numinativu și accusativu; cum: quare omu e venitu? quine a venitu? pe quare omu chiemi? pe quine chiemi? *qual uomo e venuto? chi e venuto?*

Quine, quare, *chi* se întrebuingeață adesea în locu de nedefinitulu ori-quine, ori-quare, sau aquella quare; cum: quine, quare *dice* aqueasta are cuvîntu: *chi dice questo ha ragione*

Quine *chi*, arată quâte odată lipsă de *nimeni* cum: n'avea quine sâ 'l minghîie, adică nimini quine, *non avea chi lo consolasse*. — Astfelu și *que* arată quē lipsește vorba *nimicu*; cum: n'avea que sâ mânânce (nimicu que sâ mânânce.)

VII.

Ajjectivii nedefiniți suntu aqueia que au oînsemna, re generală și nehotârîtă; cum: totu, altu, nimeni etc. ,Dicēdu: *totu omulu*, înțelegu pe fie-quare peste totu, nu hotârêscu însâ anume quine; *dicēdu: altu*, asemenea voiu sâ *dicu* quē nu aquesta, și asemenea nu hotârêscu quine. Ajjectivii nedefiniți suntu quei următori.

totu	tutto	ogni	quâți-va	parecchi
altru (altu)	altro		quâte-va	parecchie
unu, o	uno, un, una		vre un	veruno
nisce	alcuni, alcune		fie-quare	ognuno
nimicu	niente, nulla, nullo		ori-quare	ciascuno
nimeni	niuno		ôre-quare	qualcheduno
nici-unu	nissano, niuno, nessuno		fie-quine	qualchesiasi
nescine	un tale, una tale		fite-quine	chiunque

multu	molto	ori-quine	qualunque
atâtu	tanto	ôre-quine	qualche
quâtu	quanto	fie-que	—
ori-quâtu	quanto	nusciunque	nonsoche
quine-va	qual si voglia	cutare	cotale
que-va	qualhecosa	ambi,ambe	ambi, ambe
quâtu-va	qualun	amêndoi-ê	ambi due,amendue

Din aqueștia, unii se declină cum: se vèdu mai josu:

N. altu	<i>altro</i>	alți	<i>altri</i>
G. a altui, altuia	<i>di altro altrui</i>	a altoru, altora	<i>di altri</i>
D. altui, altuia	<i>ad altro altrui</i>	altoru altora	<i>ad altri</i>
Ac. alta	<i>altro</i>	alți	<i>altri</i>
A. dela altu	<i>da altro</i>	dela alți	<i>da altri</i>

FEMININI

N. altâ	<i>altra</i>	alte	<i>altre</i>
G. a altei, alteia	<i>di altra</i>	a altoru, altora	<i>di altre</i>
D. altei, alteia	<i>ad altra</i>	altoru, altora	<i>ad altre</i>
Ac. altâ	<i>altra</i>	alte	<i>altre</i>
A. dela altâ	<i>da altra</i>	dela alte	<i>da altre</i>

Totu se ia adesea și în locu de substantiv cum: unu totu, Totulu; ca ajectiv, la singularu se declină cu prepozițiile sau semnecașele cunoscute; iar la pluralu se declină după chipulu urmâtoru:

N. toși	<i>tutti</i>	tôte	<i>tutte</i>
G. a tutuloru (*)	<i>di tutti</i>	a tutuloru(*)	<i>di tutte</i>
D. tutulorv	<i>a tutti</i>	tutuloru	<i>a tutte</i>
Ac. toși	<i>tutti</i>	tôte	<i>tutte</i>
A. dela toși	<i>da tutti</i>	dela tôte	<i>da tutte</i>

Quându nu e însoțitu cu substantiv se dice *tutuloru*.

Nime, nimeni se declină numai la singularu după chipulu următoru:

N.	nime, nimeni
G.	a nimelui, nimului
D.	nimelei, nimului
Ac.	nime, nimeni
A.	dela nime, nimeni

Unu, se declină după chipula următoru :

MASCULINI

N.	unu	<i>uno, un</i>	uní, nisce	<i>uni</i>
G.	a unui, unuia	<i>d'uno</i>	a unoru, unora	<i>di uni</i>
D.	unui, unuia	<i>ad uno</i>	unoru, unora	<i>ad uni</i>
Ac.	unu	<i>uno</i>	uni nisce	<i>uni</i>
A.	dela unu	<i>da uno</i>	dela uni, nisce	<i>da uni</i>

FEMINI

N.	una, o	<i>una</i>	unele nisce	<i>une</i>
G.	a unei, uneia	<i>di una</i>	a unoru, unora	<i>di une</i>
D.	unei, uneia	<i>ad una</i>	unoru, unora	<i>ad une</i>
Ac.	una, o	<i>una</i>	unele, nisce	<i>une</i>
A.	dela una, dela o	<i>da una</i>	dela unele, nisce	<i>da une</i>

Amândoi, amândoé se declină numai la pluralu .

	MASCULINU	FEMININU	MASCULINU și FEMININU.
N.	amândoi	amândoé	<i>amendue</i>
G.	a amânduroru—a	a amânduroru—a	<i>di amendue</i>
D.	amânduroru—a	amânduroru—a	<i>ad amendue</i>
Ac.	amândoi	amândoé	<i>amendue</i>
A.	dela amândoi	amândoé	<i>da amendue</i>

INSEMNARE. Aquestu ajectivuu, precum : și ambi, este foarte definitu sau hotâritu, și mai bine ar' fi ase pune între ajectivii indicativi.

ogni italianu este pentru ambe genurile, și se întrebuințează numai la singularu înaintea unui substantiv, în locu de *totu*; cum: *ogni uomo, ogni donna* totu omulu, tâtă femeea.

Altro, la sigularu însemnează: altu queva: *parliamo d'altro*; sâ vorbim de altu queva.

Altri, adesea ia însemnare de singularu: *altri è dotto, altri è ignorante*, unulu e învățatu, altu e neînvățatu, sau aquesta e învățatu, aquelea e neînvățatu.

Niuno, nessuno, niente, nulla, quându suntu înaintea unui verbu, nu priimescu negativulu *non*, ca la noi; quându însă e pe urmă, atunci îl priimescu înaintea verbului; cum: *niuno è pianamente felice*, nimeni nu e întregu ferice; *non v'è nessuno*; nu e nimeni.

Quântu, daca în românesce are înainte *ori* și după densu-lu *de*, în italianesce se arată cu *per tanto*, sau *per urmatu* apoi de *che*; cum: *ori-quântu de învățatu va fi*, multe lacrimi nu scie. *per quanto dotto egli sia* (sau *per dotto ch' egli sia*), *ignora molte cose*; *ori-quântu de norocită este*, se vede însă totu d'auna nenorocită; *per quanto fortunata ella sia* (sau *per fortunata ch' ella sia*), *si crede sempre infelice*. Daca *quântu* se declină în românesce, adică daca se află înaintea unui substantiv, urmatu de unu verbu în timpul fiitoru, atunci *quanto* se declină asemenea și în italianesce, avându după sine modulu subiectiv, în loculu fiitorului nostru; cum: *ori-quâte silințe va face*, nu va ajunge la scopulu său; *ori-quâte bogății voru avea* nu se mai mulțumescu nici odată: *per quanti sfor-*

zi egli faccia . non arriverà mai al suo fine ; per quante ricchezze egli no possedano , non saranno mai contenti .

VIII.

Ajjectivii numerali suntu aqueia que aratà numărulu ; cum: unu, doi, trei... ântêiu, allu doilea, allu treilea...

Aqueștia suntu de doê feluri : cardinali și ordinali .

Cardinali se đicu aqueia cu quarii numărâmu ; cum: unu, doi, trei... și ordinali aqueia cu quare arâtâmu ordinulu sau rëndulu ; cum: ântêiu, allu doilea, allu treilea ...

Chipulu de a numêra in ambe dialectele , s'a arâta tu in partea ântêea .

unu, quându este inaintea unui substantivu sau ajjectivu . adică quându insemneadă *dre-quinze* , se scrie *un'* iar nu *unu* quare totu d'auna este singuru și e numeralu . *Un'* la femininu face *o* ; *un' omu* , *o femee* , și se declinâ cum : s'a vêđutu la ajjectivii nedefiniți .

Unu numărulu la femininu face *una* ; *doi* face *doê trei* , *patru* etc: nu se schimbâ la genuri ; *trei* însă quându are inainte *quâ'e* , que insemneadă *tus* , la femininu face *trele* ; cum: quâte trei, quâte trele , tus trei tus trele .

Ajjectivii numerali incepêndu dela *doê-deci* in susu , daca au dupe dênșii substantivi , mai adesea iau dupò sine prepoșiția *de* ; cum: doê đeci, doê đeci si unu... trei đeci... ômeni , sau de ômeni .

Ajjectivii numerali . priimindu inainte *quâte* , se fa-

cu distributivi sau de despărțire; cum: quâte unulu unulu, quâte doi doi, quâte trei trei. Aqueștia în italianesce se arată cu: *ad uno ad uno, a due a due...* Amêndoi, quâte trei (tus trei) quâte patru... se arată cu: *tutti e due, tutti e tre.*

Chipulu de a arăta ordinulu sau rëndulu în ambe dialectele este quelu următoru :

primu, primaru	ântéiu, ântéia	primo	prima
doi-lea	doa	secodo	— a
treilea	treia	terzo	— a
patrulea	patra	quatro	— a
cinquilea	cinquia	quinto	— a
șeselea	șesea	sesto	— a
șeptelea	șeptea	settimo	— a
optulea	opta	ottavo	— a
noole	noa	nono	— a
decelea	decea	decimo	— a
unspredecelea	— a	undecimo	— a
doi, doê spredecelea	— a	duodecimo	— a
trei spredecelea	— a	tredicesimo, decimo terzo	— a
paispredecelea	— a	decimo quarto...	— a
doê-decilea	— a	ventesimo	— a
doê-decilea și unu	— a	ventesimo primo	— a
trei-decilea	— a	trentesimo	— a
patru-decilea	— a	quaratesimo...	— a
sutâlea	— a	centesimo	— a
mielea	— a	millesimo	— a
dupò urmâ (ultimu — â)		ultimo	— a

Qua sâ facemu ajectivii ordinali, n'avemu în româ-

nece de quātu. după cum s'a vădutu pe lūngă quei cardinali se adăogămu particella: *lea* la masculini, și *a* la feminini; în italianesce însă pinò la 20 trebue sà'i învêcămă pe din afară; de aci în susu lepădămă vocală dela sfircitu a ajectivului cardinalu, și adăogămă *esimo*; cum: *venti vent-esimo trenta trent-esimo* etc.

Ajjectivii ordinali în italianesce iau articolii: *il, la, i, te*; în romănesce iau: *quellu, quea, quei, quelle* din preună cu prepoziția *de*; cum: *il primo*, *quellu d'ântéiu*, *la prima* *quea d'ântéiu*. Dela *doilea* în susu în romănesce cardinalii priimescuîn locu de *quellu...* pe: *allu, a, ai, alle*; sau *quellu d'a allu*, *quea d'a, quei d'ai, quelle d'alle*; cum: *allu doilea, a doa, ai doilea alle doilea*; sau *qualu d'allu treilea quea d'a treilea, quei d'a patrulea quelle d'a patrulea*.

N. B. Quându înainte de *d'allu* precede *quellu*; atunci la genuri se schimbă numai *quella*, și *allu* rămâne neschimbatu; pentru që se reduce la vorba *rêndu* (de *va* fi *allu*) și la vorbe *treapta* (de *va* fi *a*); cum: *quellu d'allu doilea, quea d'allu doilea, quei d'allu doilea, quelle d'allu doilea (rêndu)*; *quelu d'a treilea, quea d'a treilea, quei d'a treilea quelle d'a treile (treaptă)*.

Numeralii italiani *vent'uno, tren'uno; vent'una, tren'una* etc. Quându sântu înalteă unui substantivu, aquesta atunci se pune la singularu, concordânduse cu *uno una*; cum: *vent'un anno, quarant'una ghinea*; Quându însă numărulu va veni după substantivu, aquesta se pune la pluralu concordânduse cu *venti, tren'a* etc.; cum: *anni vent'uno, ghinee quarant'una*.

Quându înainte de numerali stau, în românesce, prepozițiile *in*, *preste* și arată unu timpu biteru, a prepoziții în italianesce se arată cu *fra* cum: voru porni preste doê luni: *partirò fra due mesi*.

Quându după unu numeralu urmează vorba ceasuri, în italianesce ca și la românesce se socotește de prisosu a se mai pune; numărulu însă ia articolu, în italianesce, cum: suntu doê ceasuri, teasceptu la doê; *sono le due*, *vi aspetto alle due*.

Ordinalii în dialectalu italianu quându iau aricoli se facu ajectivei partitivi: *il terzo* a treia parte, *la terza parte*, a patra parte *la quarta parte* etc. Aquesti ajectivei în preună cu substantivulu *parte*, în românesce se potu face substantivi, dicênduse: unu treimu, unu patrimu, unu cinquimu ... în locu de a treia, a patra, a cinquia parte.

Ajectivei ordinalii în românesce suntu și avverbi, în italianesce însă se facu avverbi după chipulu următoru: cum: *primieramente*, *secondamente*, *in terzo luogo* *in quarto luogo*, etc.

Da numeralii cardinalii se facu substantivi colectivi: unime, doime, treime, pătrime... Dușină ... quarantină... și ajectivei multiplicativi sau de înmulțire: cum: îndoiu, întreitu, împătritu... Aquestia în italianesce se arată cu: *uname (unità) decina duzzina, centina*, ... *migliaio*... *doppio*, *tripto*, *quadruplo*.

CAPUL IV.

DECLINAȚIE.

De substantivi cu ajective și articoli.

I

MASCULINI

	<i>Singularu</i>		<i>Pluralu</i>	
Tata	N. tatâ-lu	<i>il padre</i>	tați-i	<i>i padri</i>
	G. a tatâ-lui	<i>del padre</i>	a tați-loru	<i>dei padri</i>
	D. tatâ-lui	<i>al padre</i>	tați-loru	<i>ai padri</i>
	Ac. tatâ-lu	<i>il padre</i>	pe tați-i	<i>i padri</i>
	V. o tatâ-lu	<i>o padre</i>	o tați-loru	<i>o padri</i>
	A. dela tatâ-lu	<i>dal padre</i>	dela tați-i	<i>dai padri</i>

Singularu

N.	bunu-lu tatâ, tatâ-lu quella bunu	<i>il buon padre</i>
G.	a bunu-lui tatâ, a tatâ-lui quellui bunu	<i>del buon padre</i>
D.	bunu-lui tatâ, tatâ-lui qu-llui bunu	<i>al buon padre</i>
Ac.	bunu-lu tatâ, tatâ-lu qu-llu bunu	<i>il buon padre</i>
V.	o bunu-le tatâ, o tatâ-lu quella bunu	<i>o il buon padre</i>
A.	dela bunu-lu tatâ, dela tatâ-lu qu-llu bunu	<i>dal buon padre</i>

Pluralu

N.	buni-i tați, tați-i quei buni	<i>i buoni padri</i>
G.	a buni-loru tați, a tați-loru queloru buni	<i>dei buoni padri</i>
D.	buni-loru tați, tați-loru queloru buni	<i>ai buoni padri</i>
Ac.	buni-i tați, tați-i quei buni	<i>i buoni padri</i>
V.	o buni-loru tați, o tați-loru queloru buni	<i>o i buoni padri</i>
A.	dela buni-i tați, dela tați-i quei buni	<i>dai buoni padri</i>

II.

ângeru

N.	ângeru-lu	<i>l'angelo</i>	ângeru-i	<i>gli angeli</i>
G.	a ângeru-lui	<i>dell'angelo</i>	a ângeru-loru	<i>degli angeli</i>
D.	ângeru-lui	<i>all'angelo</i>	ângeru-loru	<i>agli angeli</i>
Ac.	ângeru-lu	<i>l'angelo</i>	ângeru-i	<i>gli angeli</i>
V.	o ângeru-le	<i>o l'angelo</i>	o ângeru-loru	<i>o gli angeli</i>
A.	dela ângeru-lu	<i>dall'angelo</i>	dela ângeru-i	<i>dagli angeli</i>

III.

pârinte

N.	pârinte-le	<i>il parente</i>	pârinți-i	<i>i parenti</i>
G.	a pârinte-lui	<i>del parente</i>	a pârinți-loru	<i>dei parenti</i>
D.	pârinte-lui	<i>al parente</i>	pârinți-loru	<i>ai parenti</i>
Ac.	pârinte-le	<i>il parente</i>	pârinți-i	<i>i parenti</i>
V.	o pârinte-le	<i>o il parente</i>	o pârinți-loru	<i>o i parente</i>
A.	dela pârinte	<i>dal parente</i>	dela pârinți-i	<i>dai parenti</i>

Singularu

N.	dulce-le pârinte, pârinte-le	quellu dulce	<i>il dolce parente</i>
G.	a dulce-lui pârinte, a pârinte-lui	quellui dulce	<i>del dolce parente</i>
D.	dulce-lui pârinte, pârinte-lui	quellui dulce	<i>al dolce parente</i>
Ac.	dulce-le pârinte, pârinte-le	quellu dulce	<i>il dolce parente</i>
V.	o dulce-le pârinte, o pârinte-le	quellu dulce	<i>o il dolce parente</i>
A.	dela dulce-le pârinte, dela pârintele	quellu dulce	<i>dal dolce parente</i>

Pluralu

N. dulci-i pârînți, pârînți-i	quei dulci	<i>i dolci parenti</i>
G. a dulci-loru pârînți, a pârînți-loru	quel ru dulci	<i>dei dolci parenti</i>
D. dulci-loru pârînți, pârînți-loru	qu - loru dulci	<i>ai dolci parenti</i>
Ac. dulci-i pârînți, pârînți-i	quei dulci	<i>i dolci parenti</i>
V, o dulci-l ru pârînți, o pari fi-loru	queloru dulci	<i>o i dolci parenti</i>
A. dela dulci-i pârînți, dela pârînți-i	quei dulci	<i>dai dolci parenti</i>

I.

FEMININI

	<i>Singularu</i>		<i>Pluralu</i>	
Casă N.	casă-a, cas' a, casa	<i>la casa</i>	case-le	<i>le case</i>
G.	a case-i	<i>della casa</i>	a case-loru	<i>delle case</i>
D.	case-i	<i>alla casa</i>	case-l ru	<i>alle case</i>
Ac.	cas' a	<i>la casa</i>	case-le	<i>le case</i>
A.	dela cas' a	<i>dalla casa</i>	dela case-le	<i>d lle case</i>

II.

Singularu

N.	antic' a casă, cas' a	quea antică	<i>l antica cas</i>
G.	a antice-i case, a case-i	quell-i antice	<i>dell antica cas</i>
D.	antice-i case, case-i	quell-i antice	<i>all' antica cas</i>
Ac.	antic' a casă, cas' a	quea antică	<i>l antica cas</i>
A.	dela antic' a casă, dela	casă quea antică	<i>dell antic. cas</i>

Pluralu

N.	antice-le case, case-le quelle	antice	<i>te antiche case</i>
G.	a antice-loru case, a case-loru	quelloru antice	<i>delle antiche case</i>
D.	antice-loru case, case-loru	qu lloru antice	<i>alle antiche case</i>
Ac.	antice-le case, case-le quelle	antice	<i>te antiche case</i>
A.	dela antice-le case, dela case-le	quelle antice	<i>delle antiche case</i>

III.

*Singularu**Pluralu*

Femee	N.	femee-a	<i>la donna</i>	femei-le	<i>le donne</i>
	G.	a femee-i	<i>della donna</i>	a femei-loru	<i>delle donne</i>
	D.	femee-i	<i>alla donna</i>	femei-loru	<i>alle donne</i>
	Ac.	femee-a	<i>la donna</i>	femei-le	<i>te donne</i>
	A.	dela femee-a	<i>dalla donna</i>	dela femei-le	<i>dalle donne</i>

IV.

Singularu

Albã	N.	alb ^ã -a femee, femee-a	qua albã	<i>la donna bianca</i>
	G.	a alb ^ã -i femei, a femei	quell ^ã alb ^ã	<i>della donna bianca</i>
	D.	alb ^ã -i femei, femee-i	quell ^ã alb ^ã	<i>alla donna bianca</i>
	Ac.	alb ^ã -a femee, femee-a	quea albã	<i>la donna bianca</i>
	A.	dela alb ^ã -a femee-a, dela femee-a	quea albã	<i>dalla donna bianca</i>

Pluralu

N.	albe-le femei, femei-le	quelle albe	<i>te donne bianche</i>
G.	a albe-loru femei a femei-loru	quel-loru albe	<i>delle donne bianche</i>
D.	albe-loru femei, femei-loru	quelloru albe	<i>alle donne bianche</i>
Ac.	albe-le femei, femei-le	quelle albe	<i>te donne bianche</i>
A.	dela albe-le femei, dela femei-le	quelle albe	<i>dalle donne bianche</i>

V.

Stea, steao(*)	N. steao-a(**)	<i>la stella</i>	stelle-le	<i>le stelle</i>
G.	a stelle-i	<i>della stella</i>	a stelle-loru	<i>delle stelle</i>
D.	stelle-i	<i>alla stella</i>	stell-loru	<i>alle stelle</i>
Ac.	steao-a	<i>la stella</i>	stelle-le	<i>te stelle</i>
A.	dela steao-a	<i>dalla stella</i>	dela stelle-le	<i>dulle stelle</i> (***)

VI.

NEUTRI

carru

N.	carru-lu	<i>il carro</i>	carre-le	<i>le carra i carri</i>
G.	a carru-lui	<i>del carro</i>	a carre-loru	<i>delle carra dei carri</i>
D.	carru-lui	<i>al carro</i>	carre-loru	<i>alle carra ai carri</i>
Ac.	carru-lu	<i>il carro</i>	carre-le	<i>le carra i carri</i>
A.	dela carru-lu	<i>dal carro</i>	dela carre-l	<i>dalle carra dai cari</i>

(*) S'a ȡisu la nota dela ȡaȡa 17 quȡ in dialectulu Macedoniei se ȡice *steao*, *cureao*, *mantao*, precum ȡicemu noi: ȡi ši ȡio.

(**) Asȡ-lu se declinȡ tȡte quelle in *i*, *ȡ*, *ei*.

(***) Se voru de prinde seclarii a declinȡ ši italianesce pe quelle ter minate in *ȡ*, *ȡ*, ši *i*, cum: *bontȡ*, *virtȡ*, *metropoli* etc.

CAPU V

Despre numele accrescitive și diminutive.

Amu arâtat^u quē substantivii și ajectivii nu sîntu de quâtu nisce nume de finçe, de lucruri și de quali-tăți. Qua sâ arâtâmu unu lucru sau o calitate que se afflâ mari sau mici, în ambe dialectele schimbâmu finala substantiviloru și ajectiviloru, și scâpâmu de a totu repeta vorbele: mare, micu. adică în locu de a dice: casâ mare, țicemu: căsoru, în locu de: casâ micâ, țicemu: căsușâ, căsciôrâ. Asemenea se întêmplâ și cu ajectivii țicêndu: albiou, albuțu, albișoru, albuîu, albulețu; roșaticu, gâlbuîu, verduliu. Quelle quare arată lucru sau calitate mare se țicu: *Accrescitive*; iar quelle quare le micșoreadâ se țicu: *Diminutive*.

Accrescitivii terminați în românesce în oiu, ôie și italianesce în *one, ona* arată o idee de mărime sau de grosime; cum: muieru, muieroiu, moierôie; pôrtâ,

portoiu, portoiie : *donna donnone donnona* ; *porta portone portona* (·).

Accrescitivii terminați în *andru andră* românește, și în *otto otta* italienește, arată o idee de tărie de vîrte : cum : copilandru, stăcâandru, copilandră, bêtânandru, taurandru ; *giovinotto, giovinotta, vecchioto, vecchiota, torotto etc.*

Deminativii terminați în *inu, ină, șoru, șoră, nică, țețu, elu, ică, cellu, rețu*, românește, și în *ino ina, otto otta, ello ella, cello celli, vello velli*, arată o mîngietură, o grație, o delicateță, precum :

Severu Severinu	Severino
Carolu Carolinu Carolina	Carolino
copila copilinu (**)	fanciullino
puia pușoru	uccellino
pasere păsăruică	—
carru cărrulețtu	carretto
rîu rîulețtu	riolletto (?)

(*) Este cunoscută que de multe ori românii înmăie pe *n* în *i* ca și pe *t* ; precum dicem : *taină* în locu de *tallin* *iepure* în locu de *lepure*, *tinu* precum dicem : *valte, caltele, vâi, căi* în locu de *vâlli, călli* ; asemenea dicem și *puin, remăin, viin, țiu...* în locu de *pinu, remănu vinu tinu...* asemenea dicem și *portoiu, căsoiu, strigoiu*, în locu de *portonu, căsonu, strigonu*, schimbându sau înmăindu pe *n* în *i*.

(**) Finalulu aquesta î *inu*, de și nu este desu întrebuit, ețatu, însă s'ar putea adopta precumu dicem *Severinu, Marinu...*

bêtrânu bêtrânellu bêtrânicâ	vecchierello
-- brotâcellu	boticello
flôre floricea—le, floricea	floricella
vintu vinturellu	venturello

Ambe dialectele au și îndoite diminutive, precum: flôre floricea floriceică, parte pârțicea pârțiceică, nene neică neiculiță, puia puică puiculiță; asemenea sunt și: leliță, fetiță, Mariță, și la italianesce *carro carretto carrettino, uccello uccelletto uccellettino, cosa cosettu cosettina*.

Dialectulu român u face diminutive și împuținându la silabe sau la litere, însă numai la numele proprii; cum: Alecsandru Sandu, Anastese Tase, Mariuța Uța Uțica, Ionuțu Nițu.

Se află accrescitive și diminutive în ambe dialectele quare mărescu și micșorează lucrurile spre bațocura sau disprețu; pentru aqueasta italianesce se dicu *Peggiotativi*.

Din aqueștia quei terminați românesce în *aciu*, *eu* și *oiu* quâte odată si italianesce în *accio* sau *azzo* arată o idee mărită spre disprețu; cum: cântecu cantecaciu, fată fătâlêu: *corpo corpaccio* (truppu scîrbosu) *populo pupulaccio populazzo* (uriciosu populu).

Quei terminați românesce în *uiu*, *astru*, *u că*, *aticu*, *niu*, și italianesce în *uccio* sau *uzzo*, *astro upola aglia icciatto icciola*, arată o micșorare spre bațocura, degradare; cum: omuțu, muierușcă, fiastru, roșaticu, albiu; *omuccio omuzzo* (omu micu ticălosu, rău, scîrbosu) *casupola* (câsuță uriciôsă) *soldataglia* (ammescu canale de soldați) *omicciato* (hela dracului de

omuză) *downicciola* (măierușă pocită și reutăciōsă.)

Numele italianesci terminate în *ca, ga, co, go*, quādu se facu diminutive terminate în *ino, etto, ello*, lūngă *c* și *g*, mai iau unu *h*; cum: *fresco freschetto, largo larghetto*. „Si quelle mai multe feminine terminate în *a* și quare arată lucruri neînsufflețite, făcēnduse diminutive, devinu masculine: cum: *tavola tavolo, camera camerino*.

CAPU VI.

Orc-quare observații asupra capetelor precedente.

Amu đisu quē vorbele que arrată o fincă sau unu lucru suntu substantivi și quelle quare arrată o calitate suntu ajectivi. În urmarea aqestoru definiții vedemu adesea quē unu substantivū pōte a se lua dreptu ajectivū, și ajectivulū în locu de substantivū. Spre esemplu; vorbele *omu, dobitocu* etc: suntu substantivi; în frasele însă: *Petru e omu, Cutare e dobitocu*, amēdoē aqeste vorbe nu suntu întrebuingate spre a arrēta substanța ci qualitatea lui Petru și Cutare: prin urmăre aci vorbele *omu* și *dobitocu* se ia în locu de ajectivi sau attribute. Asemenea se scie quē vorbe-

le *bunu, rumènu* etc; suntu ajectivi; quându însă dice-mu: *bunulu pàrintescu, rumenulu din obrazi*, atunci *bunulu* și *rumenulu* nu mai arratâ o calitate ci unu lucru; pentru|quê unulu însemneadă avere, stare, bogăție și altulu rumeneală: așa ajectivii în asemenea împregiurări se iau în 'locu de substantivi ideali. Asfelu suntu: și ajectivi: *albulu* și *alba* diminașcei dreptulu omului, *recele* din sânge, etc. Asfelu de ajectivi substantivi în dialectulu românû suntu de genu neutru; cum: *bunu bunuri, dreptu drepturi* etc.

II: Cu tôte quê n'amu tractatu pinò acum despre verbi, însă cititorii au luatù ôre-quare cunoscință despre dênșii ânchê din partea ântêia a aquestui tractatu. Totu verbulu dar, în privință quê și lucrarea sau patima que arratâ ellu este unu lucru, se pôte socoti dreptu substantivû. Prin urmare în ambe dialectele toți verbii în modulu infinitivû potu lua articolu și se facu Substantivi-verbiali.

În dialectulu românû infinitivii iau articolu femininu și se potu declina ca substantivii; cum: *cantare-a cântâri-te, cântâri-i, cântâri-loru*. asfelu suntu și *mân-care-a, dormire-a, vorbire-a, etc.*

În dialectulu italianu infinitivulu ia articolu masculinu; cum: *il cantare, il mangiare, il dormire, il parlare* etc.

III. Pentru prescurtare în ambe dialectele se lea-pedâ adesea vocala finalâ dela substantivi, ajectivi și verbi; cum: *omu* și *om quellu allu* și *quel al; rogu-te* și *te rogu* sau *te rog*. Asfelu suntu și în italianesce *amere amor, signore signor, la mano la man, il pestiere* ;

i pensieri, il pensier i pensier, bello bel, buono buon, quello quel, cantano cantan, cantare cantar; etc. Adesea se leapădă și mai multe litere din asemenea vorbe; cum: *gran san* în locu de *grando santo*.

Substantivii verbiali sau infinitivii în dialectulu românâ totu d'auna potu lepêda pe *re* finalu; cumu în locu de a dice: *lucrare-a* e lucru folositoru, putemu dice: *a lucra* e lucru folositoru; asfelu suntu și *a canta, a dormi, a mânca...* în locu de: *cantare-a, dormire-a, mâncare-a...* Italianii adesea dela infinitivi leapădă pe *e* finalu cumu s'a vêđutu; Romanii însă sau locuitorii din preajma Romei leapădă, întocmai ca noi și pe *r*; cum: *voglio mangia, cantu, dormi...* în locu de *mangiare cantare dormire*. Aquestu obicei de a lepêda pe *re* dela infinitivu a fostu vechiu, și nu ș'a generalisatu între noi de quātu de vre o doê veacuri înquã. (Veđi Cantimira și edițiile contimporane). Românii din Macedonia nu'l leapădă nici de cum.

Italianii leapădă și pe *o* dela pronumele sau articulu *to* quându se unesc cu alte vorbe, precumu leapădămu noi pe *i* dela *il*; cum: *te to dico* ți il dice; *ve lo giuro* vi il juru; *non lo so* nu il sciu; se facu: *tel dico, vet giuro, nol so*: ți'l dice, vi'l juru, nu'l sciu.

IV. Amu đisu quê superlativii în italianesce se facu cu *il più*, și *molto* la începutu, și cu *issimo* la sfirsitu; quei vecchi însă obiceiua a face superlativi și cu părțicellele *tra* (*preu* al nostru) și *trans*; cum: *te trabette e tranobile cose*.

V. Amu đisu quê dialectulu românâ are trei genuri, și quella italiana doê, deosebindu excepțiile (veđi

f. 19 și 20). În vechime în-ă și italieni avea cași noi-
 queleași genuri, și terminație deosebită la pluralulu
 neutriloru: spre esemplu quei vechi dăcea: *agora bor-*
gora, *corpora*, *palcora*, *lettora*, *latora*... în locu de
aghi, *borghi*, *corpi*, *palchi*, *letti*, *tati*..., din đioa de
 astâđi. Noi la terminulu pluralu al neutreloru latine
 și italiene n'amu schimbatu de quātu pe *a* în *i* după
 obicei: *anima anello* s'a făcutu: inimă, inellu și aque-
 ste neutre s'au făcutu: acuri, burguri, corpuri, palcuri,
 paturi, laturi... *Tempora* și *donora* (timpuri și da-
 ruri) se păstrează de italieni și înđioa de astâđi spre
 deosebire de *tempi* și *doni*. *Tempora* însemnează quel-
 le patru posturi depeste anu, și *donora*, daruri din
 naintea nuntei.

VI. *Due*, numeralu în vechime se đicea de italieni
duoi masculinu și *due* femininu. Astâđi *due* este pen-
 tru ambe genurile.

Numeralii cardinali dela unu în susu în italienește
 cându suntu ajectivi nu se schimbă la pluralu: cum:
tre anni, *quattro case*; cându se iau în locu de sub-
 stantivi și arată grâmăđi, atunci se schimbă la plu-
 ralu, afară de *tre*, *sei*, *dieci*: cum: *il due*, *i dui*, *il*
quattro i quattrii, *il cinque i cinqui*... *un tre*, *un sei*,
un dieci, *due tre*...

VII. Substantivii italienești *aere*, *arbore*, *fine*, *fon-*
te, *funne*, *genesi*, *ordine*, *oste*, *tema*, suntu și mascu-
 lini și feminini; asfelu suntu și vorbele: *fronte*, *mente*,
carcere.

Margine cându însemnează margine sau hotaru,
 e de ambe genurile; *il margine*, *tu margine*; cându în-
 să însemnează semnu de rană sau dungă, atunci e de
 genul femininu *lu margine*.

CAPU VII

Despre Verbu și Participiu.

De vomu băga de seamă, vedemu quē in natură se afflă numai ființe și qualitàți. Nu este ființă sau lucru quare se nu'și aibă forma, însușirile sau qualitàțile sale. Cându luămu o ființă ôre-quare precum: *sôre* și ôre-quare qualitàți precum: *luminatoru*, *rôtundu* etc. și dîcemu *sôrele este luminatoru*, *sôrele este rôtundu*, nu facemu alta de quātu arătămu quē qualitatea luminării și a rôtundîmei se cuvîne sôrelui, sau unimu ori legămu aqueste doē vorbe *sôre* și *luminatoru* prin vorba *este*, și facemu unu cuvîntu sau o vorbire întregă, quare nu este de quātu șespresia judicâții nôstre. Judicata este justă sau dreaptă cându legămu cu o substanță qualitàți que le are sau quare i se cuvînu: cându însă la substanța *sôre* vomu lega cu *este* qualitatea *negru* și vomu dîce: *sôrele este negru*, atunci judicata este nejustă sau neadeverată.

Să legămu mai multe substanțe cu qualitàți quare li se cuvînu, și să dîcemu :

Dumnezeu este dreptu
 omulu este cuvintătoru
 animalu este viețitoru

In aqweste trei vorbiri sau cuvinte vedemu quâ vorba *este* închieie vorbirea, fârâ de quare n'amu avea nici o legăturâ în cuvintele nôstre . De aqueea aqueastâ vorbâ *es'e* ș'a și numitu VERBU sau vorbâ cu adevêratu .

Pinò aci vorbele, din quelle de susu trei judicâți sau cuvinte, *dumnezeu*, *omu*, *animalu* s'au numitu substantivi, și vorbele: *dreptu*, *cuvintâtoru*, *viețitoru* s'au numitu ajectivi . In privinçâ însă către verbulu *este* quelle d'ântéiu se đicu SUJETE, sau persône și quelle d'adoilea PREDICATE sau đise assupra persôneloru . Așa in cuvintulu *sôrele este luminâtoru*, vorba *soarele* este sujetu, și vorba *luminâtoru* este predicatu . Suijetulu arratâ persôna sau *quine?* predicatulu aratâ cum este persôna, și verbulu întâresce sau afirmâ judicata .

De vomu pâși mai multu în vorbire, vedemu quê vorba *es'e* se schimbâ dupò timpulu in quare vremu sâ arâtâmu quê este unu lucru, și dupò persôna quare este . Așa putemu đice:

Eu suntu, tu esci, ellu este ; noi suntemu...

Eu fuiu, tu fuși, ellu fu ; noi furòmu...

Eu voiu fi, tu vei fi, ellu va fi ; noi vomu fi...

Putemu đice asemenea :

tu esci, tu fii, tu ai fi, tu vei sâ fii...

Prin urmare avemu trebuinçâ quâ aqueste chipuri de schimbare sâ le arrêtâmu cu o singurâ vorbâ, și in loca de a đice verbulu *suntu, esci este, eramu, fuiu*,

coia fi ... dicem *verbulu fire* sau *verbulu a fi*.

De vomu pâși și mai multu în vorbire, vedemu forțe desu *quê* aqestuu verbu *fire* nu se arată totu d'auna în forma sa *quea* simplă *quându* ne închiemu *judicâțiile* nôstre; *pentru* *quê* în locu de a *ține*: *soarele este lumînătoru*; *putemu* *ține* *soarele lumineadă*. și iarâși în locu de *ține*:

Copilu este dormîndu dicem *copilu dôrme*

Muma este legênându — muma leagênâ

Scolarulu este scriîndu — scolarulu scrie etc.

Așa daru *quându* *verbulu fire* este desvultu și deosebi de *predicatu* se *ține* **AFFIRMATIVU**; iar *quându* este înfrunitu cu *predicatululu*, *dupò* cum se vede mai susu, se *ține* *verbu QUALIFICATIVU*.

De vomu întrebuinga în vorbire *verbi* *qualificativi* *a scrie*, *a se învêça*, *a se duce*, și vomu *ține*:

Scolarulu scrie leția

Scolarulu se învaçâ de profesoru

Scolarulu se duce la scòlâ.

Vedemu: *quê* *verbulu scriere* arată o *activitate* sau *lucrare*, vedemu *adicâ* *quê* *scolaru* face *queva* *adicâ* *scrie*, și *aqueastâ* *lucrare* *dela* *dênsulu* *merge* sau se *strâmută* *assupra* *leției*. Vedemu iarâ în al doilea *cuvîntu* *quê* *verbulu a se învêça* arată *patima*; *pentru* *quê* *scolaru* nu *trimite* *lucrarea* *dela* *sine* *pe* *altu* *ob-* *jetu* sau *lucru*, *ci* *priimesce* *lucrarea* sau *învêçătura* *dela* *profesoru*; în *sfirșitu* vedemu în al treilea *cuvîntu* *quê* *verbulu a se duce*, *de* și arată o *lucrare* nu se *strâmută* *pe* *altu* *ob-* *jetu* *ci* se *întörnâ* sau se *resfrân-* *ge* *înapoi* iar *assupra* *persônei* sau *sujetului* *quê* *lu-*

pe altu objetu sau lucră, ci priimesce lucrarea sau învățătura dela profesoru; și quel d'al doilea *a se duce*, de și arrată o lucrare, nu se strâmută însă ea pe altu objetu, ci se întornă sau se resfrânge înapoi iar assupra persônei sau sujjetului que lucrează: adică cându dîcu *scolarul se duce*, arrêtu que ellu face queva adică duce pe sine, și lucrarea duce-rii se întornă iar assupra sa.

Din aqeastă bîgare de seamă închîemu a dîce que verbii qualificativi se subîmpartu în doé: **ACTIVI** și **PRONOMINALI**; que activii sîntu de doé feluri: *Transitivi* și *Netransitivi*; și que pronominalii sîntu iară de doé feluri: *Pasivi* și *Restractivi* sau *Reciproci*.

Activi sîntu aqueia que arrată que sujjetulu sau persôna loru lucrează sau face queva; cum: *tatálu învaçă pe fiu*, *tatálu merge*.

Transitivi sîntu aqueia a quârora lucrare se strâmută pe unu altu objetu. cum: *tatálu învaçă pe fiu*.

Netransitivii sîntu aqueia a quârora lucrare nu se strâmută; cum: *tatálu merge*.

Pronominali sîntu aqueia que au înainte sau pe urmă pronumele *mê*, *te*, *se*, *ne*, *ve*, *se* formându o singură vorbă.

Pasivi sîntu aqueia que arrată que sujjetulu sau persona nu trimite lucrarea ci o priimesce dela altu objetu; cum: *scolarul se învaçă de profesoru*, *înțeleptulu este'l udatu de lume*.

Restractivi sîntu aqueia que arrată que sujjetulu își face lucrarea iară assupra sa; cum: *mê ducu* (ducu pe mine) *mê lau* (lau pe mine) *te duci*, *te lai*, *se duce*, *se lai*.

Dupò quercetarea que fâcurómu verbiloru , și dupò împârțirea que le amu datu , putemu dice que : *verbulu este o vorbâ que arratâ que facemu , que ne facu noè alți ; sau in quare stare ne aflâmu ;* adică venimu iar la de finiția d'ântéiu : *Verbulu este o vorbâ que arratâ o afirmatie ; sau verbulu arratâ que se face de noi sau de alții .*

Daca verbulu arratâ que se face queva , și daca vomu querceta sâ vedemu *quine* face , atunci vedemu que verbulu are persône și numere ca pronumele ; *scriu scrimu* , este de persôna ântéiu pentru que se înțelege *eu , noi ; scrii , scrîti* este de persôna a doa , pentru que se înțelege *tu , voi ; scrie , scriu* este de persôna a treia , pentru que se înțelege *ellu , ea , ei , elle* . Și iar *scriu scrii scrie* este de numéru singularu ; și *scrimu scrîti scriu* este de numéru pluralu .

Verbii quari au numai persôna a treia precumu suntu : *tunâ , ploâ , fulgerâ , trebue , se cuvine* , se dicu UNIPERSONELI . Asemenea verbii nu se potu dice la persôna ântéiu : *tunu , plou , fulgeru , trebuiu , mê cuvînu* . Unii însă se întrecușează și la persôna a doa ; cum : ai ploatu manâ , Dumneșeule , etc .

Daca vomu querceta *quându* se face queva ; atunci verbulu are timpî ; cum : *aru* în timpulu de acum sau de față ; *amu aratu* în timpulu pasatu sau trecutu ; și *ara-voiu* în timpulu fiitoru .

Vedemu daru que verbulu mai are și trei timpî , quarii suntu : PRESENTU sau quellu de față , PASATU sau quellu trecutu , și FIITORU .

Însă cându ȋicu : cându ai venitu eu *aramu*, voiu sã ȋicu quẽ nu sãvirșisẽmu de aratu ; *aramu* dar ar-ratã unu timpu pasatu dar nesẽvirșitu, pentru quare se numesce IMPERFECTU .

Quãdu ȋicu : *araiu*, voiu sã ȋicu quẽ amu sãvirșitu de aratu ; *araiu* dar arratã iar unu timpu pasatu, însã sãvirșitu, pentru quare se numesce PERFECTU sau sãvirșitu .

Quãdu ȋicu : cându ai venitu eu *arasemu*, voiu sã ȋicu quẽ sãvirșisẽmu de aratu, arrẽtu adicã unu asemenea timpu pasatu însã mai din nainte, pentru quare se numesce TRAPASATU, sau *prea-trecutu* sau *preste-sãvirșitu* . Însã și amu *fostu aratu* este de o putere cu *arasemu* ; și de aqueea avemu doẽ feluri de trapasați .

Quãdu ȋicu : *amu aratu*, arrẽtu asemenea unu timpu pasatu, dar nu hotãrascu cându ; pentru quare se numesce NEDEFINITU sau *nehotiritu* .

Vẽdurõmu daru quẽ verbulu are quinci timpi pasati : *Imperfectulu*, *Perfectulu*, *Trapasatulu I*, *Trapasatulu II* și *Nedefinitulu* .

Asemenea verbulu are și trei timpi fiitori : unulu în vremea fiitõre, precum este *voiu ara* ; altulu fiitoru în vremea de acumu ; cum : *oiu fi arãndu*, și altulu fiitoru în vremea pasatã, precum : *voiu fi aratu* .

Quãdu ȋicu : *aru*, *aramu*, *araiu*, *amu aratu*, *arasemu*, *amu fostu aratu*, *voiu ara*, *voiu fi aratu* verbulu este într'un modu sau chipu prin quare *arrãtu* quẽ facu, quẽ fãceam t, quẽ fãcuiu, quẽ fãcusemu .. *queva*. Modululu sau chipulu aquesta se numesce INDICATIVU, sau *arrãtoru* .

Quându ȕicu : *ară, are să arănu, arati, are*, verbulu este într'un modu de a porunci să se facă queva ; și modulu aquesta se numesce **IMPERATIVU**, sau de poruncire .

Quându ȕicu : *amu disu să are, amu disu să fi aratu*, verbulu este într'un modu de a se supune sau a se lega de altu verbu *amu disu* ; modulu aquesta se numesce **SUBJUNCTIVU**, sau de supunere .

Quându ȕicu : *așu ara, de ȕ'ar tasa, așu fi aratu de așu fi avutu țarină*, verbu este într'un modu de condiție, adică cu un *daca* la mijlocu . Modulu aquesta se numesce **CONDITIONALU** .

Iar quându ȕicu : *arare*, verbulu este într'un modu cum nu arratâ nici quine arâ, nici quându arâ ; adică nu arratâ nici modu, nici timpu, nici persônâj nici numèru . Modulu aquesta se ȕice **INFINITIVU** sau *nearrêtatoru* . Cu modulu infinitivu ne întrebuingâmu și quându vremu să adducemu înaite un verbu și ȕicemu verbulu : *arare, scriere, cântare*, etc.

Vêduròmu dar quê verbulu mai are și quinci moduri : *Indicativulu, Imperativulu, Subjunctivulu, Condiționalu* și *Infinitivulu* .

A ȕice sau a scrie unu verbu în quâte quinci modurile, în toți timpii, persònele și numerele, se chiamâ *Conjugare sau CONJUGATIE* .

Însă la unii verbi se vede mai prin toți timpii litera *a*, la alții *i* și la alții *e* ; și de aquesta în ambe dialectele avemu trei conjugății : quea d'ântèea are infinitivulu terminatu în *are* ; precum : *arare, cântare, jucare*... ; quea de a doa are infinitivulu în *ire* : cum :

dormire, fugire, mugire; și quea de a treia în *ere*; cum: *vedere, parere, temere, nascere*.

Din quelle Țise închieemu:

1. Quê verbulu este o vorbâ que arratâ o afirmaȚie;
2. Quê verbulu *fire* este afirmativu, și quei lalȚi suntu qualificativi;
3. Quê verbii qualificativi se impartu în activi, și pronominali; și quê verbi activi se subimpartu în transitivi și netransitivi, iar quei pronominali în pasivi și restransitivi;
4. Quê verbii în generalu se mai impartu în tripersonalali și unipersonali; și
5. Quê verbulu are quinci moduri, mai mulȚi timpi, trei persône, doê numere, și trei conjugâȚii.

II.

Quându analisâmu verbii qualificativi, vedemu quê trebue sâ avemu într'ênșii verbulu *a fi* și atributulu sau unu felu de aȚjectivu, adicâ, la quelle de susu trei esemple:

Copilu dôrme	=	copilulu este dormindu,
Muma leagânâ	=	muma este legânându,
Scolarulu scrie	=	scolarulu este scriindu,

avemu trei attribute sau feluri de aȚjectivi: *dormindu, legânându, scriindu*; dar aquești aȚjectivi vedemu quê au și timpi, pentru quê putemu Țice *dormindu* acum, și *dormitu* mai din nainte; *legânându* și *leg è natu, scriindu* și *scrisu*; vedemu iarâ quê *legânându* arratâ o activitate și *legènatu* o patimâ, și prin urma-

re unulu este activu și altulu pasivu, însușiri que nu le vedemu la ajectivii adevêrați: *albu*, *dulce*, *ròtundu* etc. Așa unoru asemenea vorbe, a le da numire de verbi nu putemu, pentru que arrată calitate și au genuri ca ajectivii; a le da iară numire de ajectivi nu putemu, pentru que au timpi și arrată o activitate sau patimă ca verbii. Prin învoire | dar generală gramaticii le au numitu PARTICIPIU, pentru que iau parte și dela verbi și dela ajectivi.

În dialectulu românû mai putemu face și aqueastă bângare de seamă pentru participii: Cându vremu să tégăduimu lucrarea sau patima que arrată unu verbu, ne întrebuiçămû cu particola negativă *nu* cum: *dormu, nu dormu, scriu, nu scriu*; cându vremu să tégăduimu calitatea unui ajectivû, ne întrebuiçămû cu particola negativă *ne*; cum: *bunu neunu, dreptu nedreptu, limpede nelimpede*; participiulu iară, pentru que este unu felu de ajectivû ia totu d'auna negativulu *ne*; cum: *scriindu nescriindu, scrisu nescriu, dormindu dormitu, nedormindu nedormitu* etc. (*)

(*) Vorbindu despre pârțicellele negative *nu* și *ne*, voiu arrâta queva și despre ideile sau preposițiile numite negative. Mulți din pricina acestoru pârțicellele au çisu que în vorbire avem preposiții affirmative, și negative, și prin urmare verbulu nu arrată totu d'auna o afirmație: însă cându çicu *neunu, nedreptu, nelimpede...* eu nu tégăduescu, ci totu affirmu, pentru que înțelegu: *rêu* sau *smintitu, strâmbu, turbure...* Asemenea și cându çicu: *nu vorbescu* eu totu affirmu que *tacu* sau *facu* altu queva; și prin urmare în natură n'avemu altu felu de preposiții de çâtu affirmative.

Arrêtându que este verbulu și que este participiulu, acumu, ne vomu ocupa despre conjugarea verbiloru; însă a conjuga unu verbu veđuròmu què va sà ñicâ a'l trece prin tôte modurile și toți timpii. Timpii iarâ veđuròmu què unii suntu simpli: cum: *aru, aramu araiu...* și alți compuși; cum: *amu aratu, voiu ara, voiu fi aratu*; și qua sà putemu totu d'auna face cu înlesnire timpii compuși, avemu trebuinçâ sà cunoșcemu mai ântèiu bine vorbele sau verbii de susu: *amu, voiu și fi*; și pinò sà intrâmu în quelle trei conjugatii, e trebuinçâ a sci cum se conjugâ verbii *fire, avere și voire*, quarî se ñicu și ausiliari sau ajjutători, pentru què cu ei ne ajjutâmu qua sà facemu timpii compuși. Români au trei verbi ausiliari, pe quei de susu, și italienii numai doi: pe *esere și volere*.

INSEMNARE. Quâdu ñicu: *amu queva, aveam stare*, verbulu *avere* este activu, pentru què ideea lui domineadâ; quâdu însă ñicu: *amu scrisu și scris'amu, ai dormi și dormir'ai, ar' canta și cantar'ar'*; verbulu *avere* aci nu este activu ci ausiliaru, pentru què ajjutâ a se face nisce timpî ai verbiloru *scriere dormire, cantare*, a quâròru idee și vremu a înfâçișa în frazele de susu. Asemenea și quâdu ñicu: *voiu pace, voiu mârîe, vrù* un nume, verbulu *voire* este activu; iar quâdu ñicu: *voiu srie sau scrie-voiu*, verbulu *voire* este ausiliaru, quèci ajjutâ a se face timpulu fliitoru al verbului *scriere*.

Sâ începemu daru dela conjugarea verbiloru ausiliari.

VERBULU FIRE ESSERE.

PARTICIPIU PRESENTU

fiindu essendo

Pasatu

fostu stato

MODULU INDICATIVU.

Presentu

suntu, sum și işu sono
 esci sei
 este și e Este¹, è
 sântemu siamo
 sânteți siete
 suntu sono

Inperfectu

eramu Ero, era
 erai eri
 era era
 eramu Eramo, eravamo
 erați Erate, eravate
 erau, era erano

Perfectu

fuiu fui
 fuși Fusti, fosti
 fu fu
 furòmu fummo
 furòți Fuste, foste
 furò Furo, furono

[¹ Vorbele que începu cu litere
 râ mare precum: *Este, Ero,*
Fusti etc: suntu vechi itali-
 ane antiquate; quelle cu litere
 mari, cum *Furo...* suntu poetice

Fiitoru

fi-voiu¹ sarò
 fi-vei sarai
 fi-va sarà
 fi-vomu saremo
 fi-veți sarete
 fi-voru saranno,

FIANO FIENO²*Nedefinitu*

amu fostu³ sono stato, stata⁴
 ai — sei stato —
 a — e stato —
 ammu — siamo stati, state
 ați — siete stati —
 au — sono stati —

Trapsatu I.

fusesemu ero stato, stata⁴
 fuseseși, eri stato —
 fusese, fuse era stato —
 fuseseròmu eravamo stati,
 state
 fuseseròți, eravete stati —
 fusesero, erano stati —

¹ se dice obicinuît ș: voiu
 fi, vei fi, va fi, vomu fi, veți fi,
 voru fi.

² *fiano* și *fieno* poeticu.
³ Si fostu-amu, fostu-ai,
 fostu-a, fostu-ammu, fostu-ați,
 fostu-au

⁴ *Essuto* antiquatu.
⁵ și fusemu fuseși, fuse, fuse-
 romu, fuseroți, fusero.

Trapasatu II.

ammu fostu fui stato
 fostu stata⁴
 ai¹ fostu— fosti stato—
 a fostu— fù stato —
 ammu fostu— fummo stati,
 state
 aṭi fostu — foste stati—
 au fostu — furono stati

Fiùtoru presentu

oiu fi fiindu, sarò essendo(?)
 ci fi fiindu sarai essendo
 a fi fiindu sarà essendo
 omu fi fiindu saremo essen-
 do
 eṭi fi fiindu sarete essendo
 oru fi fiindu saranno essen-
 do

Fiùtoru Pasatu.

voiu fi fostu sarò stato—a
 vei fi fostu sarai stato —
 va fi fostu sarà stato —
 vomu fi fostu saremo stati—e
 veṭi fi fostu sarete stati—
 voru fi fostu saranno stati—

MODULU INPERATIVU.

Fiùtoru

fi sii
 fie sia
 sà fimu siamo
 fiṭi siete
 fie siano, SIENO¹

¹ Poeticu.

MODULU SUBIUNTIVU

Fiùtoru.

sà fiu che sia
 fi sia, Sii
 fie sia
 fimu siamo
 fiṭi siate
 fie siano, SIENO

Imperfectu

sà che
 fu, fi fostu sia stato¹ —a
 fi, fi — sia stato —
 fi — sia stato —
 fimu, fi— siamo stati—e
 fiṭi, fi— siete stati—
 fi — siano stati—

MODULU CONDITIONALU.

Fiùtoru.

fir'aṣu² sarei
 fir'ai saresti
 fir'ar' sarebbe
 fir'ammu saremmo
 fir'aṭi sareste
 fir'aru sarebbero

¹ Se dice sì: *fossi, fossi, fosse, fossimo, foste, fossero.*² Se dice obicinuitu sì: aṣu fi, ai fi, ar'fi, ammu fi, aṭi fi, aru fi.

Imperfectu

așu fi fostu sarei stato—a¹
 ai fi fostu saresti stato
 ar' fi fostu sarebbe stato
 ammu fi fostu saremmo sta-
 ti—e
 ați fi fostu sareste stati
 aru fi fostu sarebbero stati

MODULU INFINITIVU

fire și a fi essere

Pasatu

a fi fostu essere stato

VERBULU AVERE, AVERE.

PARTICIU PRESENTU

avëndu avendo.

Pasatu

avutu avuto

MODULU INDICATIVU.

Presentu

amu, așu ho² Abbo
 ai hai
 are, a ha
 avemu, ammu³abbiamo,
 Aveemo
 aveți, ați avete
 au, aru hanno

¹ Se dice și: *fossi, fossi, fosse* ... cala subjunctivu.

² Qœi noi scria și: *ó, ái, á, áno*.

³ Din *avemu*, lepédându silaba *ve*, se îndoiesce *m* și rămâne *ammu*.

IMPERFECTU.

aveamu Avevo, aveva

aveai avevi

avea aveva AVEA

aveamu avevamo

aveați avevate

aveau avevano, AVEANO

Perfectu

avuiu ebbi, avei (prostu)

avúși avesti

avú ebbe

avuròmu avemmo

avuròți aveste

avurò ebbero

*Nedefinitu*amu-avutu¹ ho avuto

ai-avutu hai avuto

a-avutu ha avuto

ammu-avutu abbiamo avuto

ați-avutu avete avuto

au-avutu hanno avut o

¹ Se dice și: avutu-amu, avutu-ai, avutu-a...

Trapasatu I,

avusemu	avevo	avuto
avuseși	avei	—
avusese	aveva	—
avuseromu	avevamo	—
avuseroți	avevate	—
avuserò	avevano	—

Trapasatu II,

amu	fostu	ebbi	avuto	
		avutu		
ai	fostu	—	avesti	—
a	fostu	—	ebbe	—
ammu	fostu	—	avemmo	—
ați	fostu	—	aveste	—
au	fostu	—	ebbero	—

Fiitoru

avea-voiu ¹	avrò
avea-vei	avrai
avea-va	avrà
avea-vomu	avremo
avea-veți	avrete
avea-voru	avranno

fiitoru presentu.

oiu	fi	avrò	avendo(?)	
		avéndu		
ei	fi	—	avrai	—
a	fi	—	avrà	—
omu	fi	—	avremo	—
eți	fi	—	avrete	—
oru	fi	—	avranno	—

¹ „Si: voiu avea...”*fiitoru pasatu,*

voiu	fi	avutu	avrò	avuto
vei	fi	—	avrai	
va	fi	—	avrà	
vomu	fi	—	avremo	
veți	fi	—	avrete	
voru	fi	—	avranno	

MODULU IMPERATIVU.

fiitoru

aibi	abbi
aibâ	abbia
sâ avemu	abbiamo
aveți	abbiate
aibâ	abbiano

MODULU SUBJUNCTIVU.

fiitoru

sâ amu, aibu	che	abbia
ai, aibi	abbi,abbia	
aibâ	abbia	
avemu	abbiamo	
aveți	abbiate	
aibâ	abbiano	

pasatu

sâ fiu	fi	avu-	che	abbia	avu-
		tu			to ¹
fi,	fi	—	abbi,abbia		
fi		—	abbia	—	
fimu,	fi	—	abbiamo		
fiți,	fi	—	abbiate		
fi		—	abbiano		

¹ Este și timpulo: *avessi, avessi, avesse, avessimo, aveste, avessero.*

MODULU CONDITIONALU

fiitoru

așu avea ¹	avrei
ai avea	avresti
ar' avea	avrebbe
ammu avea	avremmo
ați avea	avreste
aru avea	avrebbero

Imperfectu

așu fi avutu	avrei avutu ¹
ai fi	avresti
ar' fi	avrebbe
ammu fi	avremmo
ați fi	avreste
aru fi	avrebbero

MODULU INDITIVU

avere, și a' avea avere

pasatu

a fi avutu și aver avutu

VERBULU VOIRE², VOLERE

PARTICIPIU PRESENTU

voindu volendo

pasatu

voitu voluto

MODULU INDICATIVU

presentu

voiu, și oiu³ voglio, vo'
 vei și ei vuoi
 va și a vuole
 vomu și omu vogliamo, Vo-
 lemo

veți și eți volete
 voru și oru vogliono

¹ Se dice și: avear'așu, avear'ai, avear'aru, avear'ammu, avear'ați, avear'aru.

² Face și *vrere*, însă atunci este activu; noi aci conjugăm unu auxiliarulu.

³ Face și *vreu* și *voiescu* activi

imperfectu

voiamu	Volevo voleva
voiai	volevi
voia	voleva
voiamu	volevamo
voiați	volevate
voiau, voia	volevano

perfectu

voiiu	vollì
voiși	vollești
voi	volle
voiròmu	volemmo
voiròți	voleste
voirò	vollero

¹ Este și timpulu *avessi*, *avessi*, *avessi*, *avessimo*, *aveste*, *avessero* ca la subjunctiv.

Nedefinitu

amu voitu	ho	voluto
ai	— hai	—
a	— ha	—
ammu	— abbiamo	—
ați	— avete	—
au	— hanno	—

Trapasatu I.

voisemu	avevo	voluto
voiseși	avevi	—
voise	aveva	—
voiseròmu	avevamo	—
voiseròți	avevate	—
voiserò	avevano	—

Trapasatu II.

amu fostu voitu	ebbi	voluto
ai fostu	— avesti	—
a fostu	— ebbe	—
ammu fostu	— avemmo	—
ați fostu	— aveste	—
au fostu	— ebbero	—

fiitoru

voi-voiu	vorrò
voi-vei	vorrài
voi-va	vorrà
voi-vomu	vorremo
voi-veți	vorrete
voi-voru	vorrano

fiitoru prezentu

oiu fi voindu	avrò	volendo?
ei fi	— avrai	—
a fi	— avrà	—
omu fi	— avremo	—
eți fi	— avrete	—
oru fi	— avranno	—

fiitoru pasatu

voiu fi voitu	avrò	voluto
vei fi	— avrai	—
va fi	— avrà	—
vomu fi	— avremo	—
veți fi	— avrete	—
voru fi	— avranno	—

MODULU IMPERATIVU

fiitoru

voiesce	vogli
voiască	voglia
sâ voimu	vogliamo
voiți	vogliate
voiască	vogliano

MODULU SUBJUNCTIVU

fiitoru

sâ voiescu	che voglia
voiesci	voglia
voiască	voglia
voimu	vogliamo
voiți	vogliate
voiască	vogliano

imperfectu

sâ fi voitu	che abbia	voluto ¹
fi, fi	— abbia	—
fi	— abbia	—
fimu, fi	— abbiamo	—
fiți, fi	— abbiate	—
fi	— abbiano	—

¹ Se dice și: *volessi, volessi, volesse, volessimo, volete, volessero*.

MODULU CONDITIONALU
fütöru

aşu voi ¹	vorrei
ai voi	vorresti
ar' voi	vorebbe
ammu voi	vorremmo
ați voi	vorreste
aru voi	vorrebbero

imperfectu

aşu fi voitu	avrei voluto ²
--------------	---------------------------

ai fi	—	avresti	—
ar' fi	—	avrebbe	—
ammu fi	—	avremmo	—
ați fi	—	avreste	—
aru fi	—	avrebbero	—

MODULU INFINITIVU

presentu

voire	volere
-------	--------

pasatu

a fi voitu	aver voluto
------------	-------------

CONJUGATIA I.

in *are*

AR-ARE *AR-ARE*³

PARTICIPIU PRESENTU

ar-ându	ar-ando
---------	---------

pasatu

ar-atu	ar-ato
--------	--------

¹ Se dice și *voir'aşu, voir' ai, voir'ar'* etc.

² *Si volessi...* ca la subj.

³ Totu verbulu, ca și unele alte părți ale cuvântului arătate, are rătăcină, quare arată ideea, și finală, quare arată împregiurarea ideei. Qua sâ aflămu rătăcina unui verbu n'avemu de quātu a trage afară finala infinitivului *are, ire, ere*, și rămășița este rătăcina, după cum se vede în esemplu de susu și în vorbele următoare: *cânt-are, dorm-ire, ved-ere*. etc.

MODULU INDICATIVU

presentu

ar-u	ar-o
ar-i	ar-i
ar-â	ar-a
ar-âmu	ar-iamo ¹ , Amo
ar-ați ²	ar-ate
ar-â	ar-ano ³

Se se bage de seamă que mai în toți timpii se pîdesce vocala infinitivului *a*. Aquesti *i* lungă *a* s'a intrudusla italiani mai în urmă: iar quei vechi dicea *ar-amo* mai ptrivitu cu *ar-âmu* al nostru și mai regulatu.

² S'a schimbatu *e* în *i* ca la *bene bine* și altele.

³ Amu disu que italianii au unu finalu de pluralu *no*, quare este provincialu al loru, precumu avemu și noi

imperfectu

ar-amu	Ar-avo ¹ , ar-ava
ar-ai	ar-avi
ar-a	ar-ava
ar-ammu	ar-avamo
ar-ași	ar-ate
ar-au	ar-avamo

perfectu

ar-aiu	ar-ai
ar-ași	ar-asti
ar-ò	ar-ò
ar-aròmu ²	ar-ammo
ar-aròși	ar-aste
ar-arò	ar-arono, AR-ARO

AR³

unu *rò* volgaru, la *au făcutâ-rò*, în locu de *au făcutu* etc. *egli eglino, elle elleno*. A-questu *no* îl adaogâ la persôna a treia dela singularu *ara*, și facu *arano*.

¹ Curatu se vede què este mai provincialu *aravo* ori *arava*, de quâtu *aramu* al nostru, que este multu mai apprôpe de ARABAM, lat. și pôte și mai dulce

² Din dialectulu nostru se vede pentru que italianii au îndoitu pe *m* dela *arammo*; pentru què au đisu odatâ *araromo*, cum đicemu noi *araròmu* și lepédându silaba *ro*, au îndoitu pe *m*.

³ De se deosibesce ararò al nostru de *araromo* italianu, este què al nostru e poeticu.

ndefinitu

amu aratu	ho arato
ai	— hai —
a	— ha —
ammu	— abbiamo —
ași	— avete —
au	— hanno —

Trapasatu I.

ar-asemu	avevo arato
ar-aseși	avevi —
ar-ase	aveva —
ar-aseròmu	avevamo —
ar-aseròși	avevate —
ar-aserò	avevano —

Trapasatu II.

amu fostu aratu	ebbi arato
ai fostu	— avesti —
a fostu	— ebbe —
ammu fostu	— avemmo —
ași fostu	— aveste —
au fostu	— ebbero —

fiitoru

ara-voiu ¹	arer-ò ¹ arar-ò
ara-vei	arer-ai
ara-va	arer-à
ara-voiu	arer-emo
ara-veși	arer-ete
ara-voru	arer-anno

¹ Fiitorulu nostru se vede compusu din infinitivu și din presentulu verbului *voire*: ara-voiu, voiu ara. Quellu italianu se arratâ simplu; însă infinitivulu arare se scie

fiitoru prezentu

voiu fi arêndu	avrò arando?
vei fi —	avrai —
va fi —	avrà —
vomu fi —	avremo —
veți fi —	avrete —
voru fi —	avranno —

fiitoru pasatu

voiu fi aratu	avrò arato
vei fi —	avrai —
va fi —	avrà —
vomu fi —	avremo—
veți fi —	avrete—
voru fi —	avrano—

què se ñice italianesce și *arar'* și *ara*. În vechime fiitorulu *arerò* se ñicea *arerabbo*, și *areraggio*. *abbo* însă, *aggio* și *ò*, după cum s'a vedutu, va să ñică *amu*. Așa *arar-abbo*, *arar'-aggio* și *arar-ò* va să ñică *amu a ara*, *amu* să aru de aci înainte; și aqestu felu de fiitoru 'l avemu și noi. Așa dar *arar-ò* sau *arer ò*, *dormir-ò*, *temer-ò*, voru să ñică *amu a ara*, a dormi, a teme; și prin urmare și fiitorulu italianu este compusu din infinitivu și din prezentulu verbului *avere*.

MODULU IMPERATIVU

fiitoru

ar-â ¹	ar-a ¹
ar-e	ar-i
sâ ar-âmu	ar-iamo
ar-âți	ar-ate
ar-e	ar-ino

MODULU SUBIUNCTIVU

fiitoru

sâ ar-u	che ar-i
ar-i	ar-i
ar-e	ar-i
ar-âmu	ar-iamo
ar-ați	ar-iate
ar-e	ar-ino

imperfectu

sâ fiu, fi ara-	che abbia ara-
tu	to ²
fi fi —	— — —
fi —	— — —
sâ fimu, fi—	abbiamo—
fiți, fi—	abbiate —
fi —	abbiano—

¹ Imperativulu cându ia negativulu *nu*, face ea infinitivulu în ambe dialectele; nu ara, nu dormi, nu vedea; *non arare*, *non dormire*, *non vedere*.

² Este și *arassi*, *arassi*, *arasse*, *arassimo*, *araste*, *arassero*.

<i>imperfectu</i>		MODULE INFINITIV	
asu fi aratu	avrei arato ¹		<i>presentu</i>
ai fi —	avresti —	ar-are	ar-are
ar' fi —	avrebbe —		<i>pasatu</i>
ammu —	avremo —	a fi aratu	avei arato
ați fi —	avreste —		
aru —	avrebbero —		

INSEMNARE.

Despărțindu râdęcina verbului de finalulu infinitivului, li putemu face toți timpii, de va fi regulatu, unindu lîngă aqueastă râdęcină finalele arrătate la aqueastă conjugație; spre exemplu: sâ luâmu verbulu *cânt-are*; de aci scoțendu afară finalulu *are* remâne râdęcina *cânt*; lîngă aqueasta adâogându *u*, face *cântu*, adâogându *amu*, *aiu*, *asemu*, *ându*, *atu*, *e*, face *cânt-amu*, *cânt-aiu*, *cânt-asemu*, *cânt-ându*, *cânt-atu*, *cânt-e*. Bêtrânii noștri însă n'au păditu la toți verbii de conjugația ânteea aqueastă regulă, întrebuiçându unii verbi âncê dela descâlicatøre, neregulați, și aqueștia se voru arrêta la loculu lor; iar la unii verbii, que suntu îndestulu de mulți, adâogându unu *e* între râdęcină și între finalulu singularului presentului indicativu, al persônei a doa și a treia a imperativului, la singularu, și al persônei a treia dela pluralu, cum și al singularului subjunctivului și al persônei a treia a pluralului aqueleiași modu și timpu. Astfelu suntu toți verbii derivați dela vre unu nume dela I, II, III, și a IV declinație. spre exemplu dela *luminà* se face *tuminare*; aci, scoțendu pe *are*, remâne râdęcina *tumin*.

¹ Se dice și *arassi* — *arasse*, *arassimo* *araste* *arassico*.

și qua sã facemu timpãii arãtoți mai susu adãogãmã
eș și dicemu :

lumin-eșu, lumin-eși, lumin-eașã,
lumin-eașã tu, lumin-eșe ella, lumin-eșe ei,
sã lumin-eșu, lumin-eși, lumin-eșe, lumin-eșe,

Asfela suntu și verbii armãtori quarãii toți suntu
derivați.

coronare	<	coronã
copiare	<	copie
fãimare (de)	<	faimã
flãcãrare	<	flacãrã
iernare	<	iarna
miesorare	<	miesoru, miesorã
serare	<	searã
umbrare (ad)	<	umbrã
undare (in)	<	undã
argintare	<	argintu
bãlsãmare	<	balsamu
cruntare	<	cruntu
dreptare	<	dreptu
frãnare (in)	<	frãna, frãnu
guvernare	<	guvernu
incetare	<	incetu
lucrare	<	lucru
negociãre	<	negoșu
scurtare	<	scurtu
semnare	<	semnu
seninare	<	seninu
spãimãntare	<	spãimãntu

suspînare	<	suspînu
trunchiare	<	truchiù
vecinare	<	vecînu
veninare	<	venînu
viare (în)	<	viù
vîntare	<	vîntu

și alte asemenea

Fie-quișe pôte vedea pricina pentru que bêtrâniș nostri, sau mai bine aquestu dialectu que nu suffere equivoce, au simțitu nevoiea a adâoga aqnellu eș, la timpîi arrêtați. Pentru queș, daca verbulu vine dela unu nume femininu, a treia persônâ a presentului indicativului ar' semêna cu râdêcina de unde se face; iaru daca verbulu vine dela unu nume masculinu sau neutru, attunci ar' semêna cu aqueasta ântêea persônâ cum spre esemplu: *Flacârâ* < *flacârâ ellu*, *Suspînu* < *suspînu eu*. Aquestu *eu* repețitu în vorbire și aspirațu s'a făcutu, eș (?): prin urmare firesce au luatû aqueლაșu finalu și quei laltî timpî sau persône quare se facu din presentulu indicativului.

Inchîemu dar a șice queș toți verbîi primitivî se conjugâ allâturându lûngâ râdêcinâ finalulu cuviinciosu alu modului, timpîloru și persônoloru, iaru la quei derivați dela nume a leguita usulu a priimi între râdêcinâ și finalu și pârțicella eș, la singularulu presentului indicativu și la timpîi que se facu dintr'ensulu. — Voru putea însă scriitorîi dupò voie și dupò trebnișâ a adduce și pe mulți din verbîi derivați a se conjuga ca quei primitivî, cum facu frații noștri Transilva-

ni, ținându *lucra* în locu de *lucra-ea sau lucr-ede*. Nu trebuie însă a uita asemenea scriitorii de a se sfătui și cu auzulu.

De unde urmează că verbii derivați potu primi și un *eș*, la timpii arrețați, iaru quei primitivi nici o dată.

CONJUGAȚIA II.

în *îre*

PARTICIPIU PRESENTU

dorm-indu,-ă dorm-indo

pasatu

dorm-itu,-ă dorm-itu,-a

MODELU INDICATIVU

presentu

dorm-u dorm-o

dorm-i dorm-î

dorm-e dorm-e

dorm-înu dorm-înu

Dorm-înu

dorm-îți dorm-îți

dorm-u dorm-uu

dorme în italienește are pe o lungu și noi îl u pronunțăm *oa* (o).

² La conjugarea aqueasta, a treia persôă a pluralulu presentulu indicativu se face din persôna ântêca a singularulu, allăturându *no*; *dormo*, *dormono*, și *dormu su*, *dormu ei*.

Imperfectu

dorm-iamu Dorm-ivo,

dorm-iva

dorm-iaî dorm-ivi

dorm-ia Dorm-ia,dorm-iva

dorm-iamu dorm-ivamo

dorm-iați dorm-ivate

dorm-iau dorm-ivano

Perfectu

dorm-iu dorm-ii

dorm-iși dorm-isti

dorm-î dorm-î

dorm-irômu dorm-irômu

dorm-irôți dorm-iste

dorm-irô dorm-irôno.

Dorm-irô

Nedefinitu

amu dormitu ho dormito

ai — hai —

a — ha —

ammu — abbiamo —

ați — avete —

au — hanno —

Trapasatu I.

dorm-isenu	avevo	dorm-
		ito
dorm-iseși	avevi	—
dorm-ise	aveva	—
dorm-iseròmu	avevamo	—
dorm-iseròți	avevate	—
dorm-iserò	avevano	—

Trapasatu II.

amu fostu	ebbi	dormito
		dormitu
ai fostu	—	avesti —
a fostu	—	ebbe —
ammu fostu	—	avemmo —
ați fostu	—	aveste —
au fostu	—	ebbero —

Fiitoru

dormi-voiu	dormir-ò
dormi-vei	dormir-ai!
dormi-va	dormir-à
dormi-vomu	dormir-emo
dormi-veți	dormir-ete
dormi-voru	dormir-anno

fiitoru presentu.

oiu fi dormindu	avrò	dor-
		mindo (?)
ei fi	—	—
a fi	—	—
ommu fi	—	—
eți fi	—	—
oru fi	—	—

fiitoru pasatu.

voiu fi dormitu	avrò	dormito
vei fi	—	avrà —
va fi	—	avrà —
vomu fi	—	avremo —
veți fi	—	avrete —
voru fi	—	avranno —

MODULU IMPERATIVU.

fiitoru

dorm-i ¹	dorm-i
dòrmâ	dorm-a
sâ dorm-imu	dorm-iamo
dorm-iți	dorm-ite
dòrmâ	dorm-ano

MODULU SUBJUNTIVU

Fiitoru.

sâ dorm-u	che dorm-a
dorm-i	—
dòrm-â	—
sâ dorm-imu	dorm-iamo
dorm-iți	dorm-iate
dòrm-â	dorm-ano

* Unii verbi se termină și în c la imperativu; cum; *simt-e*

pasatu
să fi dormitu che abbia dor-
mito¹

— — — —
— — — —
— — abbiamo dormito
— — abbiate —
— — abbiano —

MODULU CONDITIONALU
fiitoru

așu dormi, dormir-ei
dormir'așu

ai — dormir-esti
ar' — dormir-ebbe
ammu — dormir-emo
ași — dormir-este
aru — dormir-ebbero

Imperfectu

așu fi dormitu avrei dormito¹
ai fi — avresti —
ar' fi — avrebbe —
ammu fi — avremmo —
ași fi — avreste —
aru fi — avrebbero —

MODULU INFINITIVU

Presentu

dorm-ire dorm-ire

Pasatu

a fi dormitu aver dormito

INSEMNARI.

I. „Si la aquea tă conjugăție, despărțindu, la verbiu regulați, rădăcina de finalulu infinitivulu *ire*, și allăturându lîngă aqueasta finalulu cuviinciosu al moduriloru, timpiloru și persônoloru, facemu conjugăția întregă a verbului; cum: dela *sintire, audire, fugire, mirosire*... scotēndu *ire*, rămâne *simt, aud, fug, miros*... lîngă quare allăturându *indu, itu, u, iamu, iiu, isemu, i sau e*; avemu:

simt- <i>indu</i> ,	auđ- <i>indu</i> ,	fug- <i>indu</i> ,	miros- <i>indu</i> ,
simt- <i>itu</i> ,	auđ- <i>itu</i> ,	fug- <i>itu</i> ,	miros- <i>itu</i> ,
simt- <i>u</i> ,	auđ- <i>u</i> ,	fug- <i>u</i> ,	miros- <i>u</i> ,
simt- <i>iamu</i> ,	auđ- <i>iamu</i> ,	fug- <i>iamu</i> ,	miros- <i>iamu</i> ,
simt- <i>iiu</i> ,	auđ- <i>iiu</i> ,	fug- <i>iiu</i> ,	miros- <i>iiu</i> ,
simt- <i>isemu</i> ,	auđ- <i>isemu</i> ,	fug- <i>isemu</i> ,	miros- <i>isemu</i> ,
simt- <i>e</i> ,	auđ- <i>i</i> ,	fug- <i>i</i> ,	miros- <i>e</i> ,

¹ S' dice și: *dormissi — dormisse, dormissimo, dormiste, dormissero*.

Însă nu suntu toți verbii asfelu: încăhê din vechime în sîmulu Italiei conjugăția aqueasta, la presentulu indicativulu a avutu și altă finală provincială în *isco*, (*escu* al nostru) spre esemplu verbulu *orire*, (*urire* alu nostru) luându prepoșiția *ab* face *aborire*, scoțendu finalulu *ire* rămêne *abor*, și presentulu indicativulu *aboro*; însă totu d'auna s'a auzitu în Italia dîcênduse *aborisco* și alte mulțime asemenea; Asfelu dîcemu și noi provincialu *urire*, *urêscu* în locu de *uru*. Qua sâ se vadă aquestu provincialismu, sâ luâmu verbii de susu arrêtați *sîmîre*, *audire*, *fugire*, *mirosire* și sâ allăturâmu lungă rîdêcină finalulu *escu* pentru presentulu indicativulu. Dar cum s'ar pîrea urechei romînului deprinsu cu clasicitatea lui *sîmtu*, *audu*, *fugu*, *mirosu*, quându ar' auzi provincialismii *sîmtescu*, *audescu*, *fugescu*, *mirosescu*? Precumu daru ni se pare noê urite *audescu*, *fugescu*... pe lîngă *audu*, *fugu*... trebue a da dreptate și queloru que li se par urîți verbii *mugire*, *lucire*, *paîre* și alții quându facu la indicativu presentu *mugescu mugescu*, *lucescu lucescu*, *pâtescu pâtescu* etc: și nu *mugu muge*, *luciu luce*, *patu pate*. Așa au făcutu autorii Italiani la mulți verbi lepêdându pe provincialulu *isco* afară; așa putemu face și noi acolo unde vedemu que regula se potrivescu cu clasicitatea. Vomu arrêta la loculu loru pe verbii italiani que totu se mai termină în *isco* la presentulu indicativulu.

II. Verbi terminâți în romînesce în *escu*, se termină în *e* la imperativu.

III. Aci se conjugă și verbii terminâți la infinitivu în *ire* cum: *urire*, *coborire*.

CONJUGATIA III.

In *ere*

PARTICIU PRESENTU

tem-ându, -â tem-endo

Pasatu'

tem-utu, -â tem-uto, -a

MODULU INDICATIVU.

Prezentu

tem-u	tem-o
tem-i	tem-i
tem-e	tem-e
tem-emu	tem-iamo,
	Tem-emo
tem-eși	tem-ete
tem-u	tem-ono

imperfectu

tem-eamu	tem-evo
tem-eai	tem-evi, Tem-ei
tem-ea	tem-eva, TEM-EA
tem-eamu	tem-evamo,
	Tem-eamo
tem-eași	tem-evate
tem-eau	tem-evano,
	TEM-EANO ^x

^x Amu ȕisu què italianii leapădă ad-sea vocala finală a numeloru și verbiloru, între quare se socotesc, și o dela *no* finalu. Priu ur nar: *temeano*, se face *temean*. Amu ȕisu iară què *n* adesea se immoie în romănescu, și prea lesne *temean*. s'a făcutu *temeanu*.

perfectu

tem-uiu	tem-ei, tem-etti
tem-uși	tem-esti
tem-ù	tem-è, tem-ette
tem-uròmu	tem-enimo
tem-uròși	tem-este
tem-urò	tem-erono,
	tem-ettero, Tem-ero

Nedefinitu

amu temutu	ho temuto
ai	— hai —
a	— ha —
ammu	— abbiamo —
ași	— avete —
au	— hanno —

Trapasatu I.

tem-usemu	avevo temuto
tem-useși	avevi —
tem-use	aveva —
tem-useròmu	avevamo —
tem-useròși	avevate —
tem-userò	avevano —

Trapasatu II.

amu fostu te-	ebbi temuto
	mutu
ai fostu	— avesti —
a fostu	— ebbe —
ammu fostu	— avemmo —
ași fostu	— avete —
au fostu	— ebbero —

fiitoru

teme-voiu	temer-ò
teme-vei	temer-ai
teme-va	temer-à
teme-vomu	temer-emo
teme-veți	temer-ete
teme-voru	temer-anno

Fiitoru prezentu

voiu fi temên-	avrò temen-
du	do (?)
vei fi —	avrai —
va fi —	avrà —
vomu fi —	avremo —
veți fi —	avrete —
voru fi —	avranno —

Fiitoru Pasatu.

voiu fi temutu	avrò temuto
vei fi —	avrai —
va fi —	avrà —
vomu fi —	avremo —
veți fi —	avrete —
voru fi —	avranno —

MODULU IMPERATIVU.

Fiitoru.

tem-e	tem-i
team-à	tem-a
sâ tem-emu	tem-iamo
tem-eți	tem-ete
team-à	tem-ano

MODULU SUBJUNTIVU

fiitoru

sâ tem-u	che tem-a
tem-i	tem-a
team-à	tem-a
tem-emu	tem-iamo
tem-eți	tem-iate
team-à	tem-ano

Imperfectu

sâ fi temutu	che abbia temu-	to ¹
fi, fi —	—	—
fi —	—	—
fi mu, fi —	abbiamo —	—
fiți, fi —	abbiate —	—
fi —	abiano —	—

MODULU CONDITIONALU.

Fiitoru

așu teme,	temer-ei
temer'așu	
ai teme	temer-esti
ar' teme	temer-ebbe
ammu teme	temer-emmo
ați teme	temer-este
aru teme	temer-ebbero

imperfectu

așu fi temutu	avrei temuto
ai fi —	avresti —
ar' fi —	avrebbe —
ammu fi —	avremmo —
ați fi —	avreste —
aru fi —	avrebbero —

¹ Se dice și *temessi* — *temesse*; *temessimo*, *temeste*, *temessero*.

MODULU INFINTIVU			<i>Pasatu</i>	
<i>presentu</i>				
tem-ere	tem-ere		a fi temutu	aver temuto

I N S E M N A R I.

I. *ere* dela aqueastă conjugație în ambe dialectele quâte odată este lungu adică appésatu, cum: *vedére, tacére*, și quâte odată este scurtu, cum: *nâscere, făcere*. Quându este lungu în românesce, daca leapêdâ pe *re*, rêmâindu finalulu *e* lungu, firesce quê se face *ea*; cum: *vedere a vedea, tâcere a tăcea*.

Quâte suntu lungi la italianesce s'a arrêtatû la fața 5.

II. Si aqueastă conjugație are doê chipuri de conjugare; însă nu în presentulu indicativului... ca quea d'ântéiu și a doa, ci în participiu pasatu, în perfectu și trapasatu I. în românesce, iarû în italianesce numai în participiu pasatu și în perfectu. Chipulu aquesta de conjugare schimbâ la participiulu pasatu consona finalâ a râdêcinei în *s*; *alleg-ere, prind-ere, alles-u, prins-u*, și din participiulu pasatu face perfectulu și trapasatulu indicativului, dupò cum se vede; adică în românesce allăturându finalulu *eiu, esemu*, și urmâtô-rele, și în italianesce *i* și urmâtô-rele.

ARD-ERE

ARD-ERE

PARTICIPIU PRESENTU

ard-êndu

ard-endo

pasatu

ars-u

ars-o

Perfectu

ars-eiu	ars-î
ars-eși	ard-esti ^t
ars-e	ars-e
ars-eròmu	ard-emmo
ars-eròți	ard-este ^t
ars-erò	ars-ero

Trapasatu I,

ars-esemu	ard-essi
ars-eseși	ard-essi
ars-ese	ard-esse
ars-eseròmu	ard-essimo
ars-eseròți	ard-este
ars-eserò	ard-essero

Spre înlesnire vomu arrêta quâte schimbâ consona râdicalâ în *s*.

I. Verbii de conjugarea aqueasta a quâroru râdêcinâ se terminâ în *g* precesu de o vocalâ, sau în doi *gg* italiennesce; cum: *trag-ere, alleg-ere, întelleg-ere; tras-u, alles-u, intelles-u*. Quelle italiennesci urmeađâ aquestei regule numai în perfectu; iaru la participiu se schimbâ în *t*; cum: *traggere, trassi, tratto, elleggere, ellessi, elletto...*

Asfelu suntu și quei quari înainte de *g* au *n* și *r* în românesce, iaru în italiennesce *l*, *n* și *r*; cum: *stingere stinsu, mergere mersu; volgere, volsi*.

^x persôna a doa la toți verbii de felulu aqueasta își reprimisce consona râdicalâ cum: *leggere lessi tegesti, rodere rosi rodesti*.

2. Verbiu a quâroru râdêcinâ se terminâ în *d* processu de o vocalâ sau de *n*, quare în italianesce se leapădâ cum:

chid-ere	<i>chiuderc</i>	chis-u	<i>chius-o</i>
rod-ere		ros-u	<i>ros-o</i>
rid-ere		ris-u	<i>ris-o</i>
cid-ere (uc)		cis-u	<i>cis-o</i>
ced-ere (pur)		ces-u	<i>ces-o</i>
cindere	<i>ccnd</i>	cins-u	<i>ces-o</i>
tind-ere	<i>tend</i>	tins-u	<i>tes-o</i>
prind-ere	<i>prend</i>	prins-u	<i>pres-o</i>

Quâți verbi nu se supponu aqwestoru regule se ar ratâ între quei neregulați.

III. Verbiu italianu de conjugăția a treia în *ere* lungu, a quâroru râdêcinâ este terminată în consona *c*, la perfectu în prima, a treia persônâ dela singularu și în a treia dela pluralu priimescu *qu*, și se formează dupò timpulu de aqueastă conjugăție a verbiloru români, quare se dovedesce què a fostu comunu și cunoscutu în ambe dialectele. Asfelu suntu verbiu: *tacere*, *giacere*, *piacere*.

tacqui	tâcuiu
tacque	tacû
tacquero	tâcurò
giacqui	gåcuiu
piacqui	plâcuiu

OBSERVATII.

La quâte trele conjugățiile.

I. Verbiu a quâroru râdêcinâ se terminâ în *d*, *s*, *t*, în românesce schimbâ aqweste consonce în *d*, *s*, *t*, unde finalulu este *i*; și viceversa înainte de *e*: cum:

lau-du	laud-i	=	laud-i și aud-ire	aud-e
aud-u	aud-i	=	aud-i	
vêd-u	vêd-i	=	veđ-i	
las-u	las-i	=	laș-i și eș-ire	es-e
bat-u	baț-i	=	baț-i simț-ire	simt-e, etc.

II. Verbi a aquâroru râdêcinâ se terminâ în *c*, *g*, *sc* în românesce nu patu în conjugare nici o schimbare la scrisu, iar la pronunție urmeadă regulei cunoscute în ainte de *e* și *i*. În italianesce *c* și *g*, la conjugăția ântêea, iau unu *h* înainte de *e* și *i*; iar *sc* se pronunțâ ș: cum:

impac-u	impac-i	impac-e
rog-u	rog-i	rôg-e
fug-u	fug-i	fug-e
nasc-u	nasc-i	nasc-e
<i>manco</i>	<i>manchi</i>	<i>mancherò</i>
<i>pago</i>	<i>paghi</i>	<i>pagherò</i>
<i>nasco</i>	<i>nasci</i>	<i>nasce</i>

III. Vocalele schimbate la verbi, în dialectulu romanu la pesôna a doa a presentulu indicativu își vinu la adevêrata loru pronunție; cum: *înve i*, *încê are...* *appe i appèsare...* *taci tâcere...* *faci facere...* *mori muvire...* *vindi vindutu*.

IV. *e* deschisu, quându în conjugare vine dupò dên-sulu *a*, se face lungu sau devine *ea*; cum: *temu temu*, *tegu leagî*, *verdescu verdeascî*; iar *ê* închisu se schimbâ în *a* înainte de *â* și *e* cum *încêu învașâ*, *în êllu înșallî*, *arrêtu arrulâ*, *appèsu appasî*, *urêscu urascâ urasce...*

V. *o*, în conjugare, de păstrează tonulu se face lungu sau *ô* (oa) înainte de *a* și *e*; iar de nu'l păstrează se schimbă în *u* adică devine scurtu; cum: *sboru sbôrà, sbôre; sburare, sburâmu ...*

VI. *i*, la adoa persônâ totu d'auna este mutu în românesce; *u* asemenea totu d'auna e mutu la prima și a treia persônâ, afarâ de a perfectului cându și ia un accentu; cum: *ari = arî, arati = arati, faci = faci, tacu = tic*, și iar *tacú* perfectu.

u și *i*, este întregu la prima și a doia persônâ cându râdęcina verbului e terminată în *r* și *l*, înaintea cându stă o consonâ; cum: *lucru lucrî, âmbliu âmbli*.

VII. Cându prima persônâ a prezentului indicativu este terminată în *iu* românesce, și *io* italianesce, adică cându râdęcina e terminată în *i*; adoa persônâ nu se terminê în doi *i* cum s'ar cuveni, ci leapădă pe unulu; sau leapădându pe *u* dela prima, avemu persôna a doia; cum: *puiu pui, remâiu remâi, viiu vii, lucio luci etc.*

Despre formarea timpilor.

Timpii, unii suntu simpli și alți compuși. Simpli suntu: în ambe dialectele, infinitivulu, participiulu prezentu și pasatu, prezentulu indicativului, fitorulu imperativului, și subjuntivului, imperfectulu indicativului, și perfectulu, cum și trapasatulu ântéiu numai în românesce quare corespunde cu trapasatulu sau pasatulu simplu alu subjunctivului și condiționalului italianu. Tipii sau finalele aqestora timpî suntu:

INFINITIV

*are**ire**ere*

PARTICIPIU PRESENTU

ându	<i>ando</i>	indu	<i>indo</i>	ându	<i>endo</i>
PASATU					
atu	<i>ato</i>	itu	<i>ito</i>	utu, esu	<i>uto, eso, eto</i> ¹

INDICATIVU PRESENTU

o	<i>o</i>	u	<i>o</i>	u	<i>o</i>
i	<i>i</i>	i	<i>i</i>	i	<i>i</i>
â	<i>a</i>	e	<i>e</i>	e	<i>e</i>
amu	<i>iamo, amo</i>	imu	<i>iamo, imo</i>	emu	<i>iamo, emo</i>
ați	<i>ate</i>	iți	<i>ite</i>	eți	<i>ete</i>
â, ân ²	<i>ano</i>	u, un ²	<i>ono</i>	u, un ²	<i>ono</i>

IMPERFECTU.

amu ³	<i>avo, ava</i>	iamu	<i>ivo, iva</i>	eamu	<i>evo, eva</i>
ai	<i>avi</i>	iai	<i>ivi</i>	eai	<i>evi</i>
a	<i>ava</i>	ia	<i>iva, ia</i>	ea	<i>eva</i>
amu	<i>avamo</i>	iamu	<i>ivamo</i>	eamu	<i>evamo eamo</i>
ați	<i>avate</i>	iați	<i>ivate</i>	eați	<i>evate</i>
a, au ⁴	<i>avano</i>	ia, iau	<i>ivano, iavano</i>	ea, eau	<i>evano, evano</i>

¹ Se înțelege *quê* suntu și cu doi *tt*: *etto*.

² În vechime se *șicea*: cântân, arân, dormun, temun, în locu de cântâ, arâ, dormu, temu din *șicea* de ați.

³ *abam* lat. s'a făcutu *avam*, quare a devenitu *avam* pe urmă s'a lepădatu *u* și a rēmasu *am*.

⁴ În vechime se *șicea*: *aravan, laudavan* etc.

PERFECTU.

aiu ¹	<i>ai</i>	iiu ¹	<i>ii</i>	uiu ¹	<i>ui, ei, etti</i>
ași	<i>astî</i>	iși	<i>istî</i>	uși	<i>estî,</i>
ò	<i>ò</i>	<i>ì</i>	<i>ì</i>	ù	<i>ue, è, ette</i>
aròmu	<i>aromo, ammo</i>	iròmu	<i>iromo, immo</i>	uròmu	<i>emmo</i>
uròfi	<i>aste</i>	iròfi	<i>iste</i>	uròfi	<i>este</i>
arò	<i>aro, arono</i>	irò	<i>iro, irono</i>	urò, oro	<i>uero erono</i> <i>ettera</i>

TRAPASATU

asemu	<i>assî</i>	isemu	<i>issî</i>	esemu	<i>essi</i>
aseși	<i>assî</i>	ișeși	<i>issî</i>	eseși	<i>essi</i>
ase	<i>asse</i>	ise	<i>isse</i>	ese	<i>esse</i>
aseròmu	<i>asemo</i>	iseròmu	<i>issimo</i>	eseròmu	<i>essimo</i>
as. ròfi	<i>aste</i>	iseròfi	<i>iste</i>	eseròfi	<i>este</i>
aserò	<i>asserò</i>	iserò	<i>isserò</i>	eserò	<i>essero</i>

IMPERATIVU

â	<i>a</i>	i	<i>i</i>	e	<i>i</i>
e	<i>i</i>	â	<i>a</i>	â	<i>a</i>
âmu	<i>iamo, amo</i>	imu	<i>iamo, imo</i>	emu	<i>iamo</i>
ași	<i>ate</i>	iși	<i>ite</i>	eși	<i>ete</i>
e	<i>ino</i>	â	<i>ano</i>	â	<i>ano</i>

SUBJUNCTIVU FIITORU

u	<i>i</i>	u	<i>a</i>	u	<i>a</i>
i	<i>i</i>	i	<i>a</i>	i	<i>a</i>
e	<i>i</i>	â	<i>a</i>	â	<i>a</i>
amu	<i>iamo</i>	imu	<i>iamo</i>	emu	<i>iamo</i>
ași	<i>iate</i>	iși	<i>iate</i>	eși	<i>iate</i>
e	<i>ino</i>	â	<i>ano</i>	â	<i>ano</i>

¹ S'a leginitu cu obiceiulu qua ruminativulu masculinu și neutru mai adesea sâ se terminu în *u*, asemenea și prima persônâ a verbiloru în toți timpîi, que correspunde cu *eu* de unde se leapedâ *e* și rămâne *u*. Tôte cârțile bisericesci, și însuși pronunția de obsec românească are *iu* la prima persônâ a perfectului. Pentru aqueasta *amu* și lăsatu finalele *aiu*, *iiu*, *uiu*, *eiu*, și neamu depârtatu la scri-su iar nu la pronunție de *ai*, *ii*, *ui*, *ei* lat: și italieni. Pe lungâ aqueasta *cantai eu* perfectu se confundâ cu *cantai tu* imperfectu, și de aqueasta pôte s'a adoptatu de quei vechi *cantaiu*.

Timpii compuși suntă quei următori :

I. Pasatulu nedefinitu, din presentulu indicativu a verbulu ausiliaru *avere* și participiulu pasatu :

amu aratu *ho arato*, ai dormitu *hai dormito*, a temutu *ha temuto*.

Iar daca verbulu este netransitivu, în italianesce se compune mai desu din verbulu ausiliaru *essere*; cum amu venitu *sono venuto*; m'amu dusu *sono andato*. Participiulu pasatu în românesc se schimbă genul, iar în italianesc se concordă totu d'auna cu substantivulu daca verbulu ausiliaru este *essere*; și adesea dacă e *avere* cum; *sono andato, ella è venuta, siamo andati, elleno sono venute*; și iară *ho scritto* sau *scritta la carta*, și *la carta che ho scritta*, adică quându obiectulu pe quare se strămută acția este înaintea verbulu, participiulu totu d'auna se concordă cu dânsulu; iar quându este pe urmă, atunci pôte și a se concorda și nu.

II. Trapasatulu I, italianescu se compune din imperfectulu verbiloru *avere* și *essere* și din participiulu pasatu; *avevo arato, ero venuto* (arasemu, venisemu) pașinduse aqueleași regule la compunere, atâtu pentru verbii ausiliari quātu și pentru participii.

III. Trapasatulu II, quellu românesc se compune din nedefinitulu verbulu *fi*, și din participiulu pasatu; iar quellu italianu, din perfectulu verbiloru *avere* și *essere* și din participiulu pasatu: amu fostu aratu, amu fostu venitu; *ebbi arato, fui venuto*.

IV. Fiitorulu, quellu românesc din infinitivulu și

presentulu verbului *voire*; iaru quella italiana din infinitiv și presentulu verbului *avere*; ara-voiu, dormi-vei, teme-va; *arar-ò arerò, dormir-ai, tener-à*.

V. Fiitorulu presentu, din fiitorulu verbului *fire*, și participiulu presentu, *oiu fi arându*. La timpulu a-questa se leapădă din obiceiul *v* dela *voire*, și gramatica priimesce, quēci almintrelea se amestecă cu analisisulu fiitorului propriu. Timpulu a-questa este numai românesc.

VI. Fiitorulu pasatu, quella românesc, din fiitorulu verbului *fire*, și participiulu pasatu; iar quella italiana din fiitorulu verbilor *avere* și *essere*, și participiulu pasatu: *voiu fi aratu, voiu fi venitu; avrò arato, sarò venuto*.

VII. Imperfectulu subjuntivului, din participiulu pasatu și fiitorulu subjuntivului verbului *fire* în românesc, și verbilor *avere* și *essere* în italianesc: *să fi aratu, să fi venitu; che abbia arato, chi sia venuto*.

VIII. Fiitorulu condiționalu, din infinitiv, și presentulu indicativu al ausiliarului *avere*, în ambe dialectele: *dormir'ășu, dormir'ai, dormir'ar'*; *Dormir-ei, dormir-esti, dormir-ebbe, dormir-ebbamo, = dormir-emo, dormir-este, dormir-ebbono = dormir-iano = dormir-ebbero*.

IX. Imperfectulu condiționalu, din participiulu pasatu și fiitorulu condiționalu, al verbului *fire* în românesc și al verbilor *avere* și *essere* în italianesc: *așu fi aratu,ășu fi venitu; avrei arato, sarei venuto*.

INSEMNARE. Verbi *avere* și *fire* sau *essere* mai facu și altu felu de fiitori mai analizați, din preună cu in-

finitivu, și prepoziția, *d'a=da*: amu d'a scie, sau de scrisu; *ho da scrivere*; suntu d'a vorbi, *sono da partare*. *Stare* și *essere* cându au după sine prepoziția *per* în italianesce și *pe* în românesce compunu unu altu felu de fiitoru: *sto per partire*; stau pe pornitu, suntu gata a porni,

T A B L A

De verbii italiani de a doa conjugatie que se terminâ în presentulu indicativu în isco.

Verbii aquesta suntu de doâ feluri: uni se terminâ și în *o* și în *isco*; cum: *abboro* și *abborisco*, *inghiotto* și *inghiottisco* și alții se terminâ numai în *isco*; quarii suntu quei următori, și pe quarii îi însemnâmu aci spre sciința italianistiloru a nui termina niciodată în *o*.

Abbellire	accalorire	affralire	amarire
abbonire	accolorire	aggentilire	ambire
abbronzire	accudire	aggradire	ammannire
abbrostire	acetire	aggrandire	ammansire
abbrostolire	addolcire	agguerrire	ammattire
abbruttire	aderire	alleggerire	ammollire
abolire	affievolire	allenire	ammonire
abortire	affortire	allestire	ammorbidire

ammortire	conferire	forire	imbricconire
ammutare	costruire	fluire	imbrunire
annutolare	contribuire	fornire	imbruschire
anneghittire	costringere	garantire	imbruttire
annerire	costituire	gestire	immagrire
annichilire	castruire	ghermire	immalvagire
appassire	custodire	gioire	immarcire
appetire	deferire	gradire	impadronire
appicciniare	definire	grancire	impallidire
appigrire	demolire	granire	impaurire
arricchire	differire	gremire	impazientire
arrossire	diffinire	grugnire	impedire
arrostire	digerire	guaire	impervertire
arrozire	disasprire	gualcire	impiccollire
arrugginire	disappellire	guarire	impidocchire
asserire	disfavorire	guarnire	impigrire
assordire	disfinire	illaidire	impoltronire
assortire	disformire	illanguidire	imporrire
assoggettire	disghiottire	illiquidire	impostemire
atterrire	disgradire	imbaldanzire	impoverire
attribuire	disimpedire	imbaldire	improsperire
attristire	dispartire	imbandire	imputridire
attutire	disruvidire	imbarberire	impuzzolire
avvilire	distribuire	imbarbogire	inacerbire
avvizzire	disubbidire	imbastardire	inacetire
bandire	disvigorire	imbastire	inacutire
blandire	disunire	imbellire	inalidire
brandire	erudire	imbestialire	inanimire
brunire	esaurire	imbianchire	inaridire
candire	esibire	imbiondire	inasinire
chiarire	esinanire	imbizzarrire	inasprire
circuire	espedire	imbolsire	inavarire
colorire	fallire	imbonire	incagnire
colpire	fastidire	imbottire	incallire
concepire	favorire	imbozzacchi-	incalvire
condire	finire	re	inca ncherire

incanutire	ingagllardire	istituire	largire
incaparbire	ingelosire	istruire	lascivire
incapocchire	ingentilire	istupidire	lenire
incaponire	ingerire	insuperbire	nitrire
incapricciare	ingiallire	intenebrire	obbedire
incatarrirc	ingiovanire	intenerire	olire
incatorzolare	ingrandire	intiepidire	ostruire
incattivire	immalinconire	intignosire	partorire
incenerire		intimidire	patire
incerconire	immarcire	intimorire	pattuire
inciprignire	innacerbire	intirizzare	piatire
incivilire	innagrestire	intisichire	polire
incolorire	innanimire	intorbidire	poltrire
incrudelire	innaridire	intormentire	preferire
incrudire	innasprire	intorpidire	presagire
indebolire	innuzzolare	intristire	preterire
indoleire	inorgogliare	invaghiare	proferire
indolentire	inorridire	invanire	progredire
indolenzire	inquisire	inveire	proibire
indrudire	irretire	invelenire	rabbellire
infarcire	irrigidire	inverminire	rabbonire
infastidire	irrugginire	invigorire	raddolcire
infellonire	insalvaticchiare	invilire	raggentillire
infemminire		invincidire	rammollire
inferire	insanire	inviperire	rammorbidi-
inferocire	inschiavire	inviscidire	re
infervorire	inserire	invizzare	rapire
infiacchire	insignire	inumidire	rattepidire
infievolire	insignorire	involpire	ravvillire
infingardire	insipidire	inuazzolare	ravvincidire
infistolire	insolentire	inzotichire	redarguire
infollire	insollire	irretire	riferire
infortire	insordire	irricchire	restituire
infracidire	insospettire	irrigidire	riverire
infralire	insozzire	irritosire	riabbellire
infrigidire	isterilire	irrugginire	riagire

riarricchiare	ripartorire	scipire	sterilire
ribadire	ripulire	scolorire	stizzire
ribandire	risarcire	semenzire	stordire
richiarire	risbaldire	sfavorire	stormire
ricolorire	risquittire	sfornire	stramortire
riconcepire	ristecchire	sgarire	stremenzire
ricondere	restituire	sgermire	stupidire
ricostituire	retribuire	sgomentire	stupire
riferire	retrosire	sgradire	svanire
riforire	riunire	smaltire	svelenire
rinfronzire	sbaldanzire	smarrire	svilire
ringentilire	sbalordire	sminuire	supplire
ringioire	sbandire	smunire	tradire
ringiovanire	sbiggottire	sopire	traferire
ringiovalire	sbizzarrire	seppellire	tramortire
ringrandire	scalfire	sostituire	trasferire
rinsavire	scarnire	spaurire	trasgredire
rinserenire	schermire	spervertire	trasricchiare
rinsignorire	schernire	spessire	vagire
rinterenire	schiarire	srugginire	ubbidire
rintiepidire	schiettire	stabilire	usucapire
rinverzire	schienire	starnutire	
rinvigorire	sciapidire	statuire	
rinvilire	scipidire	stecchire	

CONJUGATIE

De verbii pronominali.

CHIAMARE CHIAMARE

PARTICIPIU PRESENTU

chiamendûmé chiamandomi
te, -se, -ne, ti, -ci, -vi, -si
-ve, -se

pasa'u

chiamatu chiamato

MODULU INDICATIVU

presentu

mé chiemu mi chiamo
te chiemi ti chiami
se chiamâ si chiama
ne chiamânu ci chiamiamo
vé chiamați vi chiamate
se chiamâ si chiamano

imperfectu

mé chiamamu mi chiamavo
te chiamai ti chiamavi
se chiama si chiamava
ne chiamânu ci chiamavamo
mo
vé chiamați vi chiamavate
se chiama si chiamavano

Perfectu

mé chiamaiu mi chiamai
te chiamași ti chiamasti
se chiamò si chiamò
ne chiamaròmu ci chiamam
mo
vé chiamaròți vi chiamaste
se chiamarò si chiamarò
no

Nedefinitu

m'amu chie- mi sono chia-
matu¹ mato

Trapasa'u I.

mé chiama- mi ero chiamato
semu

Trapasatu II.

m'amu fostu — mi ebbi —

Fii'oru.

mé voiu chie- mi chiamerò
ma²

fii'oru present'u.

m'oiu fi che- mi sarò chia-
mendû mando (?)

¹ Se dice și chiamatum'amu.

² Se dice și: chemamé-voiu

fii'orù pasatu,

mé voiu fi chie- misarò chia-
matu mato

MODULU IMPERATIVU.

fii'oru

chiamâte chiamati
chiamese chiamisi
sâ ne chiemâ- chiamiamoci
 mu
chiamatevê chiamatevi
chiamese chiaminosi

MODULU SUBJUNTIVU

Fii'oru

sâ me chiemu che mi chiami
sâ te chiemi — ti —
sâ se chieme — si —
sâ ne chiemâmu ci chiamia
 mo
sâ vê chiemate—vi chiamia-
 te
sâ se chieme —si chiamino

imperfectu

sâ mê fi chie- che mi sia
matu chiamato

MODULU CONDITIONALU

fii'oru

m'asuchiema mi chia merei
té ai — ti chiameresti
s'ar' — si chiamerebbe
nê amu — ci chiamerem-
 mo
v'ate — vi chiamereste
s'aru — si chiamerebbe
 ro.

imperfectu

m'asû fi chie- misarei chia-
matu mato

MODULU INFINITIVU

presentu

amê, te, se, ne, chiamarmi,
ve, se chiema -ti,-si,-ci-vi,-si

pasatu

a fi chiematu eser chiamato

CAPU VIII.

Despre verbii neregulați.

Verbii que nu pădescu regulele arrêtate, sau în fina la conjugăției, sau în rādęcina loru, se numescu neregulați, ori *anomalî*; cum: *d-are* fiindu de ântêea conjugăție este regulatu făcêndu traț asatulu d-aseму și neregulatu, făcêndu did-esemu, quêci schimbâ și rādęcina și finala.

Suntu unii verbi quarîi nu se întrebuingeadă, în tôte modurile, persônele, și în toți numerii și timpi, cum: spre esemplu: verbulu aidare, *andare*] nu se întrebuingeadă de quātu la imperativu; aide, aidemu aideți; verbulu *cesare* (incetare) nu se aude de quātu țaru la imperativu *ceasâ*, (la vaci) verbii păsare, ire (mergere); asemenea numai *pasâ* și *i* (la cai). Asemenea verbi se numescu *defectivi*, adică cu lipsă.

Verbi neregulați de conjugăția I.

La aqueastă conjugăție suntu neregulați toți verbii terminați în *iare*], pe quarîi noi quei nuoi rêu fi terminațu în *iere*; cum: *preveghiare*, *tâiare*, *îviare*... aqueștia în tôte cărțile bisericesci, singura nōstră literatură se vedu asfelu, și pe quarîi literații noștri, și Moldavi iau făcutu *priveghiere*, *tâiere*, *îviere*... Ver-

bii aqueștia numai în prima persônă plurală la presentului indicativu, și în particiulu presentu potu fi neregulați terminându-se în *emu* ca la a treia conjugăție, și în *indu* ca la adoa conjugăție: *preveghiemu preveghindu, tiem t.indu, înviem înviindu*. De vomu lua seama însă, vedemu qué la participiu n'au altă neregulare, de quātu a lepâda pe *a* quare vine dupò vocala *z* a rădêcinei, pentru întempinulu a doè vocale; adică în locu de ađice: *priveghiandu, taiandu, înviandu...* lepâdâmu pe *a* cum se vede mai susu.

Moldavii însă, în mai mulți timpi conjugă neregulatu, verbii aqueștia:

	<i>infinitiv</i>
a apropi-a	apropri-are apropi-ere
	<i>participiu presentu</i>
apropri-ându	apropri-indu
	<i>pasatu</i>
apropri-atu	apropri-etu
	<i>Modulu indicativu presentu</i>
apropri-âmu	apropri-emu
apropri-ași	apropri-eși
	<i>perfectu</i>
apropri-aiu	apropri-eiu
apropri-ași	apropri-eși
apropri-è	apropri-è
apropri-aròmu	apropri-eròmu
apropri-aròți	apropri-eròți
apropri-arò	apropri-erò
	<i>trapasatu I.</i>
apropri-asemu etc:	apropri-esemu etc:

Conjugația aqueasta are în românesce patru verbi eu adevâratu neregulați quari suntu: *aidare, dare, luare, și stare*, iaru în italianesce asemena patru: *andare, dare, fare¹, stare*.

AIDARE**ANDARE**

Indicat: pres: vado și vo, vai, va, andiamo, andate, vanno; fiitoru anderò anderai anderà, anderemo anderete anderanno. Impt: va, vada, andiamo andate, vadano. Aide, meargâ, aidemu, aideți, meargâ. Subj: fiit: ch'io vada che tu vadi, ch'egli vada, che noi andiamo, andate, vadano.

DARE**DARE***presentu indicativu*

dau	do
dai	dai
dâ	da
dâmu	diamo
dați	date
dau	danno

¹ *Fare* a fostu în vechime *facere* de a treia conjugație cum 'l avemu și noi, și a quârui neregulare stâ que pe unii timpi îi are de conjugația ântêea precum imperativelu: fă.

perfectu

dideiu	diedi dett
dideși	desti
dette	diede dette
dideròmu	demmo
dideròți	deste
detterò	diedero dettero

Imperfectu

didesemu	dessi
dideseși	dessi
didese	desse
dideseròmu	dessimo
dideseròți	deste
dideserò	dessero

imperativu

dâ	da
dea, dee dia, Dea	
sâ dâmu diano	
dați date	
dea diano, diano, Deano	

Subjunctiv u fiitoru

sâ dea, dee che dia, Dea	
sâ dea, dee che diano, diano	
Deano	

Fiitoru

darò, darai, darà, daremo	
darete, daranno.	

Conditionals

darei, daresti, darebbe, darremmo, dareste, darebbero.

FARE *facere**indicativu presentu*

faccio, fo, fai, fa, facciamo, fate, fanno.

imperfectu

facevo, facevi, faceva; facevamo, facevate, facevano

perfectu

feci, facesti, fece¹, facemmo, faceste, fecero.

Fitoru.

farò, farai, farà; faremo, farete, faranno.

imperativu

fâ	fa
facâ	facia
sâ facemu	facciamo
faceji	fate
facâ	facciano

Subjunctivu fitoru

ch'io faccia, che tu faci
ch'egli faccia, __facciate,
facciano.

¹ fece și fecerò se dicea în vechime românesce în locu de făcù, făcurò.

imperfectu

facesti, facești, facesse; facestimo, faceste, facessero

participiu

facendo, fatto

STARE *STARE**indicativu perfectu*

stâttuîu	stetti
stâttuși	stesti
stâttu, stette	stette
stâtturòmu, stetterò-	stemmo
	mu;
stâtturòji, stetteròji	steste
stâtturò, stetterò	stettero

Trapsatu I.

stâttusemu	stessi
stâttuseși	stessi
stâttuse	stesse
stâttuseròmu	stessimo
stâttuseròji	steste
stâttusero	stessero

imperativu

stâi	stia
stea stee stia	Stea
sâ stâmu	stiamo
stați	state
stea stee stiano,	stieno
	Steano

Subjunctiv

sà stau	che stia,	Stea
stai	stii	
stea stee	stia	Stea
stâmu	stiamo	
stați	stiate	
stea stee	stiano, stieno	
	Steano	

Fiitoru

starò, starai, starà; starèmmo, starete, staranno.

Conditionalu

starei, staresti, starebbe; staremmo, stareste, starebbero

LUARE¹*indicativu presentu*

iau, iei, ia, luâmu, — iau

imperativu

ia, iee, luâmu — iee

Subjunctiv

sà iau, iei, ia iee — — ia, iee

I N S E M N A R I.

Verbiu italianu *andare* și *stare* făcându-se compuși, cum: *dormendare, soprastare, accostare*, devinu regulați; iar verbulu *fare* rămâne totu neregulatu; cum: *rifare, contrafare*.

De conjugăția aqueasta scamână a fi și verbulu *tare, l uin, lăutu* etc. „Si trece de neregulatu; însă în sine nu e *tare* de conjugăția I-a ci *laere* de a treia, și atunci este foarte regulatu. — *laere* este *lavere, lavare*.

Adesea *stare* în italianesce quându are după sine unu participiu presentu sau unu infinitiv însemnează, verbulu a fi și prin urmare participiulu nu arrată de câtu verbulu său analisatu, cum: *state leggendo, state a leggere, stavo scrivendo, stavo a scrivere...* în locu de *leggete, scrivevo*: citiți, scriiamu.

¹ *Levare*, a ardica a lăa, s'a făcutu *leuare*, pe urmă *luare*, și s'a muiatu *l* la pres: indic: și la timpii que se facu diatr'êsculu:

Verbii neregulați de conjugăția II.

APPARIRE se arrêta, se ivi

Indicativu Presentu

apparisco Appajo Apparo

perfectu

apparii apparvi apparisti,
apparî apparve APPARSE

participiu

apparso, apparito, Apparto

APRIRE deschidere

indicativu perfectu

aprii apersi, apristi, apri
aperse — — aprirono
apersero.

participiu

aperto.

Asemenea se conjugă și
comparire, coprire, offerire, profferire, sufferire.

CONCEPIRE pricepere

Partic: concetto și concepito

CUCIRE cósere

indicativu presentu

ucio — — — — cuciono

imperativu

enci, cucia, — — ciciano

Subjunctivu

cucia, — — — cuciate —

DIRE¹. dicere

Indic: pres: ¹dico, dici,
dice, diciamo, și diciamo
dite, dicono.

Imperf: dicevo, dicevi,
diceva, dicevamo, diceva-
te, dicevano.

Perf: dissi, dicesti, dis-
se, dicemmo, dceste, dis-
sero.

imperativu

di	di
dicâ	dica
dicemu	diciamo
diceți	dite
dicâ	dicano

subjunctivu

Fiitoru. dica, dichi, și di-
ca, — diciamo, diciate,
dicano.

Imperf: dicessi, dicessi,
dicesse, dicessimmo, dice-
ste, dicessero.

Part: pres: dicendo; pas:
detto.

¹ în vechime s'a și su di-
cere.

INSERIRE bângare

Part: pas: inserto, inserto.

ISTRUIRE

Perf: instrussi, intrusti etc.

Part: pas: instrutto și instruito.

MORIRE murire

Indic: pres: mojo și muoro muori, muore More, mujamo, — muojono.

Fiit: morrò și morirò
imperativu

Muori, și Mori, muora, Mora muoja — — muorano, muojono.

subjunctiv presentu

muora, muoja, tu muori, și muoi, egli muora și muoja moriamo și muojamo, moriate și muojate, muorano, morono și muojano.

participiu
morto muritu și mortu.

SALIRE sârire

indicativ presentu

saiu saru salgo Saglio
sai sari sali Sagli, Sai

sare sale Sagli, Sa e
sârimu saliamo Salimo
sâriți salite
saru salgono Sagliono

perfectu

salii, SALSI salisti salî SALSE
salimmo, saliste, salirano
Salsono, SALSERO și SALIRO

subjunctiv și imperativu

saiu salga SAGLIA
sai sâri salghi Sagli
saie sarâ salga
sâriți sagliate
saie sarâ salgano Sagliano
Așa se conjugă și *assalire*

SCALFIRE sgrîiere

Part: Scalfitto

SEPPELLIRE sêpare in-
gropare
Part: sepolto și seppelillito.

SUFFERIRE SOFFERIRE

Perf: soffrii și soffersi
Part: sofferto
Imperat: sufferâ, soffere

SPARIRE perire

Se conjugă ca *apparire*

UDIRE auzire

Indic: pres: odo, odi,
ode — — odono.

Imperat: odi, oda — —
odano.

USCIRE¹ eșire

Indic: pres: esco, esci,
esce — — escono.

Imperat: esci, esca, —
— escano.

Subj: fiit: esca, eschi,
— — escano.

VENIRE VENIRE*indicativu presentu*

vinu,	viiu	vengo,	Vegno
vini,	vii	vieni	
vine		viene,	Vene
venimu		veniamo,	
			vegniamo
veniți		venite	
vinu		VENGONO	

Perf: venni, venisti,
venne, venimmo, veniste,
vennero, VENIRO.

Fiit: verrò etc.

imperativu

vinu	vieni,	Vie'
viie	venga	
viie	vengano	

subjunctivu

sâ viiu	venga	Vegna
vii	venga	Vegni
viee	Vegna	
—	veniate	Vegnate
viie	vengano	Vegnano

Part: venendo Vegnen-
do; pas: venuto.

Asemenea se conjugă și
toți verbiu que vinu din
aqueștia; cum: assalire,
assorbire, avvenire, benedi-
re, circonvenire, contra-
dire, convenire, discucire,
interdire, risalire, scuci-
re etc.

Verbiu neregulați de conjugăția III.

în *ére* lungu

CADERE cădere

Indic: pres: cado și caggio
Perf: caddi, cadesti, cadde

¹ Se dice și *essire*.

și CADÉ — — — caddero,
CADÉRO, CADETTERO, CADE-
RONO.

Fiit: caderò și cadrò etc.

Subj: fiit: cada, și CAGGIA
etc.

CALERE

Aquestu verbu este unipersonalu, și însemnează: se cuvine, este de neapărată trebuință.

Perf: — — calse
Fiit: — — carrà
Subj: — — caglia

DOLERE durere

Aquestu verbu în românesce este unipersonalu; în italianesce se conjugă în-tus trele persônele.

Ind: pres: dolgo și DOGLIO, duoli, duole, dolghiamo și dogliamo, — dolgono și dogliono.

Perf: dolsi — dolse — — dolsero;

Fiit: dorrò etc.

Impert: duoli, dolga, — dolghiamo și dogliamo, — dolgano și dogliano.

Subj: dupe imperativu.

DOVERE tribuire a fi datoru

Ind: pres: debbo, devo, DEO și DEGGIO, devi DEI, debbe, deve DEE, dobbiamo, doviamo, DEVEMO, do-

vete, debbono, devono, DENNO, DEGGIONO

Perf: dovei și dovetti — dovè și dovette — — doverono, dovettero.

Fiit: dovîò etc.

Impert: debbi, debba, debbiamo, debbiate, debbano.

Subj: debba și deggia.

GIACERE dăcere

Ind: pres: giaccio, giaci giace, giacciamo, giacete giacciono.

Perf. giacqui — giacque — — giacquero.

Imperat: — giaccia — —

Subj: giaccia și giaci, — giacciate, giacciano.

Astfelu se conjugă și *placere. tacere.*

PARERE PARERE

indic. pres.

paru	pajo
pari, pai	pari pai
pare, par,	pare PAR
pâremu	pariamo,
	pajamo

pâreți	parete,
paru	parono, pa-
	jono:

perf. parvi, PARSİ — parve

și parse.. — — parvero,
parsero:

fiit. parrò și PARERO ect.

Imperat.

pai pari
paie parâ paja
paie parâ pajano.
subj. paja, — și paji—
pajate, pajano.

PUTERE *potere*

Indic. pres.

pociu și potu posso
poți puoi, Puoti
pôte può PUOTE, POTE
putemu possiamo POTEMO
puteți potete
potu possono, PONNO,
fiit. potrò ect.

Impert. possa possa, pos-
siamo possiate, possano.

Subj. possa, — și possi
possiamo possiate possano.

REMANERE RIMANERE

Indic. pres.

Remâiu, remânu rimango
remâi rimani
remâne rimane
remânemu rimaniamo
Rimanemo
remâneți rimanete
remânu rimangono

Perf.

remâseiu rimasi
remâneiu rimanei
remâseși rimaneseși
remase rimase
remâseròmu rimanemmo
remaseròți rimaneste
remaserò rimasero

fiit. rimarrò ec.

Imperat.

remâi rimani
remâie etc. rimanga ec.

Subj.

sâ remâiu che rimanga
REMAGNA,
și rimanghi
remâneți rimaniate
remâie rimangano.

part. pas.

remasu rimasto RIMASO.

SAPERE sciere, și scire

Ind. pres. so, sai, sa,
și SAPE, sappiamo sapete,
sanno.

perf. seppi, sapesti,
seppe — — seprero.

fiit. saprò ec.

Imperat. și subj. sappi,
sappia, sappiamo, sappia-
te, sappiano.

SEDERE ședere.

Ind. pres. siedo, și seggo, siedi, siede, sediamo, seggiamo, și Sedemo, sedete, siedono, seggono.

Imperat. siedi, siedo și segga sediamo, seggiamo, și segghiamo.

Subj. siedo, și segga, — segghi, sediamo, și seggiamo, sediate și seggiate siedano și seggano.

SOLERE obicnuitre.

Ind. pres. soglio, suoli, suole, sogliamo — sogliono

Subj. soglia, — sogli ---

TACERE tăcere se conjugă ca *piacere*.

TINERE TENERE

Ind. pres.

tiu	tengo,	Tegno
ții	tieni	Tegni
ține	tiene	Tene
tinemu	teniamo,	Tenemo
tineți	tenete	
tinu	tengono,	Tegnono.

Perf. tenni, tenei, tenesti, tenne, și tenè, tenemo, teneste, tennero.

fiit. terrò etc.

Imperat. tieni, tenga, și

TEGNA.

Subj. tenga și Tegna, — tenghi — — tengano și Tegnano.

VALERE prequire.

Ind. pres. valgo și vaglio — — vagliamo — valgono și vagliono.

Perf. valse, volesti, valse — — valsero.

fiit: varrò etc.

Imperat. și tubj. vali, valga, si vaglia — — valgano și vagliano.

VEDERE vedere.

Ind. pres. vedo, veggo și veggio, — — vediamo și veggiamo, Vedemo — vedono, veggono, și veggiono.

Perf. vidi și Vedei, vedesti, vide, Vedde și Vedè — —

fiit. vedrò etc.

Imperat. și subj. vedi, veda și vegga — — vedano, veggano și veggiano.

VOLERE voire.

Ind. pres: voglio și vo'

vuoi, vuole și Vole, vogliamo și Volemo.

Perf. volli, volesti, volle — — vollero.

fiit. vorrò etc.

Imperat. și subj: vogli, voglia, vogliamo, voglia, te, vogliamo.

Verbi neregulați

in *ere* scurtu.

S'au scosu aci din rîndulu queloru neregulați verbi despre quari s'a vorbitu què schimbâ la participiu și perfectu consona de rîddecina în *s* și urmeața finaleloru priimate pastrându și rîddecina.

ACCORGERE zârire.

Perf. accorsi, part. accorto.

ADURRE **ADDUCERE.**

Indic. pres. adduco, adduci, adduce, adduciamo, și adduchiamo, Adducemo, adducete, adducono.

perf.

adduseiu	addussi
adduseși	adducești
adduse	addusse
adduserò	addussero.

fiit. addurrò **Adducero**
etc

Trap. I.

addusesemu -- adducești.

Imperat.

addu și addo	adduci
adducâ	adduca

Subj,

sâ adducu	adduca
adduci	adduchi și
	adduca
adducâ	adduca.
adduceși	adduciate.

part.

adducându	adducendo.
addusu	addotto.

Asfelu se conjugâ și: ducere, traducere, conducere... *dure, tradurre, condurre...*

ALLUDERE a face allusie

Part. alluso.

APPENDERE appendere, atînaare

Perf. appesi,

Part. appeso.

Asfelu se conugâ și toti verbii compuși din *pendere*: *impendere, sospendere, dipendere, spendere.*

ASSOLVERE deslegare

Perf. assolsi

Part. assolto, și assolto

ASSUMERE luare prin-
dere

Perf. assunsi
Part. assunto.

BERE *Bere* și **BEVERE** ¹

Ind. pres.

beau bevo și beo.
bei bevi bei.
bea beva bee

Perf. bevvi și bevetti.
Fiit. berrò.

imperat.

Bea, bee bevi, beva.

CEDERE *Cedere*

Verbulu aquesta și quei compuși dintr'ensulu precum: *concedere*; *procedere*, *succedere* în italianesce urmeață tipiloru conjugăției, și quâte o dată la perf. se termină *essi* în locu de *ei* și *etti*. iar în românesce se termină numai dupe regula a doê în *s*: *purcesu*, *precesu*, etc.

¹ Mai adesea la infinitivul italianii se slujescu ca și noi de *bere*.

CHIEDERE querere

Ind. pres. chiedo și chieg-
gio.

Perf. chiesi.
Part. chiesto.

CONOSCERE cunôscere

Perf. conobbi.
Part. conosciuto.

CORRERE curgere, curare.

Perf. corsi, part corso.

CRESCERE crescere.

Perf. crebbi
Part. cresciuto.

COCERE cuocere

Perf. copseiu cossi
Trap. I.
copsesemu cocessi.
Part. coptu cotto.

DEPRIMERE coborîre

Perf. depressi
Part. depresso.

Asfelu se conjugă toți verbii compuși din verbulu *primere*: *esprimere*....

DISCUTERE quercetare.

Perf. discussi, part. discusso.

DISTINGUERE deosebire.

Perf. distinsi part. distinto.

ERGERE ardicare, sculare

Perf. ersi part. erto.

ESIGERE. pretindere

Part. esatto.

ESPELLERE smulgere

Perf. espulsi part. espulso.

ESTINGUERE stingere

Perf. estinsi part. estinto.

FENDERE despicare

Perf. fendei și fessi

Part. fenduto și fesso.

FINGERE prefacere

Perf. finși, par. finto

FLETTERE incovoiaie
mlădiere

Perf. flessi, part. flesso

FONDERE topire.

Perf. fusi, part. fuso

Asfelu se conjugă și
confondere, rinfondere...

FRANGERE *Frangere*
și *Fragnera*

Perf. frânseiu fransi

Part. fântu franto.

FRIGERE

Part. friptu, perf. frip-
seiu

Trap. I. fripsesemu.

GIUNGERE ajungere

Perf. giunși, part. giunto

INFLUERE, influire

Perf. influssi part. infuso

METTERE miter¹

Perf. misi part. messo

Asemenea se conjugă și
compușii: *promettere, com-
promettere...*

MUNGERE mulgere

Perf. munși, part. munto

MOVERE mișcare

Perf. mosși, part. mosso.

NASCERE nascere

Perf. nascqui, part. nato

NASCONDERE ascundere

Part. nascoso și nascoto.

NUOCERE, păgubire

Perf. nocqui.

PERCUOTERE izbire

Perf. percossi, part. per-
cosso

PIANGERE plângere

Perf. piansi, part. pianto.

PINGERE

Perf. pinsi, part. pinto.

¹ Trimitere.

PORGERE presentare
Perf. porsi part. porto

PUNERE *porre*, ve-
chiu Ponere

Ind pres.

puiu și punu pongo, Pono
pui puoni și poni
pune puone și pone
punu pongono, Ponono.

imperf.

punea poneva, PONEA.

perf.

puseiu posi
puse pose
puserò posero

trap. I.

pusesemu ponessi

fiit. porrò

imperat. poni ponga
part. pres.

puindu, punéndu, ponendo
pas.

pusu posto.

Așa se conjugă și quei
compuși: compunere pro-
punere... *comporre pro-
porre...*

PRESUMERE chipsuire

Perf. presunsi, part. pre-
sunto

PUNGERE pungere

Perf. punsi part. punto

RECERE vèrsare din
stomachu.

Ind. pres. recio,

Imperat. și subj. reci
recia,

Aquestu verbu nu are al-
tă neregulare de quātu la
ind. pres. imperat. și subj.
ia un *i* înaintea lui *o*
și *a*.

REDIMERE rescumpărare

Part. redento.

RENDERE dare înapoi

Perf. rendei și resi

Part. renduto și reso.

RISPUNDERE răspundere

Perf. risposi,

Part. risposto.

RUMPERE *rompere*

perf.

rupseiu ruppi, Rom-
pei

rupseși rompesti

rupse ruppe

rupseròmu rompemmo

rupseròți rompeste

rupserò ruppero.

Trap. I.

rupsesemu rompessi

part.

ruptu rotto.

SCEGLIERE și **SCERRE**

allegere

Ind. pres. scelgo, sce-
gli sceglie, scegliamo, sce-
gliete, scelgono și scegli-
ono.

Perf. scelsi, scegliesti,
scelse

imperat. scegli, scelga

Subj. scelga. — — —
scelgano și scegliano.

Part. sceltó.

Asfel se conjugă și *sciogliere* (deslegare) și *togliere*, (ardicare)

SCENDERE coborîre

Perf. scesi, part. sceso.

SCORGERE zârîre

Perf. scorsi, part. scorto

SCRIERE *scrivere*

perf.

scriseiu scrissi

part.

scrisu scritto

SCUOTERE scuturare

Aci vom conjugă și pe
scôtere românescu.

perf.

scoseiu scuossi

part.

scosu scosso

SOLVERE deslegare

Part. soluto.

Asfel se conjugă și quei
compuși *risolvere*, *assolvere*.

SORGERE sculare

Perf. sorsi. part. sortó.

SPANDERE respândire

Perf. spasi și spandei

Part. spanso și spantó și
spanduto.

SPARGERE revêrsare.

Vomu conjugă împreună
și pe spargere al nostru.

perf.

spârseiu sparsi

Trap. I.

spârsesemu spargessi

part.

spartu, sparso sparto

SPINGERE și **SPENGERE** pingere.

Ind. pres spingo, spigni și spingi, spigne și spinge spigniamo și spingiamo, spignete și spingete, spingono.

Perf. spinsi, spignesti și spingesti, spinse; spingnemmo și spingemmo, spingneste și spingeste, spinsero.

Imperat. și subj. spinga
Part. spinto.

STRINGERE stringere

Se conjugă ca spingere.

SVEGLIERE, **SVELLERE**

și **SVERRE** smulgere.

Perf. svelsi

Part. svelto.

TERGERE poleire

Perf. tergetti și tersi

Part. terso.

TINGERE tingere ¹

vâpsire

Se conjugă ca *spingere*.

TORCERE *Tòrcere*

Perf.

Torseiu torsi

Part.

Torsu, tortu torto.

TRAERE, TRARRE

și TRAGERE. tragere.

Ind. pres. traggo, trai, trae și tragge; traghiamo, și traggiamo traete, tragono.

Perf. trassi

fiit. trarrò

Imperat. trai traga

Subj. traga; traghiamo, traghiate.

Part. tratto.

UNGERE *Ungere*

Perf.

unseiu unsi

¹ *Tingere attingere, intingere*: se confundă cu *tin-dere, atindere intindere*.. la part. și perf: *intindere intinsu, intingere intinsu*; *trebue firesce a se face intingere intintu.*

Part.

unsu untu unto.

VINCERE vingere

Perf. viasi part. vinto

VIVERE viețuire

Perf. vissi

Part. vissuto, și vivuto.

VOLGERE și VOLVERE

întòrcere

Ind. pres. volgo, vilgi și volvi, volge și volve, volgiamo, volgete, volgono.

Perf. volsi.

Imperat. volgi volga.

Subj. volga — — volgia-te, volgano.

Part. volto.

INSEMNARE

Alte grâmâtici punu între verbii neregulați, și pe aqueia que au la sfîrșitul rîdêcinei consoanele *d* și *g* înainte quârora stă sau o vocală sau consoanele *l*, *n*, și *r*. Aqueștia însă pîdescu regula dată și spre sciință îi și denumêrâmu aci:

ardere cendere, chiudere, cidere cingere cludere, deludere, difendere, dividere, mergere, negligere, pendere, pergere, prendere, radere, rendere, rode-

re, rogere, sidere, spendere, spergere, tendere, și quei compuși din aqueștia.

VERBI DEFECTIVI

Verbii defectivi amu ȡisu quē suntu aqueia quāro-ra le lipsescu sau din moduri sau din timp̄i san din persoane, sau quar̄ii se întrebuiŃeaȡa numai compuși cu vre o prepoziție; precum:

AIDARE, aide, aide-mu aideȡi.

CESARE ceasa și ceas'.

IRE i. eșire perire, venire.

FLARE, afflare, sufflare, inflare, etc.

MITERE, trimitere, compromitere, demitere, comitere, etc.

și alȡi asemenea.

Verbii defectivi italia-ni suntu:

GIRE, mergere, se întrebuiŃeaȡa numai: ind. pres. voi gite.

Imperf. giva și gia, givi, giva și gia, givamo, givano și giano.

Perf. tu gisti, egli ḡi și giò, gimmo, giste, girono. fit. girò etc.

Condiȡ. girei etc.

pasatu io gissi etc.

Part. gito;

IRE iar miscare merge-re; are:

Ind. voi ite.

Imperf. egli iva eglino ivano.

fit. noi iremo etc.

Part. ito.

RIEDERE, inturnare ina-poi are:

Ind. tu riedi, egli, riede:

Subj. io, tu, egli, rieda, eglino, riedano.

CALERE, pêsare (îmi pasâ) are:

Ind. pres. egli cale.

Imperat. egli caleva

Perf. egli calse

Condiȡ. egli calerebbe și carebbe.

Part. caluto.

AROGERE, potrivire, are:

Ind. p. arroge

Perf. arrose

Part. arrogendo.

OLIRE, mirosire: are:

Imperf. oliva, olivi, olivano.

SOLERE. obicînuire are:

Ind. p. *soglio, suoli, suoi*;
le; *sogliamo, solete, so-*
gliono.

Imperat. *soleva și solea*
etc.

Subj. *soglia* etc.

Pas. *solessi* etc.

Part. *solendo, solito.*

LICERE, a fi ertat; are
numai indic. pres: *lice și*
lece,

C A P U IX.

Despre Prepositii.

Prepoziția, după numirea ei este o vorbă invariabilă que se pune înaintea altor vorbe sau în deosebi, ori în complinire: *cum: în casă, a casă, de casă; sau împreună ori în compunere; cum: învêlire, alêutâ, deprindere.*

Prepozițiile, unele suntu simple cum: *a, în, de, spre,* și altele compuse cum: *de în=din, des pre=despre, assupra, intru.*

Prepozițiile suntu	quel-	es și s	<i>es și s</i>
le urmâtôare:		con, co și cu	<i>con și co</i>
<i>în și în</i>	<i>în</i>	pe și pre	<i>su, sopra</i>
<i>la și a</i>	<i>a</i>	re	<i>ri</i>
<i>de</i>	<i>di</i>	res	<i>ris</i>
<i>des</i>	<i>dis</i>	pre	<i>pre</i>
<i>di</i>	—	pro	<i>pro</i>
<i>dis</i>	—	ab	<i>ab</i>

ad	<i>ad</i>	împregiuru	<i>intorno</i>
ob	<i>ob</i>	înderéptu	<i>indietro</i>
sub și subț.	<i>sotto</i>	îndreptu	<i>dirimpetto</i>
de sub	<i>di sotto</i>	înainte înainte	<i>innanzi</i>
strâ	<i>stra</i>	dinainte —a	<i>dinanzi</i>
ante, ainte	<i>ante</i>	de parte	(<i>lontano</i>)
dupò	<i>dopo</i>	da lungu	<i>da lungi</i>
dupe	<i>secondo</i>	în mijlocu	<i>in mezzo</i>
din, dela, da	<i>da</i>	în locu de	<i>in vece</i>
pela	<i>da</i>		} a motivo } a cagione } a causa } per causa
prin	<i>per</i>	din pricinâ	
spre câtre	<i>verso</i>		
apropè lungò	<i>vicino</i>	quâtu pentru	<i>rispetto a</i>
	<i>presso</i>	prin mijlocu	<i>per mezzo</i>
contra	<i>appresso</i>	din preună	<i>insieme</i>
încontra	<i>contra</i>	din quâ	<i>di quâ</i>
	<i>contro,</i>	din colo	<i>di là</i>
întru	<i>intra nel, nella,</i>	d'aquî	<i>di quî</i>
	<i>nei, nelle,</i>	în nêuntru	<i>dentro</i>
între	<i>tra</i>	și altele	
pîntre	<i>fra</i>	Suntu iarâ unii substan-	
pentru	<i>per</i>	tivi ajectivi, și avverbi	
preste, assupa	<i>sopra</i>	que se iau și ca preposi-	
super	<i>super</i>	ții, avêndu dupò sine vre	
despre	<i>rispetto</i>	un cađu; cumu:	
pînò, pin'	<i>fino, fin</i>	—	<i>vicino</i>
	<i>sino, sin</i>	—	<i>lungo</i>
pînò a, pînò la	<i>fin a</i>	apropè la, ca la	<i>circa</i>
fârâ	<i>senza</i>	alfârâ, — de	<i>fuori ecceto</i>
		(mijlocindu)	<i>mediante</i>
			<i>medianti</i>
		pelungò	<i>rasente</i>
		mai nainte	<i>prima</i>
		(dupe)	<i>secondo.</i>
		quâtu	<i>quanto,</i>

Aquestea suntu adevêrate preposiții. Din aquestea însă, allaturându cu dênsele ôare-quare substantivi, ajectivi și avverbi, facemu frase de preposiții, pre cum: în lături a lato, acanto

Prepozițiile unele se întrebuițează numai în compunere, altele numai în complinire, și altele și în compunere și în complinire.

Quelle în compunere sunt: ab, ad, di, des, și, dis, pro, re, res, con, co, stră, es ori s, ante și super; cum: abusu, adunare, ommorire, occidere și uccidere, opposiție, desfacere, distanță, diferență, dificilu, prevedere, revedere, contenire, coprindere, străbaterre, espunere, spunere, antecamăra, superlabivu, suprafață ect.

Quelle și în compunere și în complinire, sunt: a, în, de, cu, sub, pre, contră; cum: a casă arama; a-questa; în casă, învêțare; de lume, depărtare; cu mine, culegere; sub pomu, suppunere; pre masa, prefacere; contra lui, contrafacere.

Iar quellelalte prepoziții se întrebuițează numai în complinire.

Prepozițiile cându se întrebuițează în complinire arată relațiile que au vorbele între sine; cum spre exemplu să luam vorbele *carte* și *masă* și întrebuițându între elle prepoziții arătăm relația cum se are una către alta; către *pe* masă, *carte în* masa, *carte sub* masă, *carte după* masa etc.

Când se întrebuițează în compunere, atunci de și arată totu relații, spre deosebire însă vom întrebuițea vorba *însemnare* ori semnificație: prepozițiile dar în compunere schimbă semnificația vorbeloru; cum: facere, desfacere, prefacere, dificilu; prindere, aprindere, deprindere, coprindere; ire, perire, coperire;

descoperire; flare, aflare, iuflare, suflare, resuflare; etc. (vezi partea I, fața 56.)

Semnificațiile. ori însemnările mai principale que arrată prepozițiile ori în compunere ori în complinire sunt:

- 1°. Timpu; cum în domnia lui Mihaiu quel mare.
- 2°. Locu: cum: în curte¹, în casa, la Biserica, pe masă.
- 3°. Din preună: cu mine
- 4°. Scôtere affară, despârțire: din ômeni
- 5°. Mijlocire: prin prooroci
- 6°. Causă: pentru aqueasta.
- 7°. Folosu, favor: pentru noi ômenii,
- 7°. Improtivire: s'a sculatu assupra'mi, în contră.
- 8°. Cugetu sau scopu: ne silimu spre mai bine; privim la un sfîrșitu.

Fie quare prepoziție guvernă sau are după sine un cașu din quelle oblice¹ quare sunt: genetivulu, dativulu, accusativulu și ablativulu.

Mai tôte prepozițiile adevărate românesci guvernă cașulu accusativu, numai: *nainte*, *îndreptu*, *înderêptu*, *împregiuru*, *în laturi*, *apprôpe*, *din quă*, *din colo*, guvernă genetivu: în dreptulu, îndêrêptulu, împregiurulu casei; în laturi de drumu; apprôpe de casă; din quă, din colo de riu. *înainte inprotivă* guvernă și genetivu și dativu: înaintea înprotiva omului, înainte'mi inprotivă'mi; *fără*, guvernă și genetivu și accusativu: fără

¹ Nominativulu și vocativulu se șicu drepte; genetivulu, și quelle lalte se șicu oblice;

de argintu și fără argintu: *pînò* guvernă dativu: *pînà* a casă, *pînò* la tine, și quâte o dată, prepoziția *in*: *pînò* în curte; *affarà* guvernă genitivu cu *de* și ablativuu cu *din*.

Prepozițiile italiene suntu mai variate la guvernare.

In, *per*, *con*, *fra*, *tra*, *infra*, *intra*, guvernă accusativuu; asemenea guvernă și *di*, *a*, și *da*; facu însă frase de genitivuu, de dativu, și ablativuu.

Dentro, *entro*, *sopra*, *sotto*, *presso*, *verso*, *inverso*, *avanti*, *dietro*, mai adesea guvernă genitivuu, dativu și ablativuu sau mai bine suntu urmate de prepozițiile *di*, *a* și *da*.

Fuora, *fuori*, *prima*, *dopo*, *contro*, de prepoziția *di*.

Lungi, *lontano* de prepozițiile *di*, *da* și quâte o dată *a*.

Fino, *infino*, *sino*, *insino*, de prepozițiile *da* sau *a*.

Vicino, *davanti*, *dinanzi*, *circa*, *intorno*, *dintorno*, *attorno*, *oltre*, *lungo*, *rasente*, *quanto*, de prepoziția *a*.

Semnificațiile fie-quâria prepoziției italiene se mai potrivescu cu alle quelloru românesci, și se potu deprinde scolarii cu dinsele în analisulu gramaticaluu,

Prepoziția *da* are nisce italianismi cu totulu deosebii. Pe quari trebue anchê de aquí ai cunôsce.

Da românescu {s'a păstratu numai la ôre-quare frase de jocuri; cum: se jôcâ da mingea, da petreculu; și în alte quâte-va întemplări que însemneadă asemănare cum: da berbeleaculu, da rostogolu, (ca rostogolulu) putem dar a o întrebuița și în frasele: vorbesce de omu cîstituu, se pôrtâ da prințuu,

Semnificațiile lui *da* în italianesce sunt quelle următore:

1°. Correspunde cu *de* al nostru în frasu de ablativ și vine dupe verbii pasivi, cum: Bucuresci sono fabricati da Bucuro, e Campo-lungo da Rodolfo il nero.

2°. Correspunde cu *dela* și *din* și însemnează origină, începutu, deductie, pornire, depărtare dela un locu: Radu dela Affumați: Rodolfo da Affumazi; da ire si fa esire, perire, dela sau din ire se face...; vengo dalla chiesa; cu verbii însă *uscire*, *partire* la asemenea însemnare se întrebuingează *di*, ca și la romanesce, în locu de *da*; cum: parti di Roma, uscì di casa.

3°. Corespunde cu *la* și însemnează venire la un locu: cum: *vengo da voi*, viiu la dumneata; *vado dal principe* mé ducu la prințulu.

4°. Correspunde cu particola asemănătore *ca* sau cu prepoziția françozeasca *en*; cum: *vestito da contadino*, îmbrăcatu ca un sâteanu;

5°. Corespunde cu prepoziția *de* cându însemnează *pentru*, cum: *uomo da ciò*, omu bunu de queva; *barretta da notte*,

6°. Correspunde cu *apprôpe*, *ca la*; cum: *era da venti persone*; era ca la douăzeci de ômeni.

7°. Correspunde cu *pe la*; cum: sono passato da vostra casa.

8°. Însemnează caracteru, cinste: cum: *parla da onesto*, *ti giuro da galantuomo*.

9°. Correspunde anchê în poeți cu prepoziția *cu*; cum: *dalle bionde chiome*, *dagli occhi neri*; cu cosițele blonde, cu ochii negri.

10°. Insemnează încă și timpu corespunzându cu prepozițiile *din* și *de*: *da giovine*, de gane, din ju-nece.

CAPU X.

Despre Avverbu.

Intrebișarea pincipală a avverbului este qua sâ se subđică la un verbu, spre ai arrêta timpulu, loculu sau qualitatea. Queea que este ajectivulu pentru sub-stantivulu, aqueea este și avverbulu pentru verbu; cum: omu bunu, vorbesce bine; omu môle, scrie încetu.

Avverbulu dar este o vorbâ invariabilă que se sub-đice la verbu.

Felurile avverbului suntu:

1°. DE TIMPU:		apoi	poi
ieri	jeri	târđiu	tardi
acumu, amu	adesso, mo.	și	già
ađi	oggi, adì	2°. DE LOCU	
mâne	domane	aquí, aici ¹	quí, quà, co- stì costà ¹
poi mâne	dopò domane	in quà	in quà
mâne dimi- neaçâ	domattina	acolo	colà, là, lì
quându	quando	<hr/>	
attunci	allora	¹ Aquí, <i>quí</i> , <i>quà</i> , arată	
currendu	presto.	locu apprêpe de persôna	
indatâ	subito.	quare vorbesce și aici, <i>co- tì</i> , <i>costè</i> , apprêpe de per- sôna cu quare vorbesce.	
adesea	sovente		

ici și colo	quà e là
unde	ove
de unde	onde, d'onde
aiurea alliu-	

rea	altrove
departe	lontano
susu	suso, sù
josu	giuso, giù
etc.	ecc.

3°. DE QUALITATE

bine	bene
râu	male
cumu	come
așa	sì
încetu.	piano
tare, fôrte	forte

4°. DE QUANTITATE

afâtu	tanto
quâtu	quanto
multu	molto
âncê	anche, ancora
puçina	pocco
prea	troppo
mai	mai, più
númai	solamente
mai puçina	meno.
incai, quel-	
puçinu	almeno.

5°. DE ÎNTĂRIRE

da, dar, așa	sì
siguru	sicuro sicu.
	ramente-

6°. DE NEGATIE.

nu	non, no,
----	----------

nici	nè
numai	non più, non mai

7°. DE ÎNDOIALĂ

pôte, forse	forse
-------------	-------

8°. DE COMPARATIE

cumu	cume
așa	così
asemenea	al paridi, pa- rimente, si- milmente
mai așa	quasi
abia	a pena

INSEMNARI

I. Mai tôte vorbele aque-
stea se potu socoti între av-
verbii adevérați; suntu
însâ frase compuse din sub-
stantivi, ajectivi, verbi și
preposiții, que arrată, tim-
pu, locu, calitate ect. și
quare se potu numi: *frase
de avverbii*, cum:

din ȕi in ȕi	di giorno in giorno
quâte o dată	qualche volte, delle volte, tal volta
de multe ori	parecchie vol- te.

rare ori	rare volte
in grabă	in fretta

zi și nôpte giorno e notte
 în veci în eterno
 de currendu poco fa
 după amiăzi dopo mezzo dì
 după prân-
 du... dopo pranzo...

în laturi al lato
 la adépostu al coperto
 în parte in particolare

în silă per forza
 pe jos a piedi
 în batjocură per scherzo
 cu cuvîntu con ragione
 într'atātu intanto
 în quātu alquanto
 altu atātu altre tanto
 fâre mēsură senza misura
 peste mēsură oltre misura
 quel puçin al-meno

mai ântéiu per il primo
 al doilea... per il secon-
 do...

din nuou di nuovo
 pe jumătate a mezzo
 mai înainte avanti ogni
 cosa
 în sfirșitu alla fine
 cususul în jos sotto sopra

pentru que? per che?
 de quându? da quando?

de quâte ori? quante volte?

credu qu'asa credo di sì
 în adevêru davvro, di
 fatto
 fârâ îndoială senza dubbio
 nimicu mai niente di più
 siguru sicuru

nici de cum niente affatto.
 nici încai nè meno
 nici într'un in nessun
 chipu modo.

II. Suntu mulți ajectivi
 que subđiși la verbi se fa-
 cu avverbi, cum: scie fru-
 mosu, merge iute, vorbe-
 sce râpede; asfel suntu și
 quei următori:

incetu lento
 atātu tanto
 quātu quanto
 multu molto
 puçinu paco
 apprôpe vicino
 călare (a cavallo)
 adevêratu certo
 siguru etc. sicuru ec.

III. Mulți avverbi de qua-
 litate que se facu din aj-
 jectivi se termină rom: în
 esce, cum: înteptu înte-
 leptesce, nebun nebunesce,
 românesce, turcesce etc.
 Asemenea avverbi în ital:

se termină în *mente*, quare se pune după ajectivele feminine: certa certamente, ricca riccamente, grande, grandemente etc. iar dacă ajectivul se termină în *te* și *re*, avverbul leapêda pe *e* fina-

lu; cum: fedele, fedelmente, particolare particolarmente.

Asemenea avverbi am putea face și noi: precum și dicem, officialmente, cavaliermente, etc.

C A P U XI.

Despre conjugativu.

Conjugativul este o vorbă quare inchieie verbele, frasele, judicâțile și periodele între sine sau prin unirea lor una cu alta, sau prin desunirea ori tégăduirea unia și întârirea altia. Asfelu suntu:

CONLEGĂTORI		CODITIONALI	
și, e sau i	e, ed	de, dacă,	se
DESUNITORI		CAUSALI	
sau, au, ori	o od, ora	quê	che
NEGATIVI		quêci	(perchè)
nu,	non,	qua	che
nici	nè	sâ ¹	che
nu numai	no solamente	ESPLICATIVI	
OPPOSITIVI		adicâ	(cioè, cioè a dire)
de și		ILLATIVI SAU DE URNARE.	
însa		deci	dunque
ci	} ma		
dar			
iar			
ma			

¹ *Sâ*, mi se pare quê vine dela *lasî*, quare querêndu subjuntivu, nu mai priimesce *sî*; cum: lasâ facâ.

aşa dar, atunque
dar —
de unde onde d'onde.

DE ÎNDOIALA

dacă, de se
au o.

Suntu multe frase compuse de mai multe vorbe quari se potu numi frase de conjugativi, cum:

findu què	poichè
pentru que	perchè
din pricinâ	per causa
què	che
pentru quare	per il che
de un urmeadă	—
pentru quare	per la qual
lucru	cosa
în quâtu	di modo que
quare va să	ciò val a di-
dicâ	re

C A P U XII.

despre interjecție.

Interjecția este o strigare que arrată o simțire ori o mișcare a sufletului, precum bucurie, întristare, mirare și altele. Ea este quea d'ântéiu vorbâ a omului.

Interjecțiile sunt:

DE BUCURIE.

bravo bravo
vivat! vivat.

DE DURERE

ah ah
oh oh
hai, vai ahi
hoi ohi
aoleo ahime, ohime

DE URÂ AU DISPREȚU

aide via
uf puf, uh, fi.
naiba oibò

DE CURAGIU

deh deh
de de, via!

DE MIRARE

a! ah!

o!	oh!	Sunt și alte interjecții compuse. cum:		
	DE CHIEMARE		o Dòmne	o Dio!
hei!	eh!		vai de mine	ohime
hui!	olà!		hei bine	ebbene
ui!			ia seama	avvertite
o!	oh!		veți bine	badate be-
	DE TÁCERE			ne
sî!	zi, zitto		vai de noi	guai a noi
	DE ARRÊTARE		la naiba	cospeto
eaccò, eată	ecco		și altele.	

C A P U XIII.

despre ortografie.

Ortografia unei limbi este întemeiată pe materia sau pe rădecina fie-quâria vorbe, și pe forma sau fi nalele priimate de quea mai mare parte sănătôsă a unei nații.

Ortografia este dreapta scriere a unei limbi după nise principe potrivite cu natura ei și cu dreptul cuvîntu, înquâtu să putem fi înțeleși în totu d'a una de aqueia que nu suntu de facă cu noi: adică să cor- respundemu întru tôte scopului pentru quare s'a in- ventatu scrierea.

Noi aquí vorbimu către quei scriitori și e de pri- sosu a denumera literele, și a le mai împârți și subt- împârți după felulu lor. Vomu ardica numai ôre

quare pârute greutăți asupra unoru vocale și conso-
ne pe quare natura limbei nôstre le quere și de quare
nu ne putem depârta fără a ne împrotivi scopului or-
tografiei sau mai bine al scrierii, și fără a nedreptă-
ți ôre-cum ênsăși limba.

Aqueste greutăți mai tôte suntu ardicate cu de am-
mêruntulu în capitolele trecute, și aqù nu facemu
de quātu o recapitulație sau închieiare a quelloru ðise.

A.

Avemu doê feluri de *a*: unulu deschisu quare este
și lungu adesea, cum: *facere*, *batere*, și altulu închi-
su quare adese este și scurtu, pentru quare i se și a-
daoga d'asupra circonflexulu que este un felu de apo-
strofu spre ai închide sonulu; cum: *pârere*, *tâcere*.
Facere chimbâ pe *a* în â quando perde deschiderea
sau appêsarea în quelle que vinu dela dênșulu; cum:
fâcutu, *fâcemu*, *fâceamu*, *fâcuiu*, *fâcusemu*, *fâcâ-
toru*, *fâptură* etc. Asemenea *tâcere* face pe *a* des-
chisu quando dobândesce asupra lui o appêsare; pre-
cum la: *tacu*, *taci*, *tace*, *tacitu*. Adesea *a* lungu se
închide și seamêna cu *i* quându este înaintea litereloru
nasale *m* și *n*, cum la: *âmblu*, *cântându*, *mâna românu*.

E.

Avemu trei feluri de *e*: unulu deschisu cum la *pe-
destru*, *perire*, *pere*, *mere* etc; altulu închisu que se
asseamênâ la pronunție cu â; cum la *pêru*, *mêru*, *numêru*
etc; și altulu îmmuiatu que se aseamânâ cu difton-
gulu *ie*; cum: la *perdere*, *pelle*, *petre*, etc.

REGULE .

Se scrie cu *a* și *e* deschisu totu d'auna unde pronunția vorbei oquere.

Se scrie cu *â* închisu:

1°. Finala tuturilor substantiviloru și ajectiviloru de prima declinație fârê articolu; cum: tatâ, casâ, lunâ, earbâ, bunâ, aqueastă, etc.

2°. Finala verbiloru de prima conjugăție în a treia persônă singulara și în prima plurală a presentului indicativu; în a doa persônă a imperativului, și în participiulu presentu; cum: arâ ellu, arâmu noi, arâ tu, arându.

3°. Finala verbiloru de a doa și a treia conjugăție în a treia persônă a imperativului și subjantivului, cum: dârmâ, teamâ ellu, qua sâ dârmâ, qua sâ teamâ.

4°. Pretutindenea unde vorba în origina sa quere un *a* deschisu. Iar qua sâ cunâscemu adevêrata scriere a unei vorbe, daca *e* nume allergâm la pluralu, sau daca *e* verbu, la a doa persônă a presentului indicativu. cum spre esemplu, *tâcere*, făcendu la a doa persônă a presentului indicativu *taci*, este bine scrisu; iar mârû, făcendu la pruralu *meri*, trebuie a se scrie mêru.

5°. Cându avemu doê vocale închise una dupò alta, adică quându avemu doe *â* sau doe *ê*, quea d'ântêiu se scrie cu *â* și a doa cu *e*; cum: sânetate, râdêcinâ ¹,

¹ Dupò aqueastă regulâ, fârê a fi silitu românulu a allerga la latîna pârdesce origina vorbei, pentru que *a* remâne intactu, și *e* se vede que este *i* oa la *degîtu* și altele (veçi partea ântêea.)

fârê, etc.

6°. Substantivii și ajectivii terminați în *nu* precesu de o vocală închisă, quare după tipulu limbei trebuie a se scrie cu *a* sau *ea*; cum: africanu, transilvanu, juncanu etc. prin urmare: românu, pâgânu, bêtrânu și alte asemenea trebuie a se scrie cu *â* iar nu *î*. Sinu, se pronuță pe a locurea sinu, și este de altă ramificație, precum; linu, seninu, chinu etc.

INSEMNARE. *a* devine *â*, 1°. cându se face scurtu sau perde appésarea, cum *făcere* făcútu; 2°. inaintea litereloru nasale *m* și *n* cum s'a vêđutu, și 3°, la pluralulu femininiloru cându se termina în *i*; cum: parte părți.

Se scrie cu *ê* închisu:

1°. Tôte vorbele que în a loru origină au un *e*; cum: pèru peri, numèru numeri, învêçare înveți; appésare appeși, mê, te, se, ne, vê; meu, têu sêu, etc.

2°. Cându după *e* vine un *a*, și cându allergându la mijlôcele date nu putem afla origina nici în pluralulu substantivului nici în a doa persônâ a verbului; cum: înfrénare, arrétare; se deosibesce însâ fășare și alte asemenea quare vinu dela vorbe cunoscutu que au un *a* deschisu.

INSEMNARE *e* și *â* închisu seamênâ adesea cu *i* înaintea litereloru nasale *m* și *n*, și a lui *i*, cându se face din *n* cum: âmbulare, întêmplare, mergêndu, facêndu, ântêiu, remâie etc.

Se scrie cu diftongu *ie*:

1°. Cându vorba este derivată din alta que are în

sine un *i*; cum: dela *doi*, indoiescu; dela *șiroiu*, *șirăie*, dela *preveghia*, *preveghie*.

2°. Cându *e* a avutu înainte un *l*, un *n* sau un *v* que înmuinduse au devenitu *i*; cum *lepure iepure*, *vole*, *voie*; *venire*, *vinu*, *viiu*, *viie*, *remânere* *remânu*, *remâiu*, *remâie*, *ținere*, *ținu*, *ție*; *ovis*, *ôie*.

Cându se aude *ie* și nu este vre una din aqweste doê înpreginări, se scrie cu *e*, după cum ar'și trebui învătători a deprinde pe scolari a nu'l mai pronunța *ie*: cum: *este*, *perde*, *cu*, etc.

I.

Avemu iară trei feluri de *i*: deschisu, închisu (i) și scurtu sau mutu (y)

Se scrie cu *i* deschisu ori unde o quere pronunția.

Se scrie cu *i*:

1°. Finalulu verbiloru de a doa conjugăție que la indicativu prezentu se termină la prima persônă în *escu* și a treia în *asce*, în perfectu, trapasatu, participiu, infinitivu și în quelle que vinu din asemenea verbi; cum: *urire*, *uriiu...*, *urîsemu...*, *urîndu*, *urîtu*, *urîtoru*, *urîție*, *urîtură* etc.

2°. Finalulu *intu* al substantiviloru neutri, que la pluralu se termină în *inte*; cum: cuvîntu *cuvinte*, jurămîntu *jurăminte*.

3°. Finalu *inâ* al substantiviloru feminini que la pluraru se termină în *ine*, cum *vînă vine*, *dînă dine*. *Mâna*, *fontână*, *lâna* și altele facu: *mâni*, *fontâne*, *lâne*, și de aqueea nici nu se scriu cu *i*.

1°. Substantivii și ajectivele terminați în *in* unii se scriu cu *i* și alții cu *â* cum: sînu, stîpînu, fînu, păgînu, bêtrînu, etc. Ori unii, ori alții, în nefiindu mulți se potu învăța pe din afară.

Este scurtu sau mutu *i* 1°: la finala plurală a substantivelor și ajectivele; cum: boi, vespi, luni, aqesti, noi, voi, ei, etc. 2°. la a doa persônă a verbelor; cum: ari, arași, arai, arași, ararôți, araseși, araserôți etc. și 3° adesea pe la mijloculu vorbei qua sâ facă ori un diftogu cum faima, căine, ori pe *e* a se pronunția *ei* cum: pacînicu.

O

Trei feluri de *o* pôte asemenea avea limba română: unul deschisu *o*, altulu închisu *ò* que se citește ca *â*, și quel d'altpeilea lungu *ô* que se citește ca diftongulu *oa*.

Se scrie *o*, pretutindeni unde pronunția este întregă și rôtundă.

Se scrie *ò*

1°. In prima conjugăție a treia persônă singulara a perfectului, și tustrelle persônele plurale ale perfectului și trapasatului I. cum: cântò, cantaròmu cantaròți, cântarò; cântaseròmu, cântaseròți, cântaserò:

2°. Adesea înainte de *n* și dupò *r* quându urechia românească este mai împacată a auși *o* de quātu ori-quare alta vocală; precum fòntână, este mai preferabilu de quātu fantână, fentână și fintâna; asemenea *ròtundu* este mai preferabilu de quātu ratundu, retundu, și ritundu.

3°. ,Si la quâte va prepoziții, avverbi, și conjugati-
vi. cum: după, pînò, lîngò, eacò.

Se scrie cu *ò*, totu d'a una quându vorba venindu dela
o altâ vorbâ que are *o*, se mai îmulțesce cu o sila-
bâ, și'și pâstrează lungimea sau appésarea; cum: fru-
moșu, frumôsâ, doru dôre, omu ômeni etc. Nu se
suppunu aquestei regule *foame* și altele asemenea que
suntu primitive; precum și substantivii de declinația V,
quându iau articolu; cum: *đio đioa*, *steao steaoa*, etc.

U

Totu d'a una *u* este mutu la finala singularâ a sub-
stantiviloru și ajectiviloru; la genitivulu și dativulu
pluralu al articoliloru; la prima și a treia persônâ a
verviloru și la avverbii que potu lua articolu și a se
face substantivi; cum: lupu, buna, bou, viu, loru,—
cântu, scriu, scrimu, cântamu; — quandu, cumu etc.

INSEMNARE. Quându în finala răđécinei se afla con-
sonele *cr*, *tr*, *bl*, *fl*, *vl*, atunci *u* este întregu; cum:
socru, *lucru*, *âmblu*, *înflu*, *lustru*, *navlu*.

Adesea *u* înainte de literele nasale *m* și *n* se închi-
de și seamênâ cu *i*; cum *socrumeu* = *socrîmeu*, *veru-*
meu = *vêrimeu*; prin urmare lungò, *suntu...* = *lîngò*,
sintu, și vice-versa *înflu* = *umflu*.

C

Se scie cum se pronunță aquastă literâ inaintea
vocaleloru. Dupe părerea mai multora se mai quere
și un *ç* quare sâ pronuță ca *ț*, și cu quare sâ se scrie
quâte va vorbe qua în origina loru se scriu cu *c* și u-
sulu în limba românească lă a făcutu a se pronunța

par'quê ár fi scrise cu ț; cum: prințu, oțetu, brațu, făcă și altele. Aqueastă părere, de și etimologică, însă îngreuiadă pe scriitoru, ne fiindui destule aijutórele quei înlesnesce însă'și limba sa, și alergându și la dicționarulu latinu. Adoptarea însă a doé feluri de ț, se va hotâri dupò usulu quelloru mai mulți.

D

Inainte de *i* la pluralulu substantiviloru cum si la a doa persônâ a verbiloru, *d* ce pronunța ca *đ* cum: bardu bardi = barđi; blându blândi = blandi; laudu landi = lanđi etc.

Cu *đ* se scriu tôte vorbele românesci, cu *z*. se scriu quelle străine; cum: đicu, đille, đina... zodiacu, Zoroastru, Nova-zembla, Zopiru, zadaru, zavistie et.

Qu

Aqueste litere înainte de: *a, o, u, ê, i*, se pronunța: *ca, co, cu*, înainte de *e* și *i* se pronunța: *ce ci*.

Vorbele que se scriu cu aquastă literâ sunt fôrte puținé, dupò cum s'a vèđutu în denumerăția părțiloru cuvîntului, și ammêruntarea lor: spre înlesnire le adunâmu aquí, spre adducere aminte:

Quare, calitate, quâtu, quându, qua, quintaru, quê.

Questa, quella, quine, que, aquí querere, și quelle derivate din aquestea.

S

Inainte de *b, l, m, n, r, v*, se pronunța ca *đ* sau

z cum: desbrăcare, deslegare, smintitu, snopu, Israilu, desvêlire etc.

La pluralulu substantiviloru și ajectiviloru și la a-
doa persônă a verbiloru înainte de *î* se pronunța ca *ș*
cum: pasi=pași, frumosi=frumoși, lasi=lași, cân-
tasi=cântași.

T

Totu la aqueste întêmplări *t* se pronunța ca *ț* în-
ainte de *î*, cum poeti=poeți; lăudati=lăudați; pati=
pâți, arati=arați etc.

SC

Aqueste doê litere înainte de *a*, *o*, *u*, *ê*, *i*, se pro-
nunță sca, *sco*, *scu*, *scê*, *sci*=*ska*, *ska*, *ska*, *skê* *ski*,
cum scara, scopu, scuturare, nascêndu, scîrbă: în-
ainte de *e* și *j* se pronunța *șt*; cum: nasce, pasce, na-
sci, pasci. Trebuie însă a se băga de seamă que nu
întrebuițamu pe *sc* de quātu numai acolo unde vorba
în începutulu sêu are aqueste doê litere; cum spre
esemplu *nasce* este *nascu*, *romanesci* este *romanescu*:
iar unde începutulu este cu *st*, acolo ne ferimu a schim-
ba literele sau semnele prin quare se arrată ideea; cum
pe *aquestu* la pluralu nu'l putem scrie *aguesci*, ci *a-
quești*. Asemenea suntu și *crețin*, *Stefanu* și altele.

PENTRU CONSONE INDOITE.

Tôte vorbele compuse din prepozițiile *ab*, și *ad*, sau mai lesne tôte vorbele que, compuse începu cu *a*, îndoiescu consona que urmează după aqwestu *a*; cum: *abbattere*, *accepere*, *adducere*, *afflare*, *aggirare*, *allegere*, *ammoiare*, *annulare*, *apprindere*, *arrêtare*, *asemenea*, *atingere*, *aștintare*, *avvenire*, etc.

Asemenea îndoiescu consonenele și quelle compuse din prepozițiile *ob* și *sub*; cum: *ommorîre*, *oposiție*, *uccidere*, *sufflare*, *sufferire*, *sudditu*, *suppusu*, *sutteranu*, *surrîdere*.

Intr'unu cuvîntu literele *b* și *d* ale prepozițiilor *ab*, *ob*, *sub*, *ad*, se schimbâ în compoziție, în literele următoare, afaré de quâte-va vorbe quare usulu lă a consfințitu cu *b* și *d* cum: *administrație*, *admittere*, *absolutu*, *abstractu*, *substantivu*... que s'ar putea scrie *amministrație*, *ammitere*, *assolutu*, *susstantivu*, *abstractu*.

Prepozițiile *in* și *con* înainte de *m* și *p*, schimbâ pe *n* în *m*; prin urmare întêmpinulu loru înainte de *m* și *n* ne îndatorează a scrie vorba cu doi *m* și *n* cum: *comunicare*, *commitere*, *connumire*, *înmulțire*, *înnegrire*, *innoptare*.

Totu aqweste prepoziții înainte de *l*, schimbâ pe *n* în *l*, și prin urmare se îndoiesce *l*; cum: *collecție*, *illustru*, *illuminare*.

Se scriu cu doi *ll* toți substantivii și ajectivii que, sau la singularu sau la pluralu se înmôie cum: *valle*

vâi', calle câi, ellu ei, ea elle, quea quellé, allu ai, quellu quei ¹.

La perfectulu verbiloru nerregulați de conjugăția a treia se îndoiesce în a treia persônâ singularâ t și s. Timpulu aquesta totu d'a una este accentatu în a treia persônâ: arò, dormí, fâcú, preveghié; și qua sâ arre-te grâmmaticii la unii verbi neregulați què e finalu nu e lungu, îndoiescu consona que precede; cum: dete, stette, disse, qua sâ nu dicemu: deté, steté, disé.

Ausiliaru pluralu *ammu*, fiindu din *avemu*, se scrie cu doi *m* pentru lipsa silabei *ve*, și spre deosebirea singularului *amu*.

Carru carre, se scrie cu doi *rr* și dupò quererea pronunției, și spre deosebirea vermelui *caru* și ajectivului relativu quare, que se scriâ *kare* sau *care*.

Indoimu asemenea consônele 1°. spre deosebirea omonimeloru; cum copillu, coppilu; perrii capului, perii suntu roditori. — 2°, spre a lungi vocalele que trebuescu appâsate; cum. battere, trimittere, spre a nu se citi batére, trimitére,

În sfirșitu se potu îndoii și întrei consonele spre declamarea vorbeloru, quându vremu sa le dâmu un gradu de covirșire; cum: verrrde, roșșșu, gallbenu, arde etc.

¹ *Ellu*, *quellu*, *allu* quându se scriu cu *u* mutu îndoiescu pe *l*; se pôte însă face și ellisie remâindu: *el*, *quel* *al*.

DESPRE PROSODIE SAU ACCENTE.

Semnele prosodiei românești, suntu accentulu ascuțitu (´), accentulu gravu (˘), circonflexulu (^). Accentulu ascuțitu se pune la ultima vorbeloru pe vocala assupra quâria trebuie să appêsâmu; cum: vorbí, invié vorbiá, cântá etc.

Accentulu gravu se pune assupra lui *o* quându se pronuța ca *â*, cum: cântò, cântaròmu, cântaseròmu, dupò, lùngò, eacò etc.

Circonflexulu se pune assupra vocaleloru qua să le astupe sau să le inchiđă glasulu; este un felu de apostrofu que arrâtâ o împuținare a vocalei; cum: facu făcutu, meu, téu, intru, întru, socru, socrú-meu, suntu suntu; se pune asemenea assupra lui *o*, arrêtându que lipsesce o jumétate de vocalâ din diftongula *oa*.

Intre aqeste semne adevératu prosodice allăturâmu și sedila (,) și apostrofulu (').

Sedila se pune subt consónele *d*, *ș*, *ț*, spre a se pronuța ca *z* grecu, ca *che* franc. ca *z* italian. In quâte trele aqeste sonuri se aude litera *s* și pentru aqeea semnulu aqesta s'a numitu sedilâ.

Apostrofulu se pune inaintea consóneloru d'assupra quându lipsesce o vocalâ întreagâ; cum: de a face d'a face, pe aqesta p'aqesta, la appusu l'appusu, îl făcu 'l făcu. Apostrofulu ori anulâ de totu vocalâ que lipsesce, ori o face un diftongu cu quea urmâtore, făcënduo a se pronuța pe jumătate; citinduse: d'a face = dă a face, p'aqesta = pă aqesta; prin urmare și: vac', limb', stâng' = vacě, limbě, stângě.

ACCENTUATIE.

Toate vorbele que se termină într'o vocală lungă, sau quare au appésare la ultima, priimescu accentulu aseuțitu, que totu d'auna se pune assupra substantiviloru de declinația V, la a treia persônă singulara a imperfectului, și perfectului, și pôte și assupra infinivului; cum și assupra unoru avverbi, cum: *đí, sá mântá, steá, cântá, ará, cântó, aró, dormí, făcú, in-vié, a cântá, a dormí, a vedeá, aquí.*

Se mai pune anche assupra articoleloru *á, ái* spre deosebire de prepoziția *a*, și de verbulu; *ai, a*, Avverbulu de timpu *și*, priimesce iaru accentu spre deosebirea conjugativului unitoru *și*; cum amu *și* scrisu, amu venitu și amu scrisu.

Despre punctuație, amu vorbitu în grâmatia publicată în anul 1828.

INSEMNARE.

Regulele date pentru întrebuițarea vocaleloru sunt mai multu pentru străini. Pentru qué să punemu qué ar' lipsí aquellu circonflexu que inchide glasulu vocaleloru, și s'ar' pronunța literele deschise, quare Românu n'ar preferi a scrie și a pronunța *cantare* que se pare mai familiaru de quātu străinele: *kintare, cuntare, cuntare?*

Asemenea spre esemplu adducemu și vorbele următore.

paganu	{ paghènu paghinu pagonu pagun	lana	{ lena lina lona luna
romanu	{ rumenu ruminu rumonu rumun	mana	{ mena mina mona muna
risu	{ rasu resu rosu rusu	fontana	{ fantina fentena fintina funtina
riu	{ rau reu rou ruu	quand	{ kend kind cond cand
ripa	{ rapa repa ropa rupa	rotundu	{ ratundu retundu ritundu rutundu
numeru	{ numaru numiru numoru numuru	suntu	{ santu sentu sintu sontu
învelire	{ valire vilire volire vulire	lungo	{ langa lenghe linga longa
intemplare	{ tamplare timplare tomplare tumplare	cantó	{ cantá canté cantí cantú etc.

Scrierea cu literele cuviincioase a vorbeloru române, sci, și pronunțarea lor, quea adevărată atâtu este de familiară, firească și cunoscută Românelui, în quātu lui literele cuviincioase nu i se paru o învățare nouă, ci curatu o adducere a minte. Par'quē ar' vedea quine-va Sufletulu sau Geniulu quellu vechiu al Romei strămutatu din generație în generație, și, ca un ângeru tutelar, nepărăsindu pe Românu nici în quelle mai după urmă țille alle întunecimei lui, nici attunci quându ellu, orbu de totu, par'qu'ar voi de sine să părăsească totu que a fostu strămoșescu și să se arrunce în abisulu uitării, spre a se stinge cu totulu din registrulu natiilor! E destulu, Române, deschide ochii, caută înpregiurulu tēu, întreabă'ți inima, querceteață costumele tale, auzi limba ta, întreabă te que esci, și Geniulu pe quare pinò acum n'ai vrutu să'l mai cunosci, și 'lai împinsu, Geniulu aquesta que a fostu nedeslipitu de tine; aquesta quare întrupatu și personificatu în limba ta, te învață a țice: NASCERE și MORIRE, a numi aqueste doē margini ale vieței în limba părinților tēi; quare stându pe aqueste doē însemnătōre hotare te învață a articula quea d'antēiu vorbă și quellu după urmă suspinu; quare hrana ta quea d'antēiu te învață a o uumi LAPTE, și masa quea căldurōsă SINU, PEPTU, și mâncarea SUGERE; quare legânândute îți cântă quea d'antēiu melodie a dragostii ceresci coborite în sinulu mamei tale, ADDORMINDUTE CU PACE; quare îți deschide ochii la LUMINA, la CERU, la NALURA, la DUMNEDEU; quare îți spune numele PARINTILORU tēi,

trebuințelor tale, a ființei tale, quare pune pe bucele tale numele quelle mai drăge, quare pe tovaroșulu, vieții tale îți lu numesce MUIERE, pe tine și pe ea omu' și pe rodulu dragostii vōstre FIU; aqestuu Geniu, îți va spune que SUFFLETULU, INIMA, SÂNGELE teu suutu ROMANE; îți va arrêta que esci NEPOTU și al Brușiloru, al Catoniloru, și al Marciloru Aurelii, al lui PAVELU Apostolulu și al Trajaniloru, și te va învăța a jertfi totu pentru interesulu și binele publicu, a fi virtuosu, blându și filosofu, a cunōsce pe Dumnețeu, și a împinge din hotarele patriei tale pe totu vrăjmașulu que va cugeta a'ți lua quelle strămoșesci, și a te face străinu la căminulu tēu; într'un cuvintu a fi cetățeanu și creștinu, dându Cesarului que este a Cesarului, și lu Dumnețeu que este a lui Dumnețeu, adică univertulu întregu, Patria și inima ta, pe quare de veacurile ai lāsatu în prada vrăjmașulu omenirei. Aqestuu geniu îți va spune însfîrșitu que cu elementele limbii talē s'au slujitu quei mai mari Apostoli și Mucenici, cu aqeste litere scria Apostolulu PAVELU epistolele sale quându pe aripile christianismulu se rāpia pînō la al noulea ceru; limba lui attunci nu era incultă și părăsită ca ata; ellu avea nație, și patrie și se făcea întru elle quându țicea: «sunt cetățeanu roman:» și tu acumu strigi, pōte, quandu îți arrata quine-va literele și limba moșiloru tēi que nu suntu ale tale, și te făle. sci în grōsă nesciință, que veacurile blestemulu a grāmăditu pe mintea și cugetarea ta.

Prin limbă dāmu și luāmu cunoscințele, și prin

limbă lămurită dămu și luămu cunoșciutele lămurite.
Eu îți dau aqueastă gramatică, și tu, în curățenia inime
mei întreabăși sufletulu tēu, și ellu îți va spune și
que să priimesci și que să lepeși; și quātu amu veghiatu
și amu ostenituș și amu sufferitu penru Tine.

Sfirșitu.

„Si lui DUMNEDEU mărire.

